

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI**

OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİ

Yüksek Lisans Tezi

Orhan DELİGÖZ

Ankara-2008

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI**

OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİ

Yüksek Lisans Tezi

Orhan DELİGÖZ

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hamiyet Sezer FEYZİOĞLU**

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hamiyet Sezer FEYZİOĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Musa ÇADIRCI.....

.....

Doç. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU.....

.....

Doç. Dr. Hamiyet Sezer FEYZİOĞLU.....

.....

Tez Sınavı Tarihi : 08.08.2008

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. 08/08/2008

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Orhan DELİGÖZ

İmzası

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	I
Kısaltmalar.....	V
Önsöz.....	VI
 GİRİŞ.....	
I-Amaç-Kapsam-Metod.....	1
II-Osmanlı Döneminde Gazetecilik.....	2
III-Osmanlı Döneminde Zirai ve Ticari Faaliyetler.....	4
 BİRİNCİ BÖLÜM: OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	
I- Gazetenin Yayınlandığı Ortam.....	9
II- Gazetesi'nin Sahibi ve Yazarları.....	9
III- Gazetenin Kimlik Bilgileri.....	10
1- İsmi ve Dili.....	10
2- Yayın Hayatına Başlaması.....	10
3-İdarehanesi	10
4- Basımevi.....	11
5- Tirajı, Fiyatı ve Gelir kaynakları.....	11
IV-Gazetenin Teknik Yönü.....	12
1-Sayfa ve Sütun	12
2-Mizanpajı.....	12
3-Fotoğraf ve Resim.....	13
V-Gazetenin Amacı.....	13
VI-Gazetede ki Haber, İlan, Reklam ve Promosyonlar.....	17
VII-Gazetenin Yabancı Devletler Hakkındaki Yayınları.....	18
VIII- Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nde Eğitim ve Öğretim.....	18
1-Gazetenin Eğitim ve Öğretim Kurumları Hakkındaki Yayınları.....	19
2-Tarım Meslek Liselerine Yönelik Yayınları.....	19
3-Genel Konularda Okuyucuya Verilen Pratik ve Faydalı Bilgiler.....	21

İKİNCİ BÖLÜM: OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİNİN İÇERİĞİ.....	
I-ZİRAAT.....	23
1-Ziraatın Gelişmesi Hususunda Alınması Gereken Tedbirler.....	28
2-Tarla Bitkileri.....	38
2.1-Tahıllar.....	38
2.2-Sınaî Bitkileri.....	40
2.2.1-Pamuk.....	40
2.2.2- Tütün.....	41
3. Bağ Ve Bahçe Ürünleri.....	44
3.1-Meyvecilik.....	45
3.1.1-Aşı, Budama ve Bakım.....	45
3.1.2-Zeytin Ağacı.....	47
3.1.3-Portakal Ağacı.....	49
3.1.4-Muşmula Ağacı.....	49
3.1.5-Kiraz Ağacı.....	49
3.1.6- Dut Ağacı.....	50
3.2-Bağcılık.....	51
3.2.1-Üzüm.....	52
3.3-Sebzecilik.....	55
3.3.1-Çilek.....	56
4- Konserveçilik.....	57
4.1-Bezelye ve Fasulyelerin Konservesi.....	57
4.2-Kirazların Kurutularak Muhafazası.....	58
5-Çiçekçilik.....	59
5.1- Gülcülük.....	59
5.2-Karanfil.....	61
5.3-Ortanca (Japon gülü)	62
5.4- Şebboy.....	63
II-HAYVANCILIK VE HAYVAN ÜRÜNLERİ.....	64
1-Büyükbaş Hayvancılık.....	65
1.1-At-Kısırak.....	65

1.2-Sığır.....	66
1.3-Deve.....	66
2-Küçükbaş Hayvancılık.....	68
2.1-Koyun.....	68
2.2-Tiftik Keçisi.....	68
3-Tavukçuluk.....	70
4-Balıkçılık.....	73
5-Arıcılık.....	74
6-İpek Böcekçiliği.....	76
7-Hayvan Ürünleri.....	77
7.1-Sütçülük.....	77
7.2-Peynircilik.....	77
7.3-Yoğurtçuluk ve Yağcılık.....	79
7.4-Dericilik.....	79
7.5- Diğer.....	80
8- Üretime Dair Bir Değerlendirme.....	80
III-İNSAN, BİTKİ VE HAYVAN HASTALIKLARI İLE KORUMA YÖNTEMLERİ.....	82
1- İnsan Sağlığı.....	82
1.1-Uyuz Hastalığı.....	82
1.2-Dalak Hastalığı (Şarbon)	83
1.3-Nezle Hastalığı.....	83
1.4-Sıtma Hastalığı.....	83
2-Hayvan Hastalıkları.....	83
2.1- Öküz Vebası.....	84
2.2- Uyuz Hastalığı.....	85
2.3- Kelebek Hastalığı.....	85
3-Meyve ve Bitki Hastalıkları.....	86
1-Meyve Ağaçlarında Görülen Hastalıklar.....	86
1.1-Elma Kurdu.....	87
1.2-Karabalık Hastalığı (Fumajin)	87

2-Asmalarda Görülen Hastalıklar.....	87
2.1-Kömür Hastalığı (Antraknoz)	87
2.2-Feylu Kasra Hastalığı.....	88
2.3-Pas Hastalığı.....	89
2.4-Külleme Hastalığı.....	89
IV-TİCARET VE İKTİSAT.....	90
1-Ticaret.....	90
1.1- Ticaretin Gelişmesi Hususunda Alınması Gereken Tedbirler.....	94
1.2-Osmanlı Ticaret Kanunları Üzerine Görüşler.....	97
1.3- İç Ticaret- Dış Ticaret.....	99
1.4- Bankacılık ve Ziraat Bankası.....	100
1.5-Borsa	102
1.6- Ziraat ve Ticaret Odaları.....	103
1.7- Serbest Ticaret ve Rekabet.....	106
2-İktisat.....	107
2.1-Sanayi	107
2.2-Teknik Araç ve Gereçler.....	109
2.3-Şirketler ve Fabrikalar.....	110
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİ'NİN	
BASIN HAYATIMIZDAKİ YERİ.....	
I-Gazetenin Yayın Politikası ve Gazetecilik Anlayışı.....	114
II-Hükümet İle Olan İlişkisi.....	116
III-Aldığı Ödül ve Taltifler.....	116
IV-Okuyucu İle Olan Diyalogu.....	117
V-Tekzip ve Tashihler.....	118
SONUÇ.....	
ÖZET.....	
ABSTRACT.....	
KAYNAKÇA.....	
EKLER.....	

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

Bkz. : Bakınız

C : Cilt

ev. : Çeviren

d. : Dönüm

DİA. : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

M. S. : Milattan Sonra

nu. : Numara

OZTG : Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi

S. : Sayı

s. : Sayfa

vd. : Ve devamı

ÖNSÖZ

XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti ziraat, ticaret ve sanayi alanında politikalar geliştirerek bu konularda önemli atılımlarda bulunmuştur. III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde başlayan bu politikaların gerçekleşmesi için Ticaret ve Ziraat Nezareti kurulmuştur¹.

Devletin politikalarını halka duyurması, onları da bir amaç doğrultusunda bilgilendirmesi için matbuata önem verdiği, bu doğrultuda vilayet matbaalarını tesis ederek taşra gazeteciliğini başlattığı malumdur. İzmir’de kurulan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi’ni de bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, devletin aldığı kararların halka ulaştırılmasında, çiftçinin ve tüccarın isteklerini ve sorunlarının yetkili mercilere iletilmesinde bir köprü vazifesi ifa etmiştir. Ayrıca, gazetede tartışılan veya okuyucuya iletilen konuların pek çoğunun günümüzde de önemini koruyor olması geçmişteki ve şu andaki durumumuzu da karşılaştırma imkanı sağlamaktadır. Gazetede yer alan şu satırlar bile, gazetenin değindiği noktaların bugün dahi güncelliğini koruduğunu göstermektedir.

“...Bizde bu kadar güzel toprak, bu kadar latif iklim ve hava varken İzmir’e, İstanbul’a, Selanik’e ve sair sevhil-i şahaneye Amerika, Romanya, İtalya gibi uzak ecnebi memleketlerinden buğday, un, fasulye, patates vs. gibi ziraat mahsulü getirilmesi bizim için ayıp, günah değil mi? Bu kadar vapur navlunu, gümrük resmi veren mahsullere memleketimiz içinde biz ne için rekabet edemeyiz? Ziraatımızın terakkisi hususunda Hükümet-i Seniyyemizin hiçbir zaman esirgemediği bu kadar fedakarlıklarını rehber ittihaz ederek elbirliği ile bu affolunmaz hatayı tamir etmeğe çalışalım. Artık her şeyi hükümetimizden beklemeyelim”².

Giriş bölümünde konunun ele alınmasındaki amacı, kapsamı ve metoduyla birlikte Osmanlı Devleti’nde gazeteciliğin kısa bir tarihi ile birlikte

¹ İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul, 1983, s.98

² OZTG, nu. 1, 23 Nisan 1323, C.I, s.5-9

Osmanlı Devleti zamanında zirai ve ticari faaliyetler ve bunların kurumlaşması üzerinde durulmuştur. Birinci bölümdeyse gazetenin çıktığı ortam, sahibi ve kimlik bilgileri ile yayın politikasına değinilmiştir.

İkinci bölümde gazetenin ziraat, hayvancılık, ticaret, sanayi ve iktisat konularını nasıl incelediğini ve yaklaşım tarzının tetkiki yapılmıştır. Üçüncü bölümde gazetenin diğer gazeteler ile olan ilişkisi, hükümet ve okuyucu ile olan ilişkisi, yabancı kurum ve kuruluşlarla olan ilişkisi, gazetecilik anlayışı ve tekzip ve tashihler konularına yer verilmiştir. Böylece, Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi sosyo-ekonomik yönden incelenmeye çalışılmıştır.

Ekler kısmına ise önemli gördüğümüz bazı belgelerin transkriptleri yanı sıra birkaç belgenin fotokopileri konmuştur.

Bu araştırmada yardım ve hoşgörüsünü esirgemeyen hocam Doç. Dr. Hamiyet Sezer Feyzioğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

I-Amaç-Kapsam-Metod

1907 yılında İzmir’de yayın hayatına başlayan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Osmanlı aydınlarının ziraat ve ticaret konularına bakış açılarını sunması bakımından oldukça önemlidir. İlerleyen sayfalarda görüleceği üzere, bir devlet politikası olarak benimsenmiş olan ziraat ve ticaret alanındaki reform hareketleri bahsi geçen gazeteyi de etkilemiştir. Avrupa’nın sanayi devrimini gerçekleştirerek, tarımsal üretimde de makineleşmeye geçmiş olmasıyla birlikte büyük sermayedarları vasıtasıyla fabrikalar kurarak pek çok mamul yetiştirmelerine karşılık Osmanlı çiftçisinin ve tüccarının gerekli donanıma sahip olmaması gazetenin neşriyatına başlamasında büyük bir etkindir.

Gazete hemen her sayısında, yukarıda belirtilen hususlara atıfta bulunarak Osmanlı ziraat ve ticaret ehline Avrupalı zirai ve ticareti örnek almaları konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Osmanlı köylüsünün ve tüccarının bazı konulardaki eksikliği de gazetenin neşrinde öne çıkmaktadır. Zirai faaliyetlerde dikkat edilecek hususlar, toprağın verimini arttırmak için yapılması gerekenler, hayvancılıkta dikkat edilecek noktalar, ticaret ve iktisadi gelişmeler, Avrupa’da kullanılan makineler, Avrupa okullarında verilen eğitim gazetede yer almaktadır. Gazete bir nevi çiftçilere ve tüccarlara yol gösterici bir rehber, Avrupa ile bağlantılarını kuran bir köprü görevi ifa etmektedir. İşte bu noktada tezimizin amacı; gazetede çıkan yazıları takip ederek Osmanlı çiftçi ve tüccarını hangi yönde ve nasıl bilgilendirdiğini ortaya koymaktır.

Tezin dönem olarak kapsamı ise, gazetenin neşredilmeye başlandığı 1907 ile 1909 yılları arasındır. İlerleyen sayfalarda da görüleceği üzere, gazetede çıkan yazıların konusu çok fazla değişmemekte, aynı konu üzerinde birkaç kişinin yazısı yer almaktadır. Böylece konular farklı yönleri ile sunulmakta ve birbirinin eksiklikleri giderilmektedir. Gazeteden elde ettiğimiz bilgiler ise konunun önemine göre birebir transkript edilmek suretiyle veya özetleyerek verilmiştir.

II-Osmanlı Döneminde Gazetecilik

Tezimizin ana kaynağının Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nin olması nedeniyle, Osmanlı döneminde gazeteciliğin gelişmesine ana hatlarıyla değinmek gerekmektedir.

Osmanlı döneminde ilk gazete Fransız devriminden sonra İstanbul'daki Fransız elçiliği içindeki basımevinde 1795 tarihinde Fransızca olarak çıkarılmıştır¹. Fransızca yayın yapan bu gazeteden yaklaşık 30 sene sonra Türkçe yayın yapan gazeteler çıkarılmaya başlanmıştır. Tanzimat dönemi Türk basın tarihi açısından bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Türkçe süreli yayınların başladığı ve gazetecilik alanındaki gelişmeler bu dönemde başlamıştır². İlk Türkçe gazete Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından 1828 tarihinde "Vekay-i Mısriyye" adıyla çıkmıştır. Gazete Türkçenin yanı sıra Arapça olarak da yayınlanmıştır³.

1831 tarihinde "Takvim-i Vekayi" gazetesi çıkarılmaya başlanmıştır. Gazetenin ismi bizzat dönemin padişahı II. Mahmut tarafından verilmiştir. Gazetenin ilk sayısı 1 Kasım 1831 tarihini taşımaktadır. Islahatçı fikirleriyle tanınan II. Mahmut gazete vasıtasıyla fikirlerini halka duyurmak istemiştir. Bu yüzden gazete Türkçe'nin yanında beş dilde yayın yapmıştır⁴. Tanzimat'tan sonra çıkarılan ilk özel gazete 1840 tarihinde neşredilmeye başlayan "Ceride-i Havadis" tir. Devletin desteğiyle çıkarılmasından dolayı yarı resmi olarak da kabul edilen gazetenin ömrü çok uzun sürmemiştir. Devletin desteğinin çekilmesinden üç sene gibi kısa bir süre sonra kapanmış olmasına rağmen, daha sonra yayın hayatına tekrar başlamıştır⁵.

¹ M. Nur İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul, 1958, s.165

² Nesimi Yazıcı, **Tanzimat Dönemi Basını Konusunda Bir Değerlendirme**, Ankara, 1994, s.56

³ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını, İçeriği ve Rejimi", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1985, s.69

⁴ Nesimi Yazıcı, **Takvim-i Vekayi, Belgeler**, Ankara, 1983, s.51

⁵ Nesimi Yazıcı, **Tanzimat Dönemi Basını Konusunda Bir Değerlendirme**, s.56-57

1860 yılında çıkarılmaya başlayan Tercüman-ı Ahval gazetesi Türk gazeteciliği açısından bir dönüm noktası sayılmaktadır. Tercüman-ı Ahval, Bab-ı Ali Tercüme Odası mütehayyizlerinden Agah Efendi tarafından 21 Ekim 1860'te çıkarılmaya başlanmıştır⁶. Ahmet Vefik Paşa ve Şinasi gibi dönemin aydınlarının da bulunduğu gazete düşünceye öncelik vermiştir.

Şinasi kısa bir süre sonra Tercüman-ı Ahval'den ayrılarak "Tasvir-i Efkâr" isimli bir gazete çıkarmıştır. Tercüman-ı Ahval'e benzer olarak düşünce yapısıyla ön plana çıkan gazete 27-28 Haziran 1862 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Tasvir-i Efkâr, Şinasi'nin siyasi ve sosyal nitelikli düşüncelerini açıkladığı bir yayın organı olmasının yanı sıra, gazetede dönemin önemli Osmanlı aydınlarından Namık Kemal, Recaizade Ekrem ve Ebuzziya Tevfik de çalışmıştır⁷. Bahsi geçen bu gazetelerden sonra Osmanlı Devleti'nde pek çok gazete çıkarılmıştır. Bunlar her ne kadar uzun ömürlü olamamışlarsa da Türk düşünce hayatına hareketlik katmışlardır.

Konumuz açısından bizi ilgilendiren diğer bir noktaysa taşralarda çıkarılan gazetelerdir. Tanzimat'ın ilanından sonra eyalet sistemi kaldırılarak vilayet sistemi tesis edilmiş ve vilayetlere matbaaların kurulması kararlaştırılmıştır. Matbaaların kurulması taşra basınının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nin bazı nüshalarının da vilayet matbaasında basıldığı göz önüne alınırsa vilayet matbaalarının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Vilayet matbaalarında basılan gazeteler vasıtasıyla yöneten ve yönetilenler arasında bir bağ kurulmuştur. 1903 senesinde, İstanbul'daki resmi matbaalar hariç 29 vilayet matbaası mevcuttur⁸.

III-Osmanlı Döneminde Zirai ve Ticari Faaliyetler

⁶ Yazıcı, a.g.e., s.67

⁷ Vedat Günyol, "Matbuat", **DİA**, C. VII, İstanbul, 1998, s.368

⁸ Uygur Kocabaşoğlu-Ali Birinci, "Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", **Kebikeç**, S. 11, Ankara, 1995, s.102 vd.

Osmanlı Devleti'nde halk yönetenler ve yönetilenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Yönetilenler ise yaşadıkları mekana bağlı olarak şehirli, köylü veya konar-göçer olarak sınıflandırılmaktadır⁹. Bu sınıflandırmada köylerde yaşayanlar ve zirai üretimi gerçekleştirenler köylü, şehirde yaşayarak ticaretle uğraşanlar ise şehirli olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti zirai üretimin ve ticari faaliyetlerin devamlılığı konusunda sıkı tedbirler almıştır. Köylülerin köylerini terk etmelerine izin verilmemesi, tarlalarını üç sene üst üste boş bırakamamaları ve esnafların lonca sistemiyle kontrol altında tutulması bunun örnekleri olarak gösterilebilir¹⁰.

Devletin kurduğu bu sistem, diğer kurumlarda da olduğu gibi, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren bozulmaya başlamıştır. Özellikle nüfus artışı, Celali isyanları, köylülerin köylerini terk etmeleri ve tımar sisteminin bozulması gibi nedenlerden dolayı zirai faaliyetler sekteye uğramıştır¹¹. Bunların yanında, Avrupa devletlerinde merkantalist anlayışın gelişmesiyle Osmanlı ticareti de derinden etkilenmiştir. Merkantalist devletler ana maddesini Osmanlı'dan alıp bunları işleyerek tekrar Osmanlı piyasasına sürmüşlerdir. Ucuz ve kaliteli olan bu mallar yüzünden Osmanlı tüccarları iflasın eşiğine gelmiştir¹².

Osmanlı Devleti, bütün kurumlarında görülen bu bozulmayı düzeltebilmek için ister istemez yüzünü batıya dönmek zorunda kalmıştır. XVIII. yüzyıldan sonra yönünü batıya dönerek bir takım yenilik ve ıslahat hareketlerine girişmiştir. Bunların başında ise Nizam-ı Cedit olarak adlandırılan askeri düzenleme gelmekte olup, idari, mali, ziraat ve ticaret konularında büyük değişiklikler gerçekleştirilmiştir¹³. Meseleye konumuz açısından yaklaşacak olursak, Tanzimat'ın ilanından sonra öncelikle zirai ve ticari gelişme politikalarını belirleyecek ve uygulayacak bir bürokrasi kurulmuştur. Giderek

⁹ Bahaeddin Yediyıldız, **Osmanlı Toplumu**, Osmanlı Devleti Tarihi, Ed. E. İhsanoğlu, C. II, İstanbul 1999, s. 465 vd.

¹⁰ Yusuf Halaçoğlu, **Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, Ankara, 1991, s.92, 95

¹¹ Konu hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Mustafa Ağdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları**, İstanbul 1995, s. 61 vd.

¹² Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğunun Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, Çev. Halil Berktaş, C. I, İstanbul, 2000, s. 86 vd.

¹³ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, 1983

sayıları ve etkinliği artan bu kadroların uygulamalarıyla zirai ve ticari gelişme politikasının temel hedefleri olan üretimin arttırılması ve çeşitlendirilmesi, dış talebe yönelik zirai ürünlerin üretiminin teşvik edilerek dış ticaret dengesinin sağlanması ve zirai üretim araçlarının modernleşmesi yönünde faaliyetlere başlanmıştır¹⁴. Yine, bu çerçevede Hariciye Nezareti'ne bağlı olarak çalışacak olan Ziraat ve Sanayi Meclisi kurulmuştur¹⁵.

Ziraat ve Sanayi Meclisi kısa bir dönem çalışmalarını sürdürdüyse de eğitim ve öğretimin de meclisin çalışma alanına dahil edilmesiyle, ismi Meclis-i Umur-ı Nafia olarak değiştirilmiştir¹⁶. Ticaret Nezareti'nin kurulmasından sonra meclis adı geçen nezarete bağlanmıştır. Daha sonra zirai faaliyetleri düzenlemek bu çerçevede çalışmalar yapmak üzere kurulan Ziraat Nezareti ile Ticaret Nezareti birleştirilmiştir¹⁷.

Tanzimat döneminde ve sonrasında zirai faaliyetlerin tamamına ilişkin çalışmalar gündeme gelmiştir. Bu dönemde göçebelerin zirai alanlara zarar vermelerinin önlenmeye çalışılması, zirai iş gücünün yetersizliğini ortadan kaldırmak için önlemler alınması, kredi sorunlarının çözümü, hayvan hastalıklarının önlenmesi, modern tarım araçlarının kullanılması ve iyi cins tohum alımı yanında iç ve dış ticareti geliştirecek pazaryerlerinin kurulması amaçlanmıştır. Zirai alanda gerçekleştirilmeye çalışılan bu hedefler bir iktisat politikasının doğmasını da sağlamıştır. Bu iktisat politikasının en bariz şekilde yansıdığı alan hiç şüphesiz ekonominin en geniş sektörü olan tarım sektörü olmuştur¹⁸. Tezimizin ana kaynağı olan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesinin incelenmesi de yukarıda belirtilen hususları açıkça göstermektedir. Gazete sadece ziraat veya ticaret üzerinde durmayı uygun görmeyerek ziraat ve ticareti birlikte ele alarak, devlet politikasını takip eden bir yayın anlayışını taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nde ziraat ve ticaretin gelişmesinde gazetelerin münhasıran

¹⁴ Tevfik Güran, **19 Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, İstanbul, 1998, s.45,

¹⁵ Ali Akyıldız, **Tanzimat Döneminde Osmanlı Merkez Teşkilatı'nda Reform (1836–1856)**, İstanbul, 1993, s.259

¹⁶ Akyıldız, a.g.e., s.260

¹⁷ Ortaylı, a.g.e, s.98

¹⁸ Tevfik Güran, “Zirai Politika ve Ziraatta Gelişmeler 1839–1876”, **150. Yılında Tanzimat**, Yayınlayan. Hakkı Dursun Yıldız, Ankara, 1992, s.219

inceleme konumuz olan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nin ne gibi katkılarının olabileceği sorusu gazetede şu şekilde açıklanmıştır:

Vasi istidat, muhtelif iklim, durgun açılmamış arazi, münbit (verimli), yaratılış itibariyle çalışkan, zeki fakat, görenekle devinmiş çiftçilere malik olan memleketimiz ziraatının terakkisi, tealisi için sayısız ihtiyaçlar arasında muktedir ellerden çıkmış ziraat gazeteleri, çiftçi, köylü gazeteleri, bahçıvan bağcı gazeteleri, sanayi-i ziraiyye gazeteleri istiyor. O kadar ki bunların adedi her gazeteden daha çok, hatta son defa büyük şehirlerimizin sokaklarını, dükkanlarını dolduran gazete mevzilerimize kolay, güç, telaffuzu ağır, hafif isimleri öğreten mizaç gazetelerinden daha çok olsun...

Ziraat gazetelerimizin muhteviyatını iki şey teşkil edecek: Biri açık yazılmış makaleler, ikincisi havadisler...

Gerek makaleler olsun, gerek havadisler olsun, gazetenin mündericâtı olması, yararlı olabilmesi için şimdiye kadar hareket edildiği gibi devam eder ise şüphesiz istenilen fayda olmaz ve olamaz.

Ziraati müterakki memalik-i medeniyede özellikle herkesin, avamın da fart-ı terakkisini bildiği Amerika'da ziraat gazeteleri makale yazmak için birçok menbalara, vasıtalara, vasıtalarla esaslara, esaslarla hakikate, hakikatlerle menafiye, menafiyle terakkiye... müracaat ederler.

Müttehide-i Amerika Ziraat Nezareti'nin her tarafta, Cemahir-i Müttehide'yi teşkil eden her hükümette ta en ufak köylere kadar şubeleri, memurları, vekilleri var. Onlar her hafta zarfında vuku bulan alaim-i havaiye, hadisat-ı ziraiye, toprakça tahlil neticesi vuku bulan az çok tahavvülat, say ve teşebbüs ve ikdam ve harekata dair ufak, kestirme zaid tafsilattan külliye arı raporlar verirler. Bu raporlar, makaleleri, faydalı fikrileri vücuda getirirler.

Küçük kasabalara kadar hepsinde birer ziraat gazetesi mutlaka vardır. Mesela küçük kasabanın gazetesi, küçük oluyor. Kendi sahaları dahilinde vuku bulan maddelerden bahsediyor.

Büyük kasabaların gazeteleri büyük oluyor. Bunlar hep civarlarından bahsediyor. Bazıları, yüzlercesi var ki bunlar kitap gibi bütün Amerika ahval-i ziraiyesinden bahseder.

Ziraat Nezareti memurlarının verdiği mevad-ı ziraiyeye ifrat-perver Amerikalılar kani olmazlar da daha birçok ziraat cemiyetleri, şirketleri teşkil ederler. Gerçekten bunlar da güzel, ince esaslar ararlar, bulurlar. Çiftçinin menfaati karşısına dizerler... İşte Amerika'daki şayan-ı hayret servet-i ziraiye böyle ortaya çıktı. Böyle, Amerikalıları seçkinleştirdi.

Avrupa Kavimleri, Amerikalılar kadar değilse bile aynı tarzda sarf-ı mesai etmekten geri kalmıyorlar...

Amerika'nın ziraat memurlarına, vekillerine, şubelerine karşılık bizde de Vilayat Ziraat Müfettişleri, Ziraat Fen Memurları, Muallimleri, Orman Memurları, baytarlar var. Bu memurların vazifesi cümlesine, Amerika ziraat memurlarının asıl vazifeleri ilave edilse ümit edilir ki bizde de o terakki az zamanda ortaya çıkar. Bizi güldürür, sevindirir.

Ziraat Nezareti böyle bir gazete çıkarsa veya böyle bir gazetenin yayımlanmasını bir ilim heyetine emanet etse, ticaret ve ziraat merkezi olan şehirlerde, birer gazete çıkarsa, işte o zaman ziraatımızın muhtaç olduğu vukufla çalışmış olur.

İstanbul'da, vilayetlerde birçok cemiyet-i ziraiye teşkil olundu. Bunlar aynı emel, aynı program ile birleşseler, fikir birliği ile gazeteler çıkarsalar bunlar da birinci derecede faydalı olurlar.

Şimdi İstanbul'da teşkil olunan ziraat cemiyeti muktadir zatlardan oluşuyor. Özellikle Ahmet Rıza Bey gibi Paris'in bir ziraat Darülfünunu'ndan mezun bir zat başkanlığını yürütüyor. Taşra Ziraat Cemiyetleri, İstanbul Ziraat Cemiyeti'ni İstanbul Ziraat Cemiyeti Taşra Cemiyetlerini birleşmeğe davet etmeli. Bunlar da yeni cemiyet teşkilini tavsiye etmelidirler.

En sağlam emeller vatanın selameti, vatanın halası, birçok gençleri yabancı memleketlere, sürgünlere sevk ederek, vatandan, aile rahatından mahrum eden milletin ikbali şaşaalarla istikbale ilerlemesi fikridir.

Artık işte zaman, işte icraat için açık meydan, şimdi dünyanın en hür memleketi vatanımız sayılabilir.

Gazeteler, faydasız birtakım gazeteler yerine, ziraat gazeteleri meydana getirmek, açık, köylü ağzıyla yazılmış mecmualar yazmak...Ziraat için çalışacağımız ilk yol, Ziraat gazetelerimiz ne kadar ucuz olursa halka o kadar yararlı olur. Yalnız gazeteci kar, masraf usulünü bilmelidir¹⁹.

¹⁹ OZTG, nu. 29, 7 Kanun-ı Evvel 1324, C.II, s. 452-454.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

I- Gazetenin Yayınlandığı Ortam

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nin yayına başlamış olduğu 1907 tarihinden bir sene sonra II. Meşrutiyet ilan edilmiş olup, "İstibdat Dönemi" olarak isimlendirilen baskıcı dönem sona ererek özgürlüklerin yaşanmaya başladığı bir devre başlamıştır. "İstibdat Dönemi"nde basına birçok sansür konulmuş, bazı gazeteler kapatılmıştır. Bu durum tetkiki yapılan gazete için de bazı olumsuzluklar getirmiş olmalıdır. Fakat, gazetenin devletin politikalarını kabul ederek bunları işlemesi ve siyasi yazılardan ziyade mesleki bilgileri içeriyor olması sansürden ve baskıcı siyasetten uzak kaldığı şeklinde de yorumlanabilir.

II- Gazetenin Sahibi ve Yazarları

1-Gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı Salih Zeki'dir. Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi mezunudur. Üç yıl orman ve maden başmüfettiş muavinliği yapmıştır.

2-Zirai kısım müdürü ve yazarı Şaban Hami.

3- Ticaret muharriri Selim Mizrahi¹.

4- Ethem Nejat.

5-Müntesibin ziraattan Ali Hadi.

¹ Örneğin Bkz. OZTG, nu.29, 11 Teşrin-i Sani 1323,

6-Dizdarzade Reşat Sami

7-Muhammed Sarı

8-Vilayet Ziraat Müfettişi Zakaryan Efendi

9-Ayrıca, Umur-i İdare ve gazetede yazı yayınlatmak isteyenler, gazetenin imtiyaz sahibine müracaat ederek yazılarını yayınlatabilmektedir. Bu suretle, gazeteye ziraat memurları, banka müdürleri, veteriner doktorlar, öğrenciler de yazı göndermekte ve yayınlanmaya uygun olanlar yayınlanmaktaydı. Örneğin, Menteşe Ziraat Memuru Ali Rıza², Tabib-i Baytar Vasfî'ye³ ait yazılar gazetede yayınlanmıştır.

III- Gazetenin Kimlik Bilgileri

1- İsmi ve Dili

Gazetenin ismi Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi olup, herkesin kolaylıkla okuyup anlayabilmesi için mümkün mertebe sade ve açık bir lisanla yazıldığı anlaşılmaktadır.

2-Yayın Hayatına Başlaması

İlk olarak İzmir'de yayın hayatına başlayan gazetenin ilk baskısı 23 Nisan 1323 (Miladi 1907) tarihini taşımaktadır⁴. Gazetenin ilk sayısından sonraki nüshaları Pazar günleri sabahleyin çıkmaktadır.

² OZTG, nu. 33, 23 Nisan, 1323, s. 519

³ OZTG, nu. 14, 22 Temmuz 1323, s.165

⁴ OZTG, nu. 1, 23 Nisan 1323

3-İdarehanesi

Gazetenin idarehanesi İzmir’de Hükümet Caddesinde Beyler Sokağı’nda daire-i mahsusadır. Gazetenin idarehanesi daha sonra İstanbul’da Cağaloğlu’na taşınmıştır⁵. İstanbul’daki dağıtım merkezi ise Bab-i Ali Caddesi Cihan ve Şefik kitaphaneleridir.

4- Basımevi

Gazetenin basıldığı basımevlerinden tespit edebildiklerimizin bazıları şunlardır: İzmir Vilayet Matbaası, İzmir Keşişyan Matbaası⁶, Salih Zeki’ye ait olan Ruşen Matbaası⁷, Ziraat Matbaası ve Hürriyet Matbaası.

5- Tirajı, Fiyatı ve Gelir kaynakları

Gazete İzmir’de ulusal gazete olarak haftalık yayınlanmaktadır. Bazen 15 günde bir yayınlanmış olduğu da görülmektedir. Gazete abone usulüyle de satılmakta olup, bir senelik abone bedeli her yer için 2 Mecidiye, 6 aylığı 25 kuruştur. Memalik-i Ecnebiye için seneliği 10 Frank, altı aylığı 6 Frank’tır⁸.

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi vilayetin her karyesinde en az birer tane bulunmak ve daha sonra bedeli Ziraat Bankası’ndan tahsil edilmek üzere karye ihtiyar heyetlerinin uygun bir bedelle abone yazdırılması veya gazete idaresi tarafından ucuz bir bedelle üreticiye gazete dağıtılması ve bunun yaygınlaştırılması için Ziraat Bankası’ndan tahsisat verilmesi konusunda bir tavsiye, ziraatın geliştirilmesi konusunda alınması gereken tedbirler kapsamında vilayet idare meclisinde ele alınmıştır.

⁵ OZTG, nu. 41, 22 Temmuz 1326

⁶ OZTG, nu. 10, 29 Haziran, 1324

⁷ OZTG, nu. 45, 26 Ağustos 1326

⁸ OZTG, nu. 28, 23 Teşrin-i Sani 1324

IV-Gazetenin Teknik Yönü

1-Sayfa ve Sütun

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi dönemin günlük çıkarılan gazetelerinden farklı olarak sayfa sayısı daha çoktur. Bunun nedeni ise, gazetenin hem haftalık olarak çıkması hem de günlük haberler yerine ziraat ve ticaret üzerine makaleleri kapsamasıdır. Gazetenin sayfa sayısı 10 ila 15 arasında değişmekte olup, her bir sayfası iki sütun olarak düzenlenmiştir.

2-Mizanpaj

Bugün gelişmiş manasıyla mizanpaj, sayfayı yukarıdan aşağıya haberlerin ve klişelerin önemine göre kısımlara ayırması ve sonrada ayrılan kısımlara haberlerin başlıklarını ve klişelerin yerlerini işaret etmesi ve düzenlenmesidir⁹.

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi bugünkü anlayıştan kuşkusuz farklıdır. Gazetenin birinci sayfasının üst kısmında büyük harflerle “Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi” yazmaktadır. Onun üzerindeyse gazetenin kaçınıcı sayısı olduğu ve haftanın hangi gününde çıktığı bilgisi yer almaktadır. Gazetenin en üst sağ köşesinde tarih vardır. Bazı sayılarında değiştiği görülmekle birlikte, gazete isminin altında abone bedeli ve idare hanesi yazmaktadır. Gazete isminin altında kurulduğu yıl olan 23 Nisan 1323 tarihiyle birlikte, “*Vatanın zengin ve mamur, milletin rahat ve mesud olmasına hizmet eder. Haftalık fenni gazetedir*” yazmaktadır.

⁹ İlhan Yerlikaya, **Basiret Gazetesi**, Van, 1994, s. 41

Sütün halinde çıkan gazetede ana başlıklar büyük punto ile yazılırken konu başlıkları ise küçük puntolar ile yazılıdır. Makalelerin arasına bazı şekiller kullanılarak birbirinden ayrılmıştır.

3-Fotoğraf ve Resim

Fotoğraf ve resim gazetelerin vazgeçemeyeceği çok önemli ve etkili bir öğesidir. Fotoğraf ve resimlerin hitap ettiği alan çok yaygın olup, okuma yazması olmayanlar bile ona bakıp bir mesaj alabilirler. Ana kaynağımız olan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi çiftçilere yönelik yayın yapmasına rağmen gazetenin fotoğrafa ve resme fazla önem vermediği anlaşılmaktadır. Bununla beraber böcek, tavuk gibi bazı hayvanların, bazı makinelerin veya şarap imali gibi bazı imalathanelerin fotoğraf ve resimleri mevcuttur. (Bkz. Ek-VIII ve IX)

V-Gazetenin Amacı

- 1- Çiftçi ve Ticaret Erbabına Eğitim Hizmetleri
- 2- Çiftçi ve Ticaret Erbabına Danışmanlık Hizmetleri
- 3- Çiftçilere Araç ve Gereç Temini Hizmetleri
- 4- Çiftçileri teknolojik Gelişmelerden Haberdar Etme Hizmetleri

İmtiyaz sahibi ve başyazar olan Salih Zeki gazetenin ilk sayısında “**Mesleğimiz**” başlığı altında gazetenin amacını ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Belirtilen makale, konumuz açısından önemine binaen aşağıya aynen alınmıştır¹⁰.

“Malumdur ki memleketimiz bir ziraat ve ticaret memleketidir. Ziraat; medeniyetin esası, ticaret ve sanat ise onun vasıtasıdır. Bir memleketin zengin olması, bir milletin mesut yaşaması ziraat ve ticaretin terakkiyatı nisbetinde olduğunu bugün inkar edecek kimse yoktur, sanırız. Ziraat ve ticaret gibi iki ummanın etraflıca öğrenilmesi birçok ulum ve fünuna, vasi malumata muhtaç

¹⁰ OZTG, nu. 1, 23 Nisan 1323, s. 2-5

bulunduğu, aklı eren herkesin tasdik edeceği bir hakikattir. Memleketimizde ziraat ve ticaretin göreneğe tabi olarak hala eski usul üzere icra edilmekte olduğunu herkes bilir. Vakıa görenek de birtakım tecrübeler neticesidir.

Ulum ve fünün dahi dünyanın her tarafında binlerce senelerden beri, binlerce insanlar tarafından yapılmış tecrübelerin hulasasından başka bir şey değildir. Fakat görenek bir memlekette birkaç kişinin tecrübesine münhasır kalmış, pek çok senelerden beri babadan evlada intikal ede ede arasına birçok yanlış itikatlar karışmış, hasılı üç bin sene evvel yapılan çiftçilik ne ise şimdi de yine ondan ibaret bulunmuştur. Hâlbuki şu son iki asır zarfında, her sanatta olduğu gibi ziraat ve ticarete de büyük tebeddülat, ehemmiyetli terakkiyat vuku bulmuş zamanımızda cahil bir çiftçinin, malumatsız bir tacirin mesleğinde terakki edemeyeceği, çünkü malumat sahibi meslektaşlarına karşı rekabet edemeyeceği gün gibi zahir olmuştur.

Bugün ziraat ekip biçmekten, ve ticaret alıp satmaktan ibaret değildir. Her birisi senelerce tahsil olunmaya muhtac birçok ilimlerin, fenlerin tatbikatı neticesidir. Bu gibi malumatı peyda için dahi şüphesiz derin bir tetkik, geniş bir mütalaa lazım olup bunun tahsiline herkesin vakti müsait olmadığından bu hususta malumat verecek, yeni yeni keşiflerden haberdar edecek memleketimizde bir ziraat ve ticaret gazetesine ihtiyaç görülüüyordu.

İşte acizleri de memleketimizin bu ihtiyacını nazar-ı itibare aldım. Aczime bakmayarak ahalimize velev küçük olsun bir hizmet edebilmiş olmak üzere bi-minhü'l-kerim bugünden itibaren İzmir'de böyle bir gazete neşrine başladım. şimdiye kadar Der-saadet'ten İzmir'de yalnız ziraattan bahis birkaç gazete intışar etti. Fakat gerek mündericatlarının orta halli zürramızın anlayamayacakları derecede karışık bir lisan ile yazılmış, birtakım nazariyat ve ıstılahat-ı fenniye ile erbab-ı fenne hitap edilmiş olmasından ve gerek fiyatların oldukça yüksek bulunmasından dolayı devamlarını temin edecek kadar rağbet görmeyip birer birer neşriyatlarını terk ve tatil ettiler.

Biz bu iki noktayı göz önüne getirerek herkesin kolaylıkla okuyup anlayabilmesi için mümkün mertebe sade ve açık bir lisanla ve orta halli bir çiftçinin, bir tacirin de satın alabilmesi için senede iki mecrediye gibi ehven bir bedelle satmayı muvafık gördük. Hüsn-i niyetle başlanan bir iş muvaffakiyetle nihayet bulur. Sıdk ve sebat daima insanı selamete erİştirir. Biz hulus-ı niyet ile başladık. İstikamet ve sebat ile işimize devam etmek isteriz. Cenab-ı Hakk muinimiz olsun”.

Gazetenin, Mesleklerinin aşğıda yazılan şeylerden ibaret oladüğünün beyanı özetlenerek verilmektedir:

Çiftçilerin, tacirlerin kolaylıkla anlayabilecekleri derecede mümkün mertebe açık ve sade Türkçe bir lisanla yazı yazılacaktır. İlmi fennî tabirlerin Türkçe karşılıklarını bulunmasına çalışılacak, her ne suretle olursa olsun maksadı anlatmağa çalışılacaktır.

“Ziraat-ı Umumiye” ser-levhası altında, topraklardan her nevi mahsullerin ekilmesinden, biçilmesinden, meyve, sebze ve çiçek bahçelerinden bağcılık, arıcılık, yağcılık, tavukçuluk, sütçülük, peynircilik, böcekçilik, gülcülük, konservecilik gibi ziraat sanatlarından, baytarlık, ormancılık fenlerinden ve bütün bitki hastalıklarından ve ehli hayvanların yetiştirilmesinden bahsedilecektir.

“Ticaret-i Umumiye” ser-levhası başlığı altında iktisat ilmi, ticari coğrafya ve sair ticaret fenlerine müteallik makaleler bulundurulacak ve başkaca üzüm, incir, pamuk, palamut, hububat, bakla, zeytinyağı, sade yağı, meyan kökü, orman mahsulatı kereste, kömür, çam kabuğı ve her çeşit maden, portakal, limon, şeker, kahve, pirinç, sabun, manifatura, ziraat ve sanayi makineleri, halı, deri, müskirat, un, kavafiye, demir, çulha, aba, süt, peynir vs. ticaretlerinden her hafta mevsimin gereğine göre konulara yer verilecektir.

Her hafta Memalik-i Şahane’nin ve bilhassa Aydın Vilayeti’nin ahval-i havaiye cetvelleri yazılıp havanın yağmurlu, kurak olmasına göre ziraatte ne gibi tedbirler yapılması lazım geleceğı tarif edilecektir.

İzmir piyasa cetveli günü gününe müşterilerimizin ellerine ikinci sayıdan itibaren gazete Pazar günleri sabahleyin çıkarılacaktır.

Taşradan cevaplı telgrafla piyasa durumu sorulduğu halde hemen ve acilen lazım gelen malumatın verileceği belirtilmektedir.

Ziraat ve ticarete dair müşterilerimiz tarafından sorulacak suallere gazetemizle şayet mufassal yazılmak lazım gelirse mektubumuzla cevap verilecektir. Cevap kısmını umumi ahalimizce tecrübe ve malumatı malum olan Vilayetimiz Ziraat Müfettişi İzzetli Zakaryan Efendi deruhde etmektedir. Mektupla cevap istenirse bir kuruş posta pulu gönderilmesi icap eder.

Her hafta umumi piyasaların düşmek ve çıkmak ihtimalleri hakkında erbabına müracaatla mütalaat yazılacak ve İzmir'den başka Der-saadet, Selanik, Bursa, Beyrut, Londra, Newyork, Marsilya, Lion, İskenderiye gibi büyük ticaret şehirlerinin piyasalarına dair malumat verilecektir.

Gazete, ameli bir gazete olduğundan Avrupa terakkıyat-ı fenniyesinin toprağımıza, iklimimize, el-hasıl ziraat-ı mahalliyemize tatbikine çalışılacaktır.

Gazete, Avrupa'dan ziraat makineleri, ziraat kitapları, tohumları, gübreleri, peynir mayaları, getirilmesine vasıta olacağı gibi, makinelerden hangisi memleket toprağına, çiftçilerimizin kesesine daha elverişli olursa muayene edilerek müşterilere tavsiye edilecek ve isteyenlere gönderilecektir.

Numunelik toprak gönderildiği halde az bir ücret mukabilinde tahlil edilip, tarlaya ne nevi mahsul ekilmesi ve bağlara ne cins Amerika asması dikilmesi icap edeceği bildirilecektir.

İzmir civarındaki müşterilerimize bir kolaylık daha göstermek üzere, istenildiği halde gazetemiz muharrirlerini tarlaları, bağları, bahçeleri muayene ve

gerekli tedbirleri tarif ettirmeğe gönderecektir. Bu da uyugun bir harcırah mukabilinde olacaktır.

Gazete şimdilik bu kadar kolaylığı gösterebilir ise de ileride rağbetin artması nispetinde gazete bir ziraat ve ticaret acentesi haline getirilecektir.

Orman, maden ve ziraat ile banka memurlarının ve tüccarın terfi ve terakkileri, büyük tacirlerin nerelerle ve ne gibi mahsulat ve eşya üzerine muamele ettiği ve sermaye ve evsafı nelerden ibaret bulunduğu yazılacaktır.

Gazete de mevsime ve ihtiyaca göre en mühim bahisler seçilip yazılacaktır.

Neşriyat hizmetinde sebat ve gelişme, muhterem ahaliden rağbet görmeğe bağlıdır denilmektedir.

VI-Gazetede ki Haber, İlan, Reklam ve Promosyonlar

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nde ilan ve reklama çok fazla rastlanılmamaktadır. Rastlayabildiğimiz ilanlardan bazıları ise şu şekildedir. “Kordon'da icra-yı sanat eden sinemanoğraf kumpanyası tarafından bu hafta zarfında atideki meraklı manzaraların enzar-ı temaşaya vaz olunacağı işitilmiştir. Sihirli Şemsiye, Piyeronun Çılgınlığı, Gayr-i Memul Bir Tesadüf, Asa, İzdivacın Safahat-ı Selasesi, Bir Mucize-i Aşk, Canbaz Yapıcılar, İngiliz Donanmasının Manevraları, Pekin ile Paris arasında otomobil yarışı, Avusturyalılar, Şapkam”¹¹. Yine, gazetenin başka bir nüshasında Tabib Baytar Ahmed Şefik Bey'in ilanı yer almaktadır.

Bunun yanında güncel haberler de yok denecek kadar azdır. Fakat, ülkeyi ilgilendiren çok önemli bazı konularda haber yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Abdulhamid'in tahta çıkışının yıl dönümü ve II. Meşrutiyetin ilanı okuyuculara duyurulmuştur. Ayrıca, “*Bir haftalık muamelat-ı ticariye*” başlığı altında ticaret

¹¹ OZTG, nu. 25, 7 Teşrin-i Evvel 1323, s. 350.

hakkında duyurular yer almaktadır. Bunlar genel itibariyle, ürünlerin farklı yerlerdeki fiyatları, şehirlere gelen ticari ürünlerin miktarı, bunların ne kadarının satıldığı hakkında bilgiler verilmektedir. Mesela, buğday mecdiye 33 kuruştan 14350 çuval gelmiştir. Bunların 6350 çuvalı satılmıştır ¹².

Gazete okuyucularına ve halka uluslar arası fuar ve sergileri haber vererek katılmaları için ısrarla telkinde bulunmaktadır. Örneğin Fransa'nın AIX Kasabasında şubat ayının 17'sinden 20'sine kadar Uluslararası Zeytinyağı Sergisi'nin olduğunu, serginin öneminden ve faydasından bahsederek ilgililerin katılmalarını teşvik etmektedir. Yine, aynı sayfada Fransa Tavukçuluk Cemiyetinin Uluslararası Tavukçuluk Sergisini duyurmaktadır.

VII-Gazetenin Yabancı Devletler Hakkındaki Yayınları

Gazete Avrupa, Amerika ve hatta Çin'deki tarım okullarından, ziraat komisyonları ve ziraat istasyonlarından örnekler vermekte, oralardaki fenni uygulamaların Osmanlıda da uygulanması için yoğun çaba sarf etmektedir. Ayrıca gazete yabancı devletlerde yaşayan muhabirleri vasıtasıyla gelişmiş ülkelerdeki zirai faaliyetle ve gelişmeler hakkındaki görüş ve malumatlarını yazıya dökerek okuyucuya ve yetkililere duyurma çabasındadır. Bu bilgiler gazetede "Muhabir mektupları" başlığı altında verilmektedir. Örneğin, Paris ve Amerika'da bulunan muhabirlerin izlenimlerinin aktarıldığı görülmektedir¹³. Ayrıca, Almanya, İngiltere ve Fransa'nın tarım ve ticareti hakkında övgüler vardır.

VIII- Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nde Eğitim ve Öğretim

Tanzimat'ın ilanından sonra başlayan ve özellikle II. Abdulhamid döneminde zirai eğitim alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bir yandan

¹² OZTG, nu. 31, 25 Teşrin-i Sani 1323, s. 442 vd.

¹³ OZTG, nu. 15, 5 Nisan 1325, s.227-230

Avrupa ülkelerine öğrenciler gönderilirken bir taraftan da ülke içinde tarım okulları kurulmuştur. Örneğin; Macaristan'ın sanayi mekteplerinde Türk gençlerinin eğitim görmesine yönelik Macaristan'ın teşviklerine bilhassa değinilirken¹⁴, gazete de devletin bu politikasını destekler mahiyette yayınlar yapmaktadır. Zirai ve ticari okulların öneminden sık sık bahsedilmekte, Avrupa'daki okullardan örnekler verilmekte ve ülkemizdeki okulların programları, eğitim sistemleri anlatılmaktadır.

1-Gazetenin Eğitim ve Öğretim Kurumları Hakkındaki Yayınları

Gazetenin ifa ettiği misyonlardan bir tanesi de eksikliği hissedilen alanlarda yayınlar yapılması yönünde hükümeti ve ilgilileri uyarmasıdır. Ziraat-i umumiyeeye dahil olan sütçülük, peynircilik, tavukçuluk, arıcılık, böcekçilik, meyve, sebze bağcılarına, hayvanat-ı ehliye vs. dair kitapların mevcut olmadığı ifade edilerek ve yazılanların da yeterli olmadığından hareketle hükümeti uyarak ilmi usullere göre kitapların basılmasını ve dağıtılmasını istemektedir. Bu konuda milletin terakki ve tealisini düşünen Meclis-i Mebusan'ın senelik bir-iki bin lira ayırarak bu işi üstlenmesi gerektiği, basılan bu kitapların çiftçilere bedava ya da az bir fiyat karşılığı dağıtılması teklif edilmektedir¹⁵.

Çiftçi ve tüccarların eğitimine ve dünya standartlarıyla bir bilgi seviyesine ulaşması için düzenlenen sergilere katılımı teşvik gazete tarafından önemle icra edilmiştir. Gazete tarafından sergiler, bir memlekette *“mahsulat-ı ziraiye ve sanayine nefis ve ehven surette istihsalini teşvik ve revacını temin ettiği gibi ona mahreçler, müşteriler tedarik etmek; bir memleketin metainı aleme teşhir ederek iyi mahsul istihsal veya amel edenleri mükafatlarla teşvik etmek ve diğer müstahsiller de sanatlarındaki terakkiyatı ve ıslahatı bilfiil görerek onların dahi terakkisine hizmet etmek ve mahsulat ve mamulat-ı dahiliyeyi zevara göstererek müşterilerini nezit ve revaçlarını temin eylemek için küşat etmek”* vazifelerini ve

¹⁴ OZTG, nu. 15, 5 Nisan 1325, s.236–237.

¹⁵ OZTG, nu. 18, 23 Nisan 1323, s. 273

faydalarını ihtiva eder. Bu sebepten dolayı düzenlenen sergilerle ilgili geniş ve ayrıntılı haberler gazetede yer almıştır¹⁶.

2-Tarım Meslek Liselerine Yönelik Yayınları

Zirai eğitim alanında ilk önemli ve ciddi adım Halkalı Mektebi'nin açılmasıdır. Kuruluşu 1884 tarihinde kararlaştırılan okulun amacı modern tarım yöntemlerini öğretmek ve bunların uygulamasını göstermektir¹⁷. Halkalı Ziraat Mektebi hakkında gazetede çeşitli malumatlara rastlanılmakta olup, mektebin kuruluşu ve işleyişi ve sorunları hakkında bilgiler mevcuttur.

Bu meyanda gazetenin, 1878 yılında İstanbul'da bir ziraat mektebi açılmasına karar verildiği vakit önce Makriköy (Bakırköy) civarında hazine-i hassaya ait Ayamama çiftliğinde mektep inşası düşünülerek planları da çizilmesine rağmen hatırlı bir zatın elinde bulunan arazinin son derece kötü haldeki halkalı çiftliği, zamanın ziraat müdürü tarafından şahsi menfaatleri doğrultusunda diğer çiftliğe tercih edilerek 1885 yılında memleketin başına yüksek bir fiyatla satın alınarak bela edildiğinden bahisle yakınması ilgi çekicidir. Gazete bu yakınmasından sonra mektebin başka bir yere naklinin haberini olumlu bir gelişme olarak okuyucularına sunmaktadır ki bunun ondan fazla sebep sıralamaktadır.

Buna göre öncelikle, mektebin bulunduğu yerin uzaklığı sorunların en önemlilerinden biri olup, bu özelliğinden dolayı mektebe muallim sevki de kısıtlı kalmaktadır. Diğer sebep mektep arazisi üzerindeki çiftlik binaları, bağlar bahçeler, ormanların faydasından çok zararı bulunmasıdır. Mektebin yetiştirdiği ürünler İstanbul'daki piyasasının yarısına sürüldüğü halde alıcı bulamazken İstanbul'a nakil masrafından dolayı da celb edilemediğinden kar sağlanamamaktadır. Çiftçiler de kendileri için kurulmuş olan bu yerlerde tecrübe kazanmalarını sağlayacak gözlemlerini yapmaya uzaklığından dolayı muvaffak

¹⁶ OZTG, nu. 18, 23 Nisan 1323, s. 287

¹⁷ Tevfik Güran, a.g.m, s.307

olamamaktadırlar. Çiftlik arazisi sığ ve kireçli olduğundan yetiştirilen ürünlerin kalitesi ve verimi oldukça düşüktür¹⁸.

Gazete yazarlarından bazıları yabancı ülkelerdeki ziraat mekteplerini ziyaret ederek gözlemlerini gazetede yazıya geçirmişlerdir. Bu makaleler sadece yazarların gözlemlerini içermekle kalmayıp ülkemizdeki mekteplerle onların karşılaştırmalarını yaparak yeni kurulacak ziraat mekteplerinin tedrisatları sırasında takip edecekleri usul hakkında görüşlerine de yer verir¹⁹. Gazete modern bir ziraat mektebi açılması hususunda fikirlerini ifade ederken kurulacak okulun, Amerika'daki ziraat mekteplerinin örnek alınarak açılmasını önermiştir. Buna göre, Amerika'da yetişen kasap hayvanı dünyada eşsiz derecede semiz ve besilidir. Bu okuldan besiye ve semizliğe müsait hayvanat hakkında tecrübeler aktarıldığı gibi diğer taraftan otlakların ıslah çareleri belirtilmektedir. Amerika'da ahali ziraat mektebine ücretsiz girebilmektedir. Diğer yerlerden gelenler ise cüzi bir para verirler ancak fakir olanlar yarı fiyata veya ücretsiz olarak kabul edilirler. Giriş ücretinden başka, yemek, ikamet, giysi, okul malzemesi de vardır ki bunu öğrenciler karşılamaktadır.

3-Genel Konularda Okuyucuya Verilen Pratik ve Faydalı Bilgiler

Gazetede genel okuyucuya yönelik bazı faydalı ve pratik bilgilerin verildiği görülmektedir. Bu bilgiler “Küçük Malumat” başlığı altında verilmektedir. Bunlardan bazılarının konu başlıkları aşağıda gösterilmektedir (Bkz. Ek-V):

- *Acımuş tereyağların soda ile tazelenmesi
- *Vaktinden evvel menekşe yetiştirmek
- *Limonları muhafaza etmek
- *Uzaktan bakmakla develerin yaşını anlamak
- *Ağaçları kendi kendine sulamak
- *Karpuzdan şeker çıkarılır mı?
- *Taze çiçeklerin diğer bir usul-i muhafazası

¹⁸ OZTG., nu.11, 2 Aralık 1325, s.162–163

¹⁹ OZTG., nu.18, 23 Nisan 1325, s. 262

- *Bağlarda korkuluk yapmak
- *Portakal sineği
- *Mercan Köşkü denilen çiçeğin faydaları.
- *Kuluçkalık tavuk ve mükemmel horoz nasıl olur?
- *Koyun fişkısı
- *Tilkilerin telef edilmesi
- *Musikinin hayvanata tesiri
- *Bütün dünyada süt hasılatı
- *Beyin nezlesine çare
- *Eriğin faydaları
- *Hayvanata su ne zaman verilir?
- *Fidan biti nasıl def edilir?
- *Sarımsağın Faydaları
- *Sivrisinek ve telef edilmesi çaresi
- *Tavukçulukla geçinen bir şehir
- *Mor renkli camın hayvanların büyümelerine tesiri
- *Patatesten peynir imali
- *Suları kokmağa başlamış kuyu
- *Karıncalar ağaca çıkmaktan men etmek çaresi
- *Hayvanatın Kaşınan Sulanan Yaralarını Kolayca Kapatmak Usulü
- *Böcek ve Kurt Avlayan Çömlek

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİNİN İÇERİĞİ

I-ZİRAAT

Kuruluş amaçlarından biri Osmanlı çiftçisinin modernleşmesini sağlamak olan gazetede ziraat konusundan bahseden pek çok makale yayınlanmıştır. Burada makalelerden hareketle, ziraatın ne olduğu, ziraatın temel unsurlarından olan toprakların durumu ve verimliliğinin nasıl arttırılacağı, tarım ürünleri, meyvecilik, sebzecilik, bağ ve bahçecilik hakkında verdiği bilgilerden bahsedilecektir.

Ziraat, bir memleketin ruhu, medeniyetin temelidir. Çünkü bir memlekette ziraat olmazsa insan yaşayamaz. Ziraat mahsul yetiştirmedikçe, sanat ve ticaret meydana gelmez. Demek oluyor ki medeniyet denilen gelişme husul bulamaz. Hiçbir memlekette ziraat terakki etmedikçe sanat ve ticaret tarik-i terakkiye adım atamamıştır. Bugün Avrupa ve Amerika'nın sanat ve ticaretteki akıllara hayret veren terakkileri, ziraatlarının fen dairesinde icrası neticesi değil midir? Bütün sanatların esası olan ziraat, büyük hürmetlere, takdirlere şayan bir sanat-ı celiledir. Görünüşte kaba zannolunur, fakat pek naziktir. Kolay görünür lakin pek güçtür. Çünkü öğrenilmesi senelere muhtaç birçok fenlerin, ilimlerin tatbikatı neticesidir. Tahsil olundukça inceler, terakki ettikçe ehemmiyetleşir. Meraklı, lezzetli hasılı ucu bucağı bulunmaz bir fendir. Ziraat ve teşkil ettiği şubelerin tekmline karşı tamamıyla vukuf ve ihtisas peyda edilemez. Çünkü her şubesi başlı başına derin tetkiklere, uzun tecrübelerle lüzum gösterir.

Bugün ziraatın şubesi sayılan bahçıvanlık, ipekçilik, sütçülük, baytarlık, tavukçuluk, arıcılık, şekercilik vs. başlı başına birer büyük sanat halini almış ve her tarafta açılan hususi mekteplerde her fennin şubesine ait üstatlar yetiştirilmeğe başlanmıştır. Edibba, ziraatı; *“Toprak kazıp, altın çıkarmaktır.”* Diye tarif ederler. Şairler, ressamalar evlerinde çiftçilik, çobanlık alemlerinin tasvirlerini daha şairane

buldukları için bütün kuvvet ve maharetlerini burada gösterirler. Hakikat, ziraat bir şiir, çiftçiler birer şairdir. Tabiatın gözlerimizi kamaştıran, bizi hayran eden bunca güzel manzaralarını görmek en ziyade çiftçilere nasip olan bir saadettir. Çiftçi elindeki saban denilen kalemiyle tabiatın bütün güzelliklerini yine tabiatın levhalarına nakşeder ve bu yolda yazdığı nakşettiği şeyleri her yerde okuyan müşteriler bulur.

Ziraat bütün sanatların anasıdır. Zira mevad-ı iptidaiyesini ziraattan beklemeyen hiçbir sanat yoktur. Sözü uzatmaya ne hacet, yaşamak için yediğimiz yemek ile giydiğimiz robayı bize veren ziraattır. Ziraatı bir de maddeten tarif edelim: Ziraat toprağı teşkil eden birtakım madenleri, nebatata, ete, süte, yüne ve sair mevada kalb eden mahdut bir arz dahilinde az bir zaman zarfında idareli bir surette revaçlı mahsulat elde etmeğe vasıta olan bir sanattır. Şu tarifden anlaşılıyor ki geniş arazi dahilinde uzun bir müddet zarfında az bir sermaye ile ziraat ederek az para kazanmak, fen-i ziraatın maksadı haricindedir. Bir işe haddinden ziyade sermaye sarf etmek gerçi israf olur. Fakat lazım olduğu derece sermaye ile işe girilmezse o iş muvaffakiyetsizlikle nihayet bulur. Onun için lüzumu derecesinde sermaye sarf ederek kazanmak, büyük bir çiftlik içinde az bir sermaye ile senelerce uğraşıp da yine az para kazanmaktan elbette iyidir.

Bizde arazi sahiplerinin çiftçilerin fena bir adetleri vardır. Bu da zenginlik, çok arazi sahibi olmakla hasıl olur zannında bulunmalarındandır. Anadolu içinde ufak bir çiftçi yahut büyük bir çiftlik sahibi eline geçen para ile hemen bir tarla daha satın alır. Fakat o tarlanın ne suretle işletileceğini, arazi gibi sabit sermaye nispetinde elinde sermaye-i nakdiye bulunması lazım geleceğini asla düşünmez. Çok vakit elinde tohum bedelinden, orakçı ücretinden başka sermaye kalmaz. Vakıtlar olur ki o paraları da konu komşudan yahut yüzde elli, altmış faiz ile kanaat etmeyen muhtekir bir tacirden tedarik eder. Bu suretle tarlaların bir kısmı ekilmez, boş bırakılır. Hasılı bizim çiftçi Mehmet Ağa da birçok arazi sahibi olduğu halde, borç altında ezilir, kalır.

Hâlbuki Avrupa’da beş yüz dönüm arazi sahibi zengin bir adam sayılır. Çiftçilerimizin kazançlarını adi bir surette hesap edecek olursak, bu kadar çalışmalarının, uğraşmalarının boşa gittiğine acımamak elden gelmez. Çiftçilerimizin işledikleri arazinin iradından istifade etmeleri şöyle dursun, çiftlik sahiplerinin araziye satın almağa sarf edilen sermayenin faizi ve yarıcı yani ortakçılarla çiftlik amelelerinin gündeliklerini bile çıkarmadıkları ufak bir hesap neticesinde meydana çıkar. Ziraatçılarımızın tarlaya saçtıkları tohumu bile alamadıkları çok vakit görülmüş, işitilmiştir. Bu da ziraat usullerinin bilinmemesinden, yoluyla çalışmamasından ileri gelir.

İşte bizim kuvve-i enbatiyesinden kinaye olarak (İnsan dikilse biter) denilen ve ovaları dünyanın zahire ambarı diye meşhur olan altın yuvası toprağımızdan istifade edemediğimiz bu sebeplerdendir. Bizde bu kadar güzel toprak, bu kadar latif iklim ve hava varken İzmir’e, İstanbul’a, Selanik’e ve sair sevhil-i şahaneye Amerika, Romanya, İtalya gibi uzak ecnebi memleketlerinden buğday, un, fasulye, patates vs. gibi ziraat mahsulü getirilmesi bizim için ayıp, günah değil mi? Bu kadar vapur navlunu, gümrük resmi veren mahsullere memleketimiz içinde biz ne için rekabet edemeyiz? Ziraatımızın terakkisi hususunda Hükümet-i Seniyye’mizin hiçbir zaman esirgemediği bu kadar fedakarlıklarını rehber ittihaz ederek elbirliği ile bu affolunmaz hatayı tamir etmeğe çalışalım. Artık her şeyi hükümetimizden beklemeylem¹.

Ziraat ve Osmanlı ziraatının gelişmesi yönünde atılması lazım gelenleri bu şekilde ifade eden gazeteye göre ziraatın gelişmesini temin edecek unsurlardan birisi de Osmanlı ülkesindeki toprakların çeşitlerini bilmek ve bunların verimini artırmaya çalışmaktır. Şimdi de Osmanlı ülkesindeki toprakların çeşitlerini ve bunların verimliliğini arttırmaya yönelik önlemleri ve bu bağlamda gübrelemenin nasıl yapılması gerektiğini üzerinde duralım.

Malum olduğu üzere ziraat için en önemli unsur topraktır. Zirai faaliyetler toprağın kalitesine göre değişiklik göstermektedir. Toprağın verimli olduğu yerlerde

¹ OZTG, nu. 1, 23 Nisan 1323, s.5-9

zirai ürünler bol ve kaliteli, verimsiz olduğu yerlerdeyse az ve kalitesiz olur. Toprağın verimini artırabilmek bazı zamanlarda mümkün görülmektedir. Osmanlı ülkesinde ekilen topraklar ameli surette üç kısma ayrılır birincisi killi toprak, ikincisi kumlu toprak üçüncüsüyse kireçli topraklardır. Üç kısma ayrılan bu topraklar birbirinden büsbütün ayrı halde bulunmayıp her yerde az çok yekdiğeriyle karışık haldedirler. Bunlardan yoğunluklu olarak hangisi fazlaysa o adla anıldıkları gibi yoğunlukları neredeyse eşit olan yerlerde kumlu-killi, killi-kireçli gibi isimlerle de anılırlar. Bunlar tek başlarına verimli olmayıp diğeriyle karıştıkları vakit mahsul verecek bir hale gelirler ve halis toprak veya mümbit toprak adlarıyla anılırlar. Killi toprak tek başına ziraata kabiliyetli olmayıp bir miktar kum ve kireçle karışık bulunsalar dahi ıslah olunmadıkça layıkıyla istifade edilebilir değildir.

Killi çok olan topraklar kışın son derece yapışkan çamur yazın ise taş gibi sert bir halde bulunduğundan işlenmesi de gayet zordur. Rutubete son derece haris olan killi topraklar güz, kış ve bahar aylarında yaş ve soğuk olduğundan üzerindeki mahsulat geç yetiştiği gibi cinsi de aşağılık olur. Meyve ağaçları kısa ürünleri lezzetsiz olur ve daima mantarlı hastalıklara tutulurlar. Bu gibi toprakları ıslah etmek için sonbaharda henüz çamur haline gelmek için kuvvetli pulluklarla sürüp çıkarılan tezekleri kışın donların tesirine kaşı haliyle bırakmak yahut çıkarılan tezekleri fırın haline koyup kuru otlarla yakmak lazımdır. Büyük tezekler kışın donarak kabarıp çatlayıp dağılacığından ilkbaharda sürülmesi kolay olur.

Kili topraklar yakıldığı vakit hararetin tesiriyle killik eczası dağılıp kum halini alır. Ayrıca zararlı böcek ve ot tohumları da yok edilmiş olur. Tezekleri kendi otlarıyla yakmak kifayet etmezse fırına bir takım çalı-çırpı ot kurusu gibi şeyler doldurulup ağzından ateşe verilir. Bu ıslah işinin kumlu topraklarda yapılmasına hacet yoktur. Toprak yakma âdeti eski Romalılar ve yunanlılar zamanından beri yapılmakta ise de Osmanlı ülkesinde hemen hemen yok gibidir.

Yanmış topraklarda ekilmesi en ziyade tavsiye edilecek bitkiler pancar, patates, turp, şalgam gibi uzun ve yumru köklü olanlardır. Eczası çok sık ve sert olan killi toprakları hafifletmek için toprağa besinli gübreler gömülür. Bu gibi topraklar

bakla, burçak vesaire ile ekilerek henüz çiçek açar açmaz bunları toprağa gömmek suretiyle gübresinin çoğalması sağlanır. Bu gibi topraklarda inek gübreleri yerine beygir veya koyun gübrelerinin konulması uygundur. Killi-kireçli toprakların da yukarıda anlatılan ıslah yöntemiyle ıslah edilmeleri lazımdır. Killi kumlu toprakların fenalıkları killi-kireçli topraklar gibiye de işlendiği vakit çok kurak ve yağmurlu olmayan senelerde gayet mahsuldar olabilirler. Bu topraklarda buğday, yulaf, burçak, bakla, nohut, haşhaş gibi bitkiler yetiştirilebilirse de meraya terk etmek veya çayırlandırmak daha uygundur².

Toprağın verimini artırmak, tükenen kuvvetli maddelerin yerini doldurmak için toprağı gübrelemek gerekmektedir. Bitkilerin yetiştirilmesinde yardımcı olan azot, fosfor, kireç gibi maddelerin toprağa yeniden kazandırılmasında gübreler önemli bir yere sahiptir. Ekilen ve dikilen bitkilerin muhtaç oldukları maddeleri bilmek ve ona göre toprağı gübrelemek lazımdır. Mesela, mısır buğdayı fosfora, karabuğday ve tütün potasyuma, lahana ve ıspanak azota muhtaçtır. Ayrıca gübrelerken toprağın yapısını da dikkate almak gerekmektedir. Killi ve kıvıll topraklar potasyumca zengindir, kireçli topraklara ise ayrıca kireç koymaya lüzum kalmaz³.

Burada belirtilmesi gereken bir husus da 19 yy.da toprakların bolluğı ve pek çok kısmının ise boş kalmış olduğudur. Bu dönemde ülkenin geniş verimli topraklarının ancak çok sınırlı bir bölümünde tarım yapılabilmekteydi. Bununla birlikte bu geniş arazilerinde çalışacak işgücü ihtiyacı da çok fazlaydı. Ekili topraklarının oranı Anadolu'da %6.7, Van % 1.6, Rumeli'de %8.3'tür. Adana, Trabzon Bursa ve Aydın vilayetlerinde ekili toprakların oranı %10'nun üstündedir. Doğı ve Güney Anadolu bölgesinde bulunan vilayetlerdeyse toprakların ancak % 5'i ekilidir⁴.

² OZTG, nu. 16, 23 Nisan 1323, s.242–245.

³ OZTG, nu. 41, Mayıs 1323, s.560–561

⁴ Tevfik Güran, a.g.e.,s .65-67

1-Ziraatın Gelişmesi Hususunda Alınması Gereken Tedbirler

Osmanlı Devleti'nde zirai ve ticari gelişmeler ülke geneline yayılması için ülke çapında teşkilatlanıp hizmet verebilmek için eyalet ve sancağa birer ziraat müdürü, kaza ve nahiyelere de ziraat müdür vekilleri atanmaya başlamıştır. Bu kişiler ticaret ve sanayinin gelişmesi, halkın refah düzeyinin artması ne gibi önlemlerin gerektiği konusunda raporlar düzenleyerek ilgili mercilere ileteceklerdi⁵. Bu bağlamda, Aydın vilayetinde kurulan mecliste bölgedeki zirai ve ticari faaliyetlerin gelişebilmesi için alınması gereken tedbirler şunlardır.

Meşrutiyet-i İdare-i Osmaniye gereğince memleketçe husule gelecek faydalar ve güzellikler sırasında geçimin ruhu olan ziraatın gelişme sebeplerinin tamamlanması hakkında vilayetin ziraat durumuyla muhtaç olduğu ıslahatı ve ziraat alet ve edevatı ve tohum vs hakkındaki eksikliklerini gösteren bir layihanın uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından düzenlenerek Der-Saadet'çe yapılacak genel ziraat layihasına çıkış olmak üzere bir an evvel gönderilmesi Orman ve Maden ve Ziraat Nezareti'nce Vilayet-i Celile' ye gelen yazıda buyrulmakla Vilayet İdare Meclisi kararıyla teşkil olunan komisyonunca karar altına alınan maddeler aşağıda arz ve beyan olunmaktadır:

1 – Emniyet ve asayişin takriri yani eşkıya ile bütün hayvanat hırsızlarının def edilmesi, uzaklaştırılması ve cezalandırılması çarelerinin alınması ve bu yüzden ziraat ve ticarete yönelik büyük zararların kaldırılması birinci derecede gereklidir.

2 – Mülkiyet hakkının arazinin tamamına tatbiki yani herkesin sahip olduğu araziye dilediği gibi mutasarrıf olması ve malının tapu memurları veya diğer fertler tarafından hiçbir sebep ile zapt veya gasp edilmek tehlikesinden korunması ve bunun için de ilk başta arazinin adil bir heyet marifetiyle yeniden ölçülerek ellerindeki tapuları hududuyla düzenli olarak tahdit ve tahriri ve sahiplerinin tayini ve bu suretle tapu ve emlak kayıtlarının tanzimi ve bütün hudut ve sahiplik davaları mahkemece halledilerek sahipleri eline verilecek tapu senetlerinin muteber tutulması ve senedi

⁵ Tevfik Güran, a.g.e., s.46

hakani sahiplerinin hukukuna vuku bulacak taarruzun arazi memurları tarafından engellenmesi.

3 – Aşar ve iltizam usulünün kaldırılması. Şahsi menfaatleri uğrunda üreticilere çeşitli zararlar reva görmekte bulunan aşar mültezimleri elinden ahalinin kurtarılması ile ya emaneten hükümet memurlarıyla idaresi ya da daha iyisi arazinin verimi ve ara sıra taşan nehirlerin hasarları dikkate alınarak kadaastro usulü uygulanıncaya kadar tahmis aşar usulünün uygulanması veya arazi vergisi üzerine zammı.

4 – Ziraat, ticaret ve sanayinin Memalik-i Osmaniye’de ilerlemeye bir engel teşkil eden gümrüklerdeki yabancı imtiyazların (kapitülasyon) kaldırılması çarelerine teşebbüsle memleketimizde yardıma ve himayeye muhtaç mahsulat ve mamulatin yabancı rekabetinden korunması hakkında gereğine göre gümrük ithalat vergisinin artırılması ile yabancı hükümetlere (mukabele-i bi’l-misl) icrası.

5 – İzmir’de bir ziraat mektebinin tesisi. Arazisi son derece verimli, havası her çeşit mahsul yetiştirmeğe uygun, coğrafi konumu ziraat, ticaret ve sanayinin ilerlemesine fevkalade kabiliyetli ve nüfusu 1,5 milyonu geçen Aydın Vilayeti’nde bir ziraat mektebinin tesisi gerekli ve her icraattan önceliklidir.

Ziraat Mektebi’nin: Aydın ve Manisa demiryolu güzergahından ve vilayet sahillerinden gelecek talebe ve ziyaretçilere orta bir mahal olan ve Aydın Vilayeti’nin idare merkezi bulunan İzmir Şehri yakınında verimli ve havadar bir çiftlikte tesisi gerekli olmasına ve Birunabat Nahiyesi’nde ve tren istasyonuna bir kilometre mesafede olup altı yüz altı dönüm genişliğinde Balıklı Çiftliği’nin mevki ve verimli olmasına binaen bu çiftliğin ziraat mektebi yapılması için Maliye tarafından Ziraat Nezareti’ne terk ve tahsisi.

6 – Vilayete bağlı bulunan sancaklar dahilinde birer tecrübe tarlası ve numune ahır tesisi. Vilayetin iklim ve arazisi her türlü mahsulata elverişli olduğu, uygun mahreçleri ve ihracat için mükemmel iskeleleri bulunduğu halde ahali-i mahalliyyenin

ziraat usullerini bilmedikleri ve telkin edilecek tedbirleri icraya muktedir olmadıkları için her türlü mahsulatın ziraat usullerini gözleriyle görmeğe muhtaç bulundukları ve vilayet dahilinde yetişebilecek iken göreneksizlik yüzünden ekilip dikilmesi adet olmayan mahsulatın tecrübesiyle bunlardan istifade yollarının tayin ve gösterilmesi gerektiği cihetle aynı livaya bağlı kazalar idare meclisinden oluşan bir meclisin kararıyla her sancağın uygun yerlerinde şimdilik yirmişer dönüm genişliğinde birer tecrübe tarlası ve hayvanların cinslerinin çoğalması ve ıslahını sağlayacak ve fen dairesinde hayvan yetiştirmek usullerini ahaliye gösterecek birer de numune ahır tesisi gereklidir.

7 – Liva ve kaza merkezlerinde birer Ziraat ve Baytar Fen Memuru istihdamı. Ahali-i mahalliyeye ziraat hakkında fenni telkinlerde bulunmak ve Ziraat Odaları'nda tabii azadan olmak ve lisede ve orta okullarda ziraat dersleri okutmak ve arzu eden arazi sahiplerinin tarlalarında bizzat tecrübeler icra ederek ziraat usullerini ahaliye öğretmek ve konferans tarzında genel ziraat dersleri vermek, çeşitli tohumları ıslah etmek ve ziraat aletlerinin kullanılmasını ve bitki hastalıklarının tedavilerini çiftçilere göstermek ve bütün ziraat mahsullerinin istatistiğini düzenlemek velhasıl ziraatın gelişmesine hizmet eden bütün tedbirleri icra etmek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Ziraat Fen Memuru ve hayvanların çoğalması, cinslerinin ıslahı, hastalıklarının tedavisi ve bulaşıcı hastalıklara karşı koruma yöntemlerinin alınması ve doğal azasından bulunacağı Ziraat Odası'nın at koşuları ve panayır ve müsabakaları tertibi ve hayvan yetiştirmeğe dair dersler talimi ve hayvanat istatistikleri tanzimi memuriyetiyle görevlendirilmiş olmak üzere birer veteriner doktor tayini ilerlemenin gereğindendir.

8 – Ziraat Bankaları'nın zirai mahsulatı karşılık tutarak gereğine göre birkaç aylık vade ile çiftçilere para borç vermesi ve kefalet ile köylüye yeterli miktarda borç para vererek kolaylık göstermesi ve arazi sahiplerine verilecek paraların sınırlandırılmaması.

9 – Ziraat Bankası’nın vilayet dahilindeki şubelerinde yıllık hasıl olan 12.000-13.000 lira raddesindeki sülûsan temettuatından üçte ikisinin vilayet ziraat işlerine sarf edilmek üzere mahallinde terk ve tahsisi⁶. (Bkz. Ek-VI)

10 – İncir ziraat ve ticaretinin çoğalmas ve ıslahı. Vilayetin en önemli zirai ürünlerinin başlıcalarından olan incir mahsulünün şimdilik yabancı ülkelere rakip bulunmaması dolayısıyla bahçelerin mümkün mertebe çoğaltılmasıyla ziraat usullerinin ıslahı ve incirlerin satış muamelesinde çiftçilerle komisyoncular arasında aracılık eden ve çeşitli suistimallere sebep olan devecilerin yasaklanması ve incir ticaretinde “kolva” tabir edilen ve fakir üreticilerin zararına olan toptan satış usulünün kaldırılması ve alıcı tüccar tarafından haksız yere alınmakta % 2.5 simsarlık ücretinin ve kantar başına 20 para hocalık hakkının kaldırılmasıyla rençbere iadesi ve komisyoncu ücretinin % 5’e indirilmesi ve incir satışı için İzmir’de bir borsa teşkili ve incir sarfiyatının çoğaltılması için Avrupa ve Amerika’da mahreçler araştırmak ve elde etmek.

11 – Ziraat fenninin ahali arasında yaygınlaştırılması ve öğretilmesi. Köylerdeki ilkokullara kadar bütün lise, ortaokul ve ilkokul programlarına ameli ziraat derslerinin ilavesi ve mahsulat numunelerinin ve mektep bahçelerinde küçük ebatlarda ziraat işlerinin öğrencilere gösterilmesi ve köylülere fenni telkinlerde bulunma ve ziraat öğütleri verme konusunda gayet açık Türkçe bir lisan ile yazılmış ziraat gazeteleri dağıtılması büyük yarar sağlayacağından ve şu an İzmir’de yayımlanmakta olan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi her yönden bu işe uygun bulunduğundan vilayetin her karyesinde en az birer tane bulunmak ve daha sonra bedeli Ziraat Bankası’ndan tahsil edilmek üzere karye ihtiyar heyetlerinin uygun bir bedelle abone yazdırılması veya gazete idaresi tarafından ucuz bir bedelle üreticiye gazete dağıtılması ve bunun yaygınlaştırılması için Ziraat Bankası’ndan tahsisat verilmesi.

12 – Aydın Vilayeti’nde bulunan gemi işletmeciliğine uygun nehirlerden memleketçe büyük faydalar temin edilmesi mümkün olduğu halde bazı senelerde

⁶ OZTG, nu. 26, 9 Teşrin-i Sani 1324

Büyük Menderes, Gediz, Dalaman Çaylarının taşması yüzünden arazi ve mahsulat tahribatına, insan ve hayvanların telefine neden olmaktadır. Bu nehirlerin gemi işletilmesine uygun bir hale getirilmesiyle zirai ürünlerin ucuz bir fiyatla nakli ve ovalara kanallar açılmasıyla arazinin sulanması ve şu kadar ki inşaat işini üzerine alan ecnebi kumpanyalarına nehrin iki tarafından arazi bahş olunmaması ve gemi işletilmesinin mecburi tutulması.

13 – Aydın Vilayeti’nde iki demiryolu hattı bulunduğu için şose yolları inşası her nedense şimdiye kadar ihmal edilmiş ve zirai ürünlerin şehir, kasaba, iskele ve istasyonlara nakli için şose yollarının yapılması gerekli olduğundan vilayet ahalisinden alınmakta olan yol bedelinin düzenli olarak tahsiliyle aynı kaza dahilindeki karye ve kasaba yollarının inşasına ayrılması ve vilayetteki mahsulatın yabancı mahsulatla rekabet edebilmesine bir engel teşkil eden tren ücretlerinin indirilmesi için çalışmalarda bulunulması.

14 – Ormanların iyi korunmasıyla birlikte yeniden orman yetiştirilmesi gereklidir. Ormanların zarar görmesinin birinci nedeni yangınlardır. Her ne kadar orman yangınları orman korucuları tarafından sınırlandırılmakta ise de çıkan yangınların söndürülmesi karye ahalisine ait olduğundan gerektiği takdirde mahalli ahalinin yangının söndürülmesi işi için mecburi tutulması ve karşı çıkanların para cezası ile cezalandırılması gerekmektedir. Ormanların yararı herkesçe bilindiğinden yanan ormanların yerine Orman Nezareti veya belediyeler aracılığıyla yeniden ağaç dikilmesi ve bunların korunmasına orman korucularıyla beraber deştbanların da zorunlu tutulması.

15 – Ölçülerin birleştirilmesi. Gerek ziraat ve gerek ticarete kullanılan ölçü birimlerinin Memalik-i Osmaniye’nin her yerinde başka başka kullanılmakta olması ve bunun gibi vilayetimizin en önemli merkezi olan İzmir’de de farklı ölçüler kullanılması, gerek üretici gerekse tüketicinin zararına olduğundan ticaret ve ziraat işlerinin düzenli olması için tüm ölçü birimlerinin Memalik-i Osmaniye’nin her yerinde eşit ve düzenli olarak belirlenmesi menfaatimiz yararınadır.

16 – Vilayetimizin birçok yerlerinde yabani olarak yetişmekte olan meyan kökünün ihracı için meyan balı çıkarmakla uğraşan kumpanyalar marifetiyle bir mukavele neticesinde çiftliklerden amele vasıtasıyla kazı çalışması yapılarak her bir amelenin çıkarmış olduğu miktara göre ücret verilmekte olduğundan amele bu suretle mukaveleye girmiş olan çiftliklere hayvanlarıyla beraber gelerek düzensiz bir şekilde kazı icrasıyla tarlalarda daha sonradan ziraat aletlerinin işlemesine engel olacak tepeciklerle çukurluklar meydana getirmekte ve hendekleri bozmakta olduğu gibi ekili ve ekilmemiş tarlalara zarar vermekte olduklarından binlerce kişiden oluşan amelenin men'i arazi sahipleri tarafından mümkün olamayacağı cihetle kumpanya ve Ziraat Odaları tarafından birer korucu bulundurularak maaşlarının kumpanyadan verilmesi ve kazının mukavele şartları dairesinde icrası ve mahsulata hasar verilmemesi hususunda fabrikatörlerin mecbur tutulması ziraat açısından gayet mühimdir.

17 – Hububatın olgunlaşması zamanında ekine hücum ederek zarar veren kuşların gerektiğinde ürkütülmesi için, köy ihtiyar heyetlerinin ilmühaberleriyle müracaat eden üreticiye hükümet tarafından yeterli miktarda barut verilmelidir.

18 – Tarla ve ürünlere büyük zararlar veren hayvanların hiçbir zaman başıboş salıverilmemesi, merası olmayan köylerde sürü ile külliyetli hayvan bulundurulmaması, hiç kimsenin bağ ve bahçesine izni olmadan hayvan girdirilmemesi, genel asayiş açısından çok önemlidir⁷.

Yukarıda belirtilen öneriler dışında madenlerden de yeteri kadar istifade edebilmek için 20 Aralık 1908 “7 Kanun-ı Evvel 1324” tarihli nüshasında Maden Layihası yayınlanmıştır. Layiha önemine binaen aşağıya aynen alınmıştır.

Hükümet-i Osmaniye'nin dağlarında, mamur hale getirebilecek boş ve sahihsiz arazi, sayısız servet, hazine var iken hükümet-i sabıka-i müstebiddenin dayanılmaz yasaklama ve engellemeleriyle maalesef şimdiye kadar bu servetten istifade olunamamış ve bu yüzden ahalimiz fakir ve muhtaç bir halde kalmıştır.

⁷ OZTG, nu. 28, 23 Teşrin-i Sani 1324, s. 433–436.

“Lehülhamd idrak ettiğimiz şu zaman sa’d-ı iktiran-ı hürriyette milletimizin refah ve saadetinin artması, memleketimizin istikmal-i serveti, devletimizin şan ve şevketi ilk başta defnedilmiş hazinelerin keşif ve ihracına bağlı olduğu Hükümet-i Meşrûta-i Osmaniye’ce tamamıyla takdir olunmuş ve milletin ilerleme hedefi ziraat-i mahalliye’nin terakkisine ve maden ticaretinin genişleme ve artmasına bağlıdır. Memleketimizin her tarafında pek çok bulunan çeşitli madenlerin kolaylıkla kazı ve ihracı halinde ahalimizin servet kazanacağı, ticaretimizin genişleyeceği, mülkümüzün bayındır hale geleceği ve hazine-i celilenin bu yüzden pek ziyade istifade eyleyeceği muhakkaktır. Bu nedenle madenlerin kazı ve sevkiyatı hususunda ahaliye her yönden kolaylık gösterip yardım edilmesi hükümetin görevlerinden sayıldığından tadil ve ıslahı tabi bulunan Maadin Nizamnamesi’nin değiştirilmesi sırasında şu konuların dikkate alınmasını rica eylerim:

1. Madeniyatı bulanlar çoğunlukla karye ahalisi olduğundan bunların işlerini güçlerini terk ederek birçok masraf ve zahmetle vilayet merkezine kadar gelmelerine meydan vermemek için maden istidalarının takdim makamı olan Orman Nezareti’yle vilayete hasr edilmeyip, dilekçelerin liva ve kaza hükümetlerine de verilebilmesi.

2. Taharrisi istida olunan maden mahallinin ruhsat alınmasından önce maden mühendisi tarafından keşfine hiçbir lüzum bulunmadığından ve henüz neticesi meçhul bir iş için dilekçe sahiplerini masrafa sokmamak ve araştırmacıların rağbetini celp eylemek üzere maden mahallinin ilk önce yalnız mahalli tapu katibiyle karye muhtarının keşif ve tahdidiyle yetinilmesi ve ruhsatnamenin tasdiki sırasında mühendisin maden mahalline gelmesiyle düzenli harcırah karşılığında hududunun keşif ve tahdid ve harita ve raporunun tanzim ettirilmesi.

3. Vali tarafından ruhsatname alınmasından sonra uzun müddet ruhsatnamenin Maadin Nezareti’yle Bab-ı Ali’ce tasdik olunmasını beklemek büyük bir güçlüğü ve araştırmacıların isteklerinin kırılmasına neden olacağından vilayetler tarafından verilen araştırma ruhsatnamelerinin verilme tarihinden itibaren muteber tutulması ve bu ruhsatnamelerle sahiplerinin diledikleri kadar maden kazı ve ihracatına mezun bulunması ve bunların kazı ruhsatnamesi sayılması.

4. Ruhsatnameyi almak için ortaklardan tamamının vilayet defterine imza atmaları şart olmayıp ortaklardan birinin müracaatı ile ruhsatnameyi bir senet karşılığında eline alabilmesi.

5. Kazı ruhsatnamelerinin verilmesi sırasında hiçbir vergi verilmeyip belirli bir müddet sonunda Maden Nezareti'nce tasdiki zamanında bir harca tabi tutulması ve ruhsatnamelerin verilmesinden sonra memalik-i meşruta-i sairede olduğu gibi başkaca ferman-ı ali alınmasına gerek olmayıp bu hal büyük güçlük ve masrafa neden olacağından ruhsatnamelerin yalnız Maden Nezareti'nce tasdikiyle yetinilmesi.

6. Ruhsatnamelerin verilmesi sırasında sahiplerinden istenilen kefaletnamenin lüzumsuz olmasından dolayı, tamamen kaldırılması.

7. Maden istidalarında eksik yazı olmasından ve bunların mevad-ı nizamiyeye tamamıyla uygun olmamasından dolayı zorluk çıkarmamak üzere Maden Nezareti'nce istida suretleri bastırılarak, her tarafa gerektiği kadar dağıtılmasıyla yirmişer para karşılığında arzu edenlere satılması.

8. Maden mahallinin kale ve istihkamata komşu olmadığı ve kazıda hiçbir siyasi zarar bulunmadığı Hükümet-i Mahalliye İdare Meclisi'nden mazbata ile bildirildiği halde madenin ihalesi sırasında yeniden mahalline bir erkan-ı harp zabiti gönderilmesi maden mutasarrıfının masrafa sokulması adalete uygun olmadığından zabıt gönderilmesinden vazgeçilerek maden mahallinin ileride askeri dairece gerekli görüldüğü halde kazı çalışmalarını tatil edeceğine dair maden sahibinden bir senet alınmasıyla yetinilmesi.

9. Madenin ihalesi sırasında itiraz edenler için iki ay zaman tayin edilmiş olup ruhsatnamenin tasdiki için bütün mülhakattan gelecek cevapların beklenmesi

güç, vakit kaybettirici ve muameleyi geciktirici olduğundan yalnız der-saadet ve vilayet gazetelerinde ilanıyla yetinilmesi.

10. Tahlil harcı namıyla araştırmacılardan alınmakta olan beş lira harcın kaldırılması.

11. İlk önce maden kazı çalışmalarına tahsis edilen mahallin her bir ceribinden yıllık beş para vergi alınmakta iken sonradan bu miktar on kuruşa yükseltilmiş ise de zaten madenin ihtiva ettiği arazi vergiye tabi olduğu ve yine ziraattan terk ve tatil olunmadığı ve mezarlık olan arazi-i mevattan ise bedel-i öşr alınmasına gerek olmadığı ve kazı yapılan mahal beş on dönümden ibaret bulunduğu genişlemesi düşünülen maden ticareti bu kadar vergiye tabi olmadığı cihetle kolaylık için verginin tamamen kaldırılması.

12. Verginin ağırlığından dolayı pek çok imtiyaz sahipleri borçlu olarak maden kazı çalışmalarını tatile mecbur olduklarından önceden ferman ile ihale olunan ve vergiye tabi olan maden mahallerinden lüzumsuz yerlerin haritalarından ihracına müsaade edilmesi.

13. Yabancı madencilerle rekabet edebilmek üzere her türlü maden vergilerinin azaltılması ve maden kıymetinin her mahallin ticaret odalarınca takdir ve tayini ve bütün masraflarının kıymetinden indirilmesinden sonra asıl gelirler üzerinden verginin alınması.

14. Ay ve yıl sonunda maden idarelerine verilmesi şart olan cetvellerin kaldırılması ve maden sahiplerinin sanat ve ticaretinde serbest bırakılması, ancak gerektiğinde maden müdür ve mühendislerinin bir hesap dengelemesi talebinde bulunabilmesi.

15. Otuz kırk seneden beri Memalik-i Osmaniye'nin birçok mahallinden Avrupa'ya külliyetli miktarlarda krom madeni ihraç edilmekte ve bu yüzden binlerce ahali geçinmekte ve hazine-i celile pek çok istifade etmekte iken sonradan Avustralya

ve başka mahallerde ortaya çıkan krom madenlerinin cüzi bir masrafla ve vergisiz olarak Avrupa piyasalarına ithali münasebetiyle büyük rekabete tutulmuş olan kromlarımızın fiyatı üretim masrafından daha aşağı bir fiyata inmiş ve bu hal krom madeninin tamamen terk edilmesine ve geçimini bu madenden sağlayan ahalinin de geçim sıkıntısına düşmesine sebep olmuş ve dolayısıyla Hazine-i Celile'yi istifadeden mahrum eylemiş olduğundan yabancı madencilerle rekabette mukavemet etmek üzere bir müddet vergiden muaf tutulması, hiç olmazsa asgari bir vergiye indirilmesi.

16. Avrupa ve Amerika Zırlılarınun zımpara madenine olan ihtiyaçları günden güne artmakta ve Naksos Adası'yla Memalik-i Osmaniye'ye münhasır olan zımpara madeni genel ihtiyaca yetmemekte ise de memleketimizde ağır vergiye tabi olan zımpara madenlerinin pahalılığı diğer devletleri suni zımpara madeni imaline sevk etmiş ve hatta Almanya ve Amerika'da birer fabrika açıldığı haber alındığından hem yabancı zımparalarına rekabet etmek ve hem de suni zımpara imalatının çoğalması yüzünden madenlerimizin tatil edilmesine meydan vermemek ve zımpara ihracatını teşvik etmek üzere zımparadan alınmakta olan verginin azaltılması memleketimizin servetinin artmasını sağlayacaktır”⁸.

2-Tarla Bitkileri

2.1-Tahıllar

Osmanlı tarım üretimi içinde tahıllar başta gelmektedir. Bütün vilayetlerde ekili toprakların üçte ikisi ile tamamı arasında değişen bir oranda tahıl ekimi yapılmaktaydı. Bunlar arasında ekimi en çok yapılan ürün buğdaydır. Rumeli'de Selanik, Manastır, Üsküp, Yanya, Tekirdağ, Çatalca, Dimetoka ve Edirne sancaklarında Anadolu'daysa Muş, Tokat, Elazığ, Amasya, Malatya, Aydın, İzmir, Antakya, Burdur, Konya ve Ankara buğday yetiştiren önemli merkezlerdir. Çavdar yine buğday yetiştirilen alanlarda yetiştirilmekteyken, arpa ise Manastır, Selanik,

⁸ OZTG, nu. 29, 7 Kanun-ı Evvel 1324, s. 454-458.

Kastamonu, Konya, Sivas, Halep, Suriye, Bayburt, Erzincan gibi yerlerde yetiştirilmektedir⁹.

Gazetede buğdayın üretimi ile ilgili önemli yazılar bulunmaktadır. Buğday ekimi için belli bir tarih olmayıp, buğday ekilecek yerin arzına, arazinin tabiatına, ziraat çeşidine ve buğdayın cinsine göre değişir. Bazı yerlerde eylül başında ekilmeye başlanır Kasım ayı sonunda kadar ekilir. Bazı yerlerde Aralık ayı ortalarına kadar ekilebilir. Bazı yerlerde ise Ocak ayı sonundan evvel ekime başlanmaz.

Buğday ekimi için buğday ekilecek yerin alçaklığı, yüksekliği, havasının soğukluğu sıcaklığı göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü iklimin etkisi buğdayın verimi konusunda çok önemlidir. Ya daha kuvvetli olur ya da zayıf yetişir. Münasip bir yükseklik ve arazinin feyz ve bereketi sayesinde bazı yerlerde yüzlerce seneden beri sırf buğday yetiştirip mahsul almakla meşhur olmuştur. Derin, kireçli ve kurak arazide nispeten daha erken ekilir. Bu gibi arazilerde yağmurun şiddeti çok önemli değildir.

Havanın ekinlere faydalı biçimde yağmurlu olması buğdaya müsait bulunur ve bu suretle buğday yavaş yavaş büyüyüp olgunlaşır, biraz geç ekmekle fazla yağmurlardan etkilenmez. Hava müsaadeli arazide olan buğday ekimi için en son zaman şubat ayıdır. Tohumluk için kıştan sonra ekilen buğdayı kullanmak sakıncalıdır. Çünkü bu tohumlar iki devir geçirmiş olduklarından vücutları bozulmuş, içinde bulunan maddelerin terkibi değişmiştir. Buğdayları yazlık kışlık diye ayırmak doğru değildir, bunlar sonbahar mahsulünün bazı çeşitleri olup ilkbaharda ekilmekle iyi neticeler verebilmişlerdir. Zamanında yetişen bir yulafın iyice olmamış buğdaydan evla olduğu çiftçiler tarafından söylenegelmiştir.

Anadolu coğrafyası hem iklimi hem de toprak verimliliği bakımından zirai üretim için son derece elverişli bir yerdir. Bu yönüyle sayısız ürün yetiştirilen Anadolu'nun bu yapısı hakkında önemli bilgiler bulmak mümkündür. Bunlardan en çarpıcılarından biri Londra Ziraat Müdürü Prof. Dinham'a aittir. Bu konu hakkında

⁹ Hüseyin, **Memalik-i Osmaniyye'nin Ziraat Coğrafyası**, İstanbul Mihrab Matbaası, 1303, s.55-57

gazetede bir raporu mevcut olan Prof. Dinham'ın konu hakkındaki bazı görüşleri şöyledir:

Susam ve pamuk ziraatı için çapa mevsiminde Kürt, Yörük ve Çerkez olarak etraftan her sene amele gelip daha ucuza amelelik eder. Usul-i ziraat da hali hazırdaki bilgilere göre saban kullanılarak toprak ekime uygun hale getirilmektedir. Yerli saban adi tahtadan ibaret olup öküz ya da manda ile işletilir. Hafriyat alelade üç-dört hafta süre ile tarlayı muhtelif istikametlerden pek derine gitmeyerek birkaç defa sürmekten ve havalandırılmaktan ibarettir. Buna mahalli dilde “gılman” denilir.

Pamuk ve susam çapa vasıtasıyla el ile çapalanır. Gübre olarak hayvan gübresine müracaat edilir. Bu araziye pek elverişli olan yeşil gübrenin ehemmiyeti henüz takdir edilmemiştir. Burada pamuk hububatla ekilir. Pamuk daima susamla beraber ekilmekte olup yüksek sıcaklık pamuk için gayet elverişlidir. Dinham'a göre Akdeniz havalisi Mısır'ın Nil deltasındaki pamuk ekimine en azından müsavidir. Yukarıda da belirtildiği üzere araziden pek ziyade istifade mümkünse de sulama yalnız şehir kuyularındaki su dolaplarına münhasırdır. Mart ve nisan aylarındaki sürekli yağmurlar sonucu nehirler taşarak civarındaki araziye zarar verir.

Buğday yulaf, arpa gibi hububat kasım ve aralıkta ekilip haziran ve temmuzda yetişir. Bunu takip eden senenin baharında şubat veya mart zarfında aynı tarlaya hububat yerine eğer dinlendirilmek için nadasa bırakılmazsa susamla beraber pamuk ekilir. Bunlardan susam Eylül'de ve pamuk Ekim'de hasat edilir. Bu vadiye yetişen hububatın her çeşidi mükemmel olduğundan gelecekte hububat ziraatında buraları ehemmiyet-i mahsusa ihraz ederek eski zamanlarda Kilikya'nın Roma'nın buğday ambarı olma vasfını teyit edecektir. Adana civarında yetişen pamuğun büyük kısmı Avrupa'ya sevk edilir. Burada yetiştirilen pamuk yerli cins olup az miktarda Mısır pamuğu da ekilmektedir. Amerika ve Mısır cinsi pamukların melezlerinin ileride İngiliz fabrikalarında çok rağbet göreceği muhakkaktır¹⁰.

¹⁰ OZTG, nu. 15, 5 Nisan 1325, s. 232-234

2.2-Sınaî Bitkileri

Sanayiye yönelik olarak üretilen bu bitkiler arasında en önemlileri pamuk ve tütün olarak görülmektedir. Pamuk, Niksar, Erbaa, Amasya, Eskişehir, Bursa, Kütahya, Ankara, Beypazarı, Uşak, Nazilli, Urfa, Şam, Halep, Beyrut, Kazan gibi şehir ve kazalarda üretilmektedir¹¹.

2.2.1-Pamuk

Osmanlı Devleti pamuk üretimine oldukça önem vermektedir. Pamuk üretiminin fazlaştırılması ve diğer üreticilerle rekabet edebilmek için gerekli unsurlar hakkında bir rapor hazırlandığı bilinmektedir. Rapor Osmanlı pamuğunun kalitesinin düşük olduğu ve üretilen pamuğun ulaşım imkanlarının kısıtlı olmasından dolayı dünya piyasasında kabul görmediği yönündedir. 1862 yılının başlarında pamuk üretiminin geliştirilmesi için üreticileri teşvik etmek amacıyla vergi muafiyetleri getirilmiştir¹².

Pamuk genellikle nehir ve çayların getirdiği kumlu, milli ve gübreli topraklarda yetişir. Pamuk ekimi için sabit bir mevsim tayin edilemez. Havası sıcak olan yerlerde toprak erken tava geldiği için pamuk tohumu mart ayı içinde ekilebildiği halde soğuk olan yerlerde ekim mayısı bulur. Yine kumlu topraklarda erken ekilirken killi topraklarda geç ekilir¹³. Anadolu iklimi de pamuk yetiştirmeye müsait bir durumdadır. Bundan dolayı gazetede Anadolu'da pamuk yetiştiriciliği hakkında bazı malumatlara rastlamak mümkündür. Dokumacılık sanayinin en önemli hammaddesinden biri olan pamuk, Akdeniz'e kıyısı olan memleketlerde yetiştirilmekle beraber dokumacılık sanayinde özellikle İngiltere'nin ve bu memlekete bağlı şirketlerin bel kemiği mesabesindedir. Rusya Hükümeti dahi Asya Kıtası'nda Türkistan gibi geniş bir arazide pamuk ziraatını ileri götürmek için büyük çabalar sarf etmektedir. Çin'de de pamuk üretimi yapılmakla beraber dünya ticaretindeki yeri henüz tam manasıyla anlaşılabilmiş değildir. Bütün dünyada hasıl

¹¹ Hüseyin, a.g.e., s.66

¹² Tevfik Güran, a.g.e., s.52

¹³ OZTG, nu. 23, 23 Nisan 1323, s. 388

olan pamuğun miktarı 20 milyon balya civarında olup, bu miktar her geçen gün artmaktadır ve Hindistan ve Mısır bu ziraatın kalbidir.

2.2.2- Tütün

Tütünün şimdiki halde Amerika, Çin, İran, Mısır, Ümit Burnu ve Avustralya dağlarında yabani olarak yetişmekte olması asıl menşeyinin neresi olduğunu şaşırtıyor. Ancak ilk defa Amerika'dan çıkmış olması daha olasıdır. Buradan yavaş yavaş etrafa dağılmış, havasını, toprağını sevdiği yerlerin her tarafında yalnız ekilip dikilmekle değil, yabani halde dahi yetişmeğe başlamıştır. Tarihlerin verdiği bilgiye göre Amerika'yı ilk defa keşfeden (Kristof Kolomb) 1492 senesinde Küba Adası'na yanaştığı sırada erkek, kadın tüm yerli ahalinin dumanını çekmekte oldukları, sarılmış kuru yapraklar gördü. Daha sonra bu yapraklarını Antil Adaları'nın ve Amerika'nın her tarafından kullanıldığı görülmektedir.

Memalik-i Şarkîye'ye yani Rusya, Rumeli ve Anadolu kıtalarıyla Hindistan, Çin ve Acemistan'a tütünün Avrupa'dan getirilmiş olduğu ve XVII. asır başlarında İngilizler vasıtasıyla buralara ithal olunduğu iddia edilmekte ise de diğer taraftan Doktor Murray tarafından Amerika'nın keşfinden evvel Memalik-i Şarkîye'de Acemistan'da tütün yetiştirilmekte olduğu ileri sürülmektedir. Deniliyor ki: *"XVII. Asır ortalarında İran Şahı'nın imtiyazlı bir müteahhidi olan (Şarden) isminde bir zat oralarda pek çok ikamet etmiş ve tütünün XIII. Asırdan beri ekilip dikilmekte olduğunu doğru bir surette tahkik eylemiştir."*

Bugün tütün ekimi çok büyük meblağlara ulaşmıştır. Aşağıda miktarları hususi olarak gösterilen tütün mahsulatının toplamı bir milyar kiloya ulaşmaktadır:

<u>Kıta ismi</u>	<u>Kilogram</u>
Asya Kıtası	440.000.000
Amerika Kıtası	310.000.000
Avrupa Kıtası	200.000.000
Afrika Kıtası	50.000.000

Avustralya Kıtası

2.000.000

Tütünün memleketimize ait miktarı:

Eski bir istatistikten alınmış olmakla beraber bir dereceye kadar fikir vermesi maksadıyla aşağıdaki miktarlar verilmektedir:

Selanik, Kosova, Manastır	5.500.000 Kğ.
Trabzon, Sivas	4.500.000 Kğ.
Aydın Vilayeti	1.500.000 Kğ.
Edirne ve İstanbul'un Rumeli Ciheti	500.000 Kğ.
İstanbul'un Anadolu Ciheti, İzmit ve Bursa	1.000.000 Kğ.

Ancak yukarıda yazılan rakamlar pek ziyade itibari olmakla beraber isimleri yazılmayan mahallerde tütün yetişmez demek olmadığı da açıktır.

Malumdur ki bizim gibi tütünleri Reji'ye tabi olan memleketlerde tütün ziraatı hükümetin iznine tabi olup tarlaları, mahsulatı her zaman muayene için lazım olan memurlar her tarafta lüzumu kadar bulunamayacağından geniş arazi üzerinde ve her kasabada tütün ziraatına ruhsat verilmemektedir. Onun içindir ki her vilayet de arzu edildiği kadar tütün ziraatı ileri gidememiş ve ahali tütün terbiyesini öğrenememiştir. Yoksa tütün üretmek için Memalik-i Osmaniye'nin her tarafı iklim ve toprakça pek uygundur.

Tütünden hasıl olan kazanca bakılırsa, Ülkemiz de üst üste dönüm başına ne kadar tütün alındığına dair bir istatistik yoksa da Fransa'da alınan miktardan pek de farklı olmadığından onların çıkardığı hesap bizede tatbik edilebilir. Fransızlar yirmi beş eyalette ekmiş oldukları tütünlerin dönüm başına ortalama miktarını 140 kğ. yani 110 okka olarak hesap etmişlerdir. Biz de bu hesabı aşağı yukarı az bir hata ile kabul ettiğimiz ve Reji'ye satılacak ucuz tütünleri saymayarak, yabancı ülkelere sevk edilecek tütünlerin her bir okkasını en aşağı 5 er kuruştan hesap edildiğinde dönüm başına 550 kuruş bir kâr elde edilmiş olur. Bu da iyi bir paradır. Halbuki güzel

yetiştirilmiş tütünün okkası on kuruştan aşağı hiçbir zaman düşmez. Fakat şu külliyetli kâra karşılık tütün ziraatı oldukça zahmetlidir. Tütün ekilecek arazinin sonbaharda sürülmesi, ilkbaharda ekilip dikilmesi, Ağustos ve Eylül’de toplanıp tüccar veya Reji’ye teslimine kadar muhafazası haylice çaba ve çalışmaya muhtaçtır. Bu işin en ufak bir kısmında yapılacak küçük bir hata bütün mahsulün kıymetini düşürebilir¹⁴.

Tütün, memleketimizin yetiştirdiği mahsulatın en kârlılarından, en kolay elde edilenlerindendir. Rumeli’nin, Anadolu’nun en verimli ovalarından, derelerinden en yüksek yaylalarına dağ tepelerine varıncaya kadar her tarafta yetiştirilmekte ve Reji İdaresi gibi zalim, müstebit bir idarenin emri altında ezilmiş olması, memleketimize pek çok kâr getirmek istidadını göstermektedir. Reji İdaresi, tütün ekmek isteyen üreticiyi ezmekte, ruhsat vermek ve satın almak hususunda bin türlü güçlük göstermekte olduğu halde bile tütün yüzünden senede memleketimize giren liralara milyonlara ulaşmaktadır.

Avrupa’nın, Amerika’nın her tarafında tütünlerimize olağanüstü bir rağbet gösterilmektedir. Bugün Avrupa’nın hiçbir tarafında bizim Rumeli tütünleri kadar nefis, güzel kokulu tütün yetiştirmek mümkün olamıyor. Amerika yetiştirdiği tütünlerden ihraç etmek şöyle dursun, kendi ihtiyacının yarısına bile yetmemektedir. Her sene İzmir’den, Selanik’ten Amerika’ya, Almanya’ya sevk edilen tütünlerin haddi hesabı yoktur. Avrupalılar, Amerikalılar dışarıdan gelecek tütünlere gayet ağır gümrük vergisi koydukları ve Reji İdaresi de buradan gidecek tütünlerin her bir kilosundan 3,5 kuruş (Reftiye) namıyla bir vergi aldığı halde yine tütün ziraatından kâr çıkarmak mümkündür. Demek ki biz tütünün ekip dikilmesine dikkat etmiş ve fen dairesinde tımarına, gübresine bakmış olsak, şimdiki tütün ticaretimizin beş on misli elde edilir.

Tütün ziraat ve ticaretine büyük bir engel teşkil eden Reji İdaresi’nin müddetinin bitmesine üç dört sene kalması ve sahip olduğumuz hürriyet sayesinde ziraat ve ticaretimizin gelişeceğinde şüphe olmaması, şu kârlı nebat hakkında bizi

¹⁴ OZTG, nu. 23, 5 Teşrin-i Evvel 1324, s. 362–363.

fennî ve amelî tafsilat vermeğe ihtiyaç duyulmuştur. Fransızca, İngilizce kitaplar getirerek onlardan da bilgi edinilmektedir. Her ne kadar geniş bilgi vermeğe gazetenin hacmi uygun değilse de her konuda bilgi vermeğe dikkat edilmektedir.

3. Bağ ve Bahçe Ürünleri

Bağcılık ve bahçecilik tarla tarımına göre daha yoğun faaliyetlerdir. Nüfusun yoğun olduğu kasaba ve şehir çevrelerinde oldukça yaygın olup bu ürünler genellikle pazara dönük olarak yetiştirilmektedir. Bağlar, tarım yapılan toprakların önemli bir bölümünü meydana getirmektedir. Aydın'da bağlar ekili toprakların % 17,4'ü kapsamaktadır¹⁵. Bağlar özellikle Balkan topraklarında, Ege denizi çevresinde, Marmara denizi çevresinde, Karedeniz ve İstanbul boğazı çevresinde geniş bir şekilde bulunmaktadır. Bunların yanında meyve- sebze yetiştiriciliği de önemli bir alan olarak görülmektedir. Gazete yukarda bahsedilen hususlar hakkında okuyucularına önemli bilgiler sunmaktadır. Bunlar hakkında aşağıda bilgi verilmektedir.

3.1-Meyvecilik

3.1.1-Aşı, Budama ve Bakım

İnsanlar ilk yaratılışta kendilerine lazım olan meyveleri ormanlarda yabani olarak bulunan ağaçlardan tedarik edilirdi. Adem oğulları çoğalıp medeniyet ilerledikçe yabani ağaçların meyveleri yetişmemeye ve arzu olduğu zaman bulunmamaya başladı. İnsanlar evler yapıp oturmaya başladıktan sonra ağaçları söküp evlerinin önüne dikmeye başladılar. Bu şekilde ilerleyen meyvecilik ve bağcılık oldukça ileri bir seviyeye gelmiştir. Zamanla ilerlemeye başlayan bu iştigaller zamanla yeni uygulamalarla ilerlemeye başladı. Bu uygulamalardan birisi de aşıcılıktır. Aşı bir nebat büyüüp yetişmesine lazım olan gıdayı doğrudan doğruya topraktan alacak yerde başka bir nebat vasıtasıyla tedarik etmek toprakta olup gıdasını oradan alan nebate ve üzerinde bulunduğu nebat vasıtasıyla yaşayan kısma

¹⁵ Tevfik Güran, a.g.e., s.79

da aş kalem denir. Bu suretle yekdiğerine kaynaşan iki nebat suretle birleşir ve ikisi bir ağaç gibi görülürse de bunların hiçbir kısmı birbirine karışmazlar. Yekdiğerine tamamıyla yabancı kalırlar. Hatta oldukça şiddetli bir rüzgarda birbirinden ayrılırlar. İyi bir aşının olması için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir.

1-Bitkinin kabuğuyla gövdesi arasında ve yeşilimsi bir renkte bulunup bunların büyümesine hizmet eden kıtaları anaç kalemde birbirine karşı gelmek kapaşmak üzere tatbik olunmalı yani kalemin yontularak meydana çıkarılan insica-i hayatiyesi anacın insace-i hayatiyetine tamamı tamamına karşılamak üzere konulmalıdır.

2-Gerek anaç gerek kalem her ikisi de bir zamanda uyanmış büyümeye başlamış bulunmalı yani uyanmayan ağaçlar arasında aş tutturmak zordur. Çünkü anaç geç ve kalem erken uyanmış olursa gıdasını topraktan alamayarak kurur, mahv olur gider. Bu şart sağlanamazsa hiç olmazsa aş kalem anaçtan sonra uyanmış olmalıdır.

3-Anaç ve kalem kuvvet ve sağlamlıkça da bir birlerine benzemelidir. Anaç kalemden kuvvetsizse kalem kendisine lazım olan gıdayı zayıf olan anaç vasıtasıyla tamamıyla tedarik edemez. Bununla beraber kuvvetli topraklarda yetişen kuvvetli ve ağzın cinsleri kendilerinden zayıf bir cinse aşılınması bazı defa faydalı olur. Pek kuvvetli ağaçlar meyve vermediği için bu suretle kuvvetleri orta bir halde getirilmiş olur.

4-Aş kalemının alınacağı ağaç hastalıktan salim ve kuvvetli ve meyveli olmalıdır. Kalem her hangi ağaçtan kesilmiş ise onun ipliğini fenalığını muhafaza edeceğinden bu husule pek ziyade dikkat lazımdır. Meyve vermeyen yahut meyve verecek kadar büyümemiş olan ağaçlardan kalem alınmamalıdır.

5-Aş yapılacağı zaman nebatatın suyu muattıl bir halde bulunmalıdır. Suyun pek ziyade kuvvetli bulunduğu zaman ile suların çekildiği vakitlerde aşının tutması

zor olur. Bunun için aşığı ilk baharla son baharda yapmak lazımdır. Genel olarak aşî mevsimi Mart'ta başlar Eylül'de son bulur.

6-Aşının güzel tutması için aşî yapıldığı zaman hava durgun olmalı, ne çok sıcak ve nede çok soğuk olmamalıdır. Yağmurlu hava da aşîya iyi gelmemektedir.

Aşının nasıl yapılması gerektiği hakkında yukarıdaki bilgileri veren gazete aşılama usulünün faydalarını da sıralamıştır:

1-Tohum daldırma veya çalıklama suretiyle üretilmesi mümkün olmayan bir nebat aşî ile güzel yetiştirilebilir.

2-Doğrudan doğruya bir toprakta yetişmeyen ağaçlar o toprakta güzel yetişmiş cinsler üzerine aşılanmak suretiyle istenilen mevkide arzu edilen nebatat yetiştirilebilir.

3-Meyve verecek güzel ağaçlar elde ederek çok vakit beklemeksizin aşî vasıtasıyla bahçeler donatılabilir.

4-Bir kök üzerinde türlü türlü meyveler bulundurmak suretiyle bahçe meraklılarının keyfine hizmet edilebilir¹⁶.

Aşî işlemi dışında dikim ve budamada ağaçlar için önemlidir. Bu konuda gazeteden elde ettiğimiz bilgilerin bazıları şunlardır: Mart ayında meyveli ağaçların dikilmesinin sonlanmış olması gerekmektedir. İçinde ayrı çekirdeği bulunan ağaçların (kayısı, şeftali, erik, kiraz) budanmasına nihayet verilir. Soğuk yerlerde ise henüz başlanmış olur. Geçmiş senede fazla ürün vermemiş ve dal budak hasıl edememiş olan ağaçlar kısaca budanmalıdır¹⁷.

¹⁶ OZTG, nu. 10, 24 Haziran 1323, s. 113-116

¹⁷ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s. 8-9

3.1.2-Zeytin Ağacı

Ülkeye pek çok fayda ve kâr bıraktığı için üzerinde en çok durulması gereken mahsullerden biridir. Zeytinden gıda suretinde gördüğümüz fayda ve sanatça hasıl olan kâr çok büyüktür. Memlekette mühim bir ticaret teşkil ettiği gibi yurt dışına gönderilen zeytinden yüz binlerce lira kazanılmaktadır. Şu halde bu kazançlı mahsulden daha ziyade istifade etmek yollarını düşünülmelidir. Bu istifade iki türlüdür. Birincisi asıl zeytin yetiştiriciliğini ileri düzeye taşımak ikincisi yağı daha temiz ve çok çıkarmak için yeni usullerini öğrenmektir. Bu suretle zeytinleri çoğaltmak ve ağaçların üretilmesinde ziraat ilminin tarif ettiği cihazları gözetmek, ikinci surette bundan çıkartılacak yağın sarfiyatı mahallerinde rağbet bulması için daha temiz ve daha duru olması usullerini öğrenmek gereklidir.

Zeytin ağaçları pek eski zamanlardan beri ekilip dikilmekte olup bundan 3-4 bin sene evvel Mısırlıların bu ağaçtan istifade etmiş oldukları bazı resimlerden anlaşılmaktadır. Mısırlılardan sonra Fenikeliler, Akdeniz kıyılarına bu ağacı getirerek dikmişler, buralarda havanın uygunluğundan dolayı pek çok zeytin üretmişlerdir. Eski Yunanlılar, zeytin ağcını mübarek bir ağaç tanıyarak sulh ve rahata alamet olarak kullanmışlardır. Hatta yarışmalarından sonra kazananların başına zeytin dallarından örülmüş bir taç giydirirlerdi. Romalıları dahi zeytin ziraatında pek ileri gitmiş, zeytin ziraatına dair o zamanın meşhur çiftçileri tarafından pek çok kitabeler kaleme alınmıştır. Günümüzde dahi zeytin dalları sevinçli günlerde kapıların sokakların süslenmesinde kullanılmaktadır.

Zeytin ağacı 5-6 metre yüksekliğinde tepesi topça bir ağaçtır. Yaprakları ince uzun parlak, bozumsu yeşil renktedir. Kışın yaprakları dökülmez, dalları dirsekli ve cinsine göre az çok dikenlidir. Kabuğu genç dalları düzgün yaşlılarında çizgili ve olukludur. Memleketimizde haziran ayında çiçek açar. Temmuzda meyve bağlar. Meyve ekimden şubata kadar devam eder. zeytin ağacı iki türlü olup biri ehli diğeri yabanidir. Yabani zeytin ağacı kabuğunun kır daha az düzgün, dallarının dikenli ve dirsekli olmasıyla ehil ağaçtan ayrılır. Bu

ağaçların yaprakları daha seyrek, dar ve küçüktür. yağı az çıkarsa da ehli zeytininkinden daha iyi ve duru olur. Uzun süre bozulmadan saklanabilir. Ehli zeytin dalları renksiz, yayvan ve yemişi o kadar çok değilse de büyük ve etlidir. Çok yağ verir. Ehil olan ise sair sebze ve ağaçlarda olduğu gibi yabanisinin terbiyesi ile elde edilmiş olacağı şüphesizse de bunun pek çok vakitlere ve emeğe muhtaç olduğu bilinmektedir.

Genellikle zeytin ağacı soğuğu ve sığağı pek çok olmayan yerlerde yetişir. Sığağı en çok 40 dereceyi, soğuğu en ziyade 3 dereceyi geçmeyen yerler bu ziraat için pek elverişlidir. Zeytin ağacı deniz kıyılarından pek uzaklaşmaz, bunun da sebebi denizden gelen rüzgârlar nemli olmakla beraber sahile yakın olması hasebiyle mutedil bulunmasıdır¹⁸.

3.1.3-Portakal Ağacı

Portakal denilen tatlı, sulu meyveyi tatmamış olanlar yok gibidir. Görülüşü hoş, tadı lezzetli ve insan sağlığına faydalı olan bu meyve memleketimizde bolca yetişir ve önemli bir ihraç ürünüdür. Bu ağaçlar Avrupa'ya İspanya yolu ile gelmiştir. Soğuk iklimlerde portakal cinsinden olan ağaçları havanın tesirinden korumak için limonluk adıyla özel bir bahçe vücuda getirilir. Bu ağaçlar çok killi, sert ve katı topraklardan başka her türlü arazi şartlarında yetişebilir.

3.1.4-Muşmula Ağacı

Bahçelerde az yetiştirilmesine rağmen muşmula ağacı diğer meyve ağaçlarına nispetle toprağını beğenmezlik etmez ve havanın değişmesine, hastalıklara karşı kanaatkârdır. Bu ağacın yetiştirilmesi kolay olup ormanlarda ki akdiken üzerine dahi aşılabilir. Odunu nispeten sert, kabuğu siyah olup yaprakları kasvetlidir. Hiç budanmadığından üç yüz seneden fazla yaşayabilir. Her türlü havada büyük meyve verebilir. Başlıca cinsleri şunlardır: adi muşmula,

¹⁸ OZTG, nu. 2, 9 Mart 1325, s. 17-18 ve OZTG, nu. 4, 13 Mayıs 1323, s. 388

iri muşmula, kanada muşmulası, çekirdeksiz muşmula. Gazete, muşmulanın faydaları konusunda birçok bilgi verdikten sonra konservecilikte etkili bir üretim malzemesi olarak kullanılması gerektiğini açıklanmaktadır¹⁹.

3.1.5- Kiraz Ağacı

Memleketimizde çok bol yetişen kiraz ağacının tohumla yetiştirilmesi mümkündür. Tohumdan ağaç yetiştirmek gerçekten uzun zamana muhtaç ise de en sağlam, en dayanıklı bir anaç elde etmek için bu usule müracaat mecburidir.

Tohumdan anaç yetiştirmek için en kuvvetli ağaçlardan alınan kiraz çiçekleri kışın aralık ayında poyraza karşı olan duvar diplerinde bir çukur veya saksı içerisine bir sıra çekirdek ve bir sıra ince kum döşenir. Üzerine yarım arşın kalınlığında toprak yığılır. Bu yığının yağmurlardan korunması için etrafı ekin saplarından veya ot ve sazlardan örülmüş bir örtü ile örtülür ve üzerine bir saksı geçirilir. İlkbahar geldiği vakit çekirdeklerin kabukları yumuşayacağından çimlenmeğe hazırlanmış olur. Çekirdekler ilkbaharda don ve kırağı korkusu geçtikten sonra çukur veya saksıdan çıkarılıp ince işlenmiş ve gübrelenmiş yerlere dikilir. Çekirdekten yetiştirilen anaçlara aşı vurularak istenilen kiraz ağacı cinsleri elde edilir.

Kiraz ağacı İdris denilen ağacın üzerine aşılama suretiyle de yetiştirilir. İdris ağacı kireçli, kumlu ve kurak yerlerde ve her toprakta yetiştiği için memleketimizde çok kullanılır. Bu ağaca vurulacak aşı yaprak aşısıdır.

Kiraz ağaçları arasında bırakılacak uzaklığa gelince, yabani kiraz üzerine aşılanan ağaçların arasındaki mesafe on metre ve İdris üzerine aşı olup tam gövde suretinde bırakılacaklara dört metre ve çalı halinde bulundurulacaklara üç metre olmalıdır²⁰.

¹⁹ OZTG, nu. 17, 23 Nisan 1323, s. 268–269

²⁰ GZTG, nu. 2, 4 Mayıs 1324, s. 21

3.1.6- Dut Ağacı

Dut ağacı, M.S Sekizinci asırda Araplar İspanya'ya geçtikten sonra siyah dut ağacını oralara naklederek çoğalmasına yardım ettiler. Beyaz dut ağacının üretilmesi ise M.S XII. asra doğru başlamıştır. Dut bu şekilde İspanya'dan etrafa yayılmakla birlikte böcekçilikte istifade edilecek bir surette yaygınlaşması M.S. XIV. asra rastlar.

Memleketimizde dutçuluk ile ipekçilik sanatı pek eski olup haylice ileri gittiği malum ise de ne suretle öğrenildiği, ne gibi devirler geçirdiği pek de bilinmemektedir. Anadolu ve Rumeli'nin birçok yerlerinde bilinen bu sanat Hicri VIII. asırdan sonra daima ilerleyerek pek çok ahalinin geçinmesini sağlamış iken 1853-1863 tarihlerine doğru var olan Kara Taban hastalığından dolayı büyük bir zarar ve ziyana uğrayarak bazı dut ağaçlarımız kendi hallerinde bırakılmış ve bir kısmı da bağ ve tarla yapılmıştır. Bu hal bazı vilayetlerimizde uzun müddet devam ettiğinden buralarda ipekçilik sanatı büsbütün ortadan kalkmıştır. İpekçiliğimizin o devirde uğradığı zararın derecesini anlamak için, Bursa Vilayeti örnek olarak gösterilebilir. Kara Taban hastalığının ortaya çıkmasından evvel bu vilayetin yıllık koza hasılatı, 4.000.000 kilogram civarında iken bu miktar bu hastalığın ortaya çıkmasından sonra 400.000 kilografa kadar düştü.

II. Abdülhamit, dutçuluk ve ipekçiliğimizde meydana gelen bu durgunluğu ortadan kaldırmak için ne kadar tedbir varsa bunların hemen tatbikine dair bir ferman buyurmuş ve pek az bir zaman zarfında memleketin ekserisinde mükemmel bir surette büyük büyük dutluklar tesis edilmiştir. Bu hususta on beş yirmi sene zarfında görülen terakki hayret verici bir dereceyi, ipek hasılatı ise eskisinin 25-30 katını bulmuştur. Altı, yedi seneden beri Bursa, Aydın, Ankara, Konya, Halep, Selanik, Edirne ve diğer bazı vilayetlerde tesis edilen dut fidanlıklarından, her sene ahaliye yüz binlerce dut bedava dağıtılarak dutluk oluşturmağa; bu suretle teşvik edildiği gibi, ipek böceğinin yarar sağlayacak bir surette yetişmesine, havası müsait birçok yerde dahi hususi fidanlıklar yetiştirilerek bunlardan çıkan fidanlar ile yeniden dutluklar oluşturulmaktadır. Bu konuda en ileri giden yer Bursa Vilayeti'nin merkez

kazasıdır. Bursa kazasına bağlı Susurluk, Kestel, İsa Bey, Hasan Köy, Canbazlar Köyleriyle civarında pek büyük fidanlıklar bulunup, milyonlara ulaşan fidan mahsulatı, memleket içine ve hatta yabancı memleketlere dahi gönderilmektedir²¹.

3.2-Bağcılık

Bağcılıkta en önemli husus bağların budanması meselesidir. Budama işlemleri mart ayında havalar ısınmaya başlarken yapılmalıdır. İklimin ılıman olduğu yerlerde budama işleminin bitmiş olması gerekmekte soğuk olan yerlerde ise bağların erken budanmaya başlanması icap etmektedir ki bu dalların yüzde otuz nispetinde badana edilmesi veya yüzde on nispetinde zaç yağı sürülmesi ile bağların hastalıklardan (atraknos, kömür hastalığı) korunması sağlanmalıdır. Osmanlı ülkesinin Akdeniz kıyılarında ve bu iklime benzeyen yerlerde bağ dikimi mart ayında sonlandırılırken soğuk memleketlerde ise bu ayın sonunda başlanmalıdır. Bağların bellenmesi veya sabanla sürülmesi bağlardan yüksek verim elde edilmesini sağladığı gibi bağlarda zuhur eden bitleri yok etmek için zeytinyağı ile karıştırılmış gazhane zifti sürülmelidir²².

Asmaları budamakta en çok dikkat edilecek husus üzüm verecek kolların seçilmelidir. Üzüm için bırakılacak dallar orta kuvvette kemale gelmiş ve tamamen olgunlaşmış olan dallardan seçilmelidir. Pek kuvvetli dallar üzüm vermediği gibi kısa ve zayıflar da bir işe yaramaz. Kesilecek dallar kütüklere yakın olarak kesilirken dikkate dillecek hususlar konusunda da ayrıntılı bilgiler yazıda bulunmaktadır. Bağları budamak için kullanılan bıçaklar keskin olmalıdır ki bağın yarası düzgün olur. Alçak bulunan, toprağa yakın bulunan asmaların üzümleri çabuk yetişir ve tatları daha şekerli olursa da don ve kırağıdan daha ziyade etkilenirler. Bundan dolayı sıcak ve mütedail iklimlerde sırt ve bayır bağlarda asmaların alçak olması muvafıkta da soğuk yerlerde caiz değildir. Bağların ne zaman budanacağı meselesi çok

²¹ OZTG, nu.20, 2 Eylül 1323, s. 259

²² OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s. 5

mühimdir. Bağlar yaprak döktükten sonra asmalar uyanıncaya kadar budanabilirse de en iyisi ilkbaharın don ve kırağılarından korku kalmadığı zamandır²³.

3.2.1-Üzüm

Aydın vilayetinde birkaç bin seneden beri bağlar (dikili fidan) oluşturulduğu ve üzüm mahsulünde aynen veya değiştirerek faydalanıldığı ve istifade olunduğu değişik tarihlerde yazılı ve kayıtlıdır. Aydın vilayetinin ikliminin diğer vilayetlere göre özel izin ve istifade-i fevkaladesine binaen üzümün büyük kısmı güneşte kurutulup kuru halde sarf ve ihraç edilmektedir. Kurutulan üzümler genellikle çekirdeksiz, rezakı, siyah, yeklerce, iri kara, misket çeşitlerinden ibarettir. Bunlardan en ziyade fiyatla taze, turfanda yaş halinde veyahut kuru şekilde satılan çekirdeksiz üzümler olduğundan en ziyade bu çeşidin dikilmesine ve çoğaltılmasına çalışılmıştır. İsminden de anlaşılacağı üzere mezkur cins üzümlerin tanelerinde adeta his olunmayacak derece ve kıtada bir çekirdek müşahede olunurken diğerlerinin tamamında dahi içi büyük bir çekirdek yani tohum bulunur. Çekirdeksiz veya sultaniye namıyla tefrik edilen mezkur üzümün dışardan bakılınca lezzet ve şekil ve renk itibariyle aynı olmak üzere çekirdeği bir nevi dahi mevcuttur ki bunlar erkek çekirdeksiz ismiyle bilinmektedir.

Bundan yaklaşık elli sene evvel Aydın vilayetinde ancak 15.000 kantar çekirdeksiz kuru üzüm ihraç olunurken birkaç sene zarfında mahsul 20.000 kantara yükselmiştir. Buradaki mahsul Avrupa'daki bağlara sirayet eden feylü kisran hastalığı yüzünden daha büyük ehemmiyet kazanmıştır. (Gazete bundan sonraki sayılarında da bu hastalığın İzmir ve Aydın vilayetinde görülmesine mebni hastalıkla mücadeleyle yönelik yazılar yayınlamıştır.)

Bir iki sene evvel memleketimizden iki tüccar ticaret için Petersburg'a giderler. Bir caddeden geçtikleri sırada büyük bir lokantanın içinde, güzel bir tabağa konulmuş bir salkım üzüm görürler. Oralarda sekiz dokuz ay kış olduğu için, bağ yetişmezmiş ve bundan dolayı bu bir salkım üzüm çok değerliymiş. İki tüccarın

²³ OZTG, nu. 42, 17 Şubat 1323, s. 608-610

ağızları sulanır ve lokantaya girerler. Üzümün pahalı olduğunu düşünürler ancak bol para vermeğe razıdırlar. Yemek yerler, büyük bir iştahla garsonu çağırıp üzüm isterler. Garson porselen büyükçe bir tabağa birazcık üzüm koyup getirir. Tüccarlar onu yerler, bir daha üzüm isterler. Garson yine birazcık getirir. Tüccarlar üzümü yerler ve hesabı isterler. Üç lira hesap gelir, şaşırırlar. Daha sonra yüz kuruşun yedikleri yemeklerin geri kalan iki yüz kuruşun da iki salkım üzümün parası olduğunu anlarlar. İster istemez parayı verirler.

Bu vakanın abartılı olduğunu düşünmemek lazımdır. Petersburg gibi bir şehirde üzüm bulunmamasına göre, fiyatın bu kadar olması normaldir. İngiltere’de, Belçika’da da yetiştirilen üzümlerin kilosu 30–40 franga kadar satıldığı oluyormuş. İşte bu durum Romanya, Almanya, Rusya gibi yerlere yaş üzüm ticaretinin ne büyük faydalar elde edileceğini gösterir. Eldeki vasıtalarla böyle uzak yerlere üzüm ticareti zor ise de gerekli tedbirler alındığında bu ticaretin yapılabilmesi mümkündür. Mesela İzmir tüccarı Odessa ve Köstence Limanları ile İzmir arasında sefer yapacak, içerisinde soğuk hava dolu iki vapur işletmek için vapur kumpanyalarıyla anlaşma imzalayamazlar mı? Bu vapurların çok hızlı olmalarına da gerek yoktur. 48 saat içinde İzmir’den Odessa’ya gidebilirler. Hatta İzmir Tüccarı bir vapur alsa ve bunu üzüm mevsiminde üzüm nakliyatında, diğer mevsimlerde başka şeyler taşımakta kullansalar bu daha uygun olmaz mı? Bu şekilde yapılırsa oralara değişik meyveler gider, her sene rağbet ve müşteri artar. Bu durumun İzmir İncir ve Üzüm Komisyonu tarafından dikkate alınmasında değer vardır.

Kuru üzüm ticareti de İngiltere, Almanya, Amerika ve Fransa’ya yapılmaktadır. Bu ticareti artırmak için acaba tüccarımız acaba şimdiye kadar ne yapmıştır? Hangisi renkli ilanlar, reklamlara müracaat etmiş, hangisi o yerlere memurlar yollayarak ürünü tanıtmak ve müşteri bulmak için uğraşmışlardır. Bugün ticarete önemli bir kaide vardır. Müşteri malı aramak yerine, mal müşteriye götürülmelidir. Avrupa ve Amerika’daki ticarethaneler seyyar memurlar istihdam ederler. Bunların vazifeleri, memleket memleket gezip mensup oldukları tüccarların mallarından örnekler göstermek, malları övmek ve müşteri bulmaktır. Bu memurlar

ticarete o kadar önemlidir ki mühim bir ticarethane bunlar olmadan hiçbir iş göremez dense, doğrudur.

Bizim tüccarımız da böyle memurlar çalıştırmalı. Berlin'e, Londra'ya, Petersburg'a giderek orada incirleri, üzümler hakkında müşteriye bilgi vermeli, faydalarından bahsetmeli, renkli ilanlarla müşterileri arayıp bulmalıdır.

Almanya mahsulat-ı sına'iiye için bu memleketlerin kıymet-i istihlakıyyesini takdir eyleyerek bir taraftan muhacirlerini oralara sevk ettiği gibi bir yandan da ticaret acenteleri oluşturmak, ticaret memurları tayin, bankalar tesis ve o memleketlerin limanlarıyla alman Limanları arasında vapur seferi icra etmek suretleriyle ticaretini genişletmek, müşteri bulmak için çalışmalara teşebbüs etmiştir. Bilindiği gibi bir yerde ahali tarafından kullanılmağa alışılabilecek bir mal hayli bir zaman için bu memleket ticaretinde kendine yer bulacaktır. Bahsedilen memleketler yenidir. Buraların doğal servetlerinin yarısı bile işletilmemektedir. Ticaret ise henüz teşekkül halindedir denilebilir. Bundan dolayı bu yerlere atılacak sağlam ticaret adamları çok zaman payidar kalabilir. Japonlar dahi bu durumu düşünüp bu yerlere muhacereti ve ticareti genişletmeğe başlamışlardır²⁴.

Ülkemizde üzüm oldukça bol miktarda yetiştirilmektedir. Aşağıdaki tabloda hangi vilayetimizde ne kadar üzüm yetiştirildiği gösterilmektedir.

VİLAYET/ SİYAH VE MUHTELİF/ REZAKI/ ÇEKİRDEKSİZ/ YEKUN

İzmir	145 000 d.*	92 000 d.	19 000 d.	427 000 d.
Saruhan	52 000	22 000	100 000	229 000
Aydın	31 000	4 600	10 700	46 300
Denizli	172 600	6 000	10 000	193 000

²⁴ OZTG, nu. 1, 24 Nisan 1324, s. 12-16

* d. Dönüm

Menteşe	9 200	2 500	1 000	12 700
Yekun	409 800	127 100	371 700	908 600

3.3-Sebzecilik

Gazetede ülkemizdeki sebzecilik mevsimi hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Bunların arasında bulunan ve sebze ziraatı ile ilgili olan bazı genel bilgiler şunlardır. Mart ayında marul, kıvırcık, ıspanak, pazı, fasulye, hindi bağı, tere, maydanoz, turp, semizotu, roka, soğan pırasa tohumlarının ekilmesine soğan arpacığı, sarımsak dişi, kuşkonmaz pençeleri, patates yumrusunun dikilmesine devam edilir. Turfanda kavun, karpuz, salatalık, kabak, domates, patlıcan, biber, enginar tohumları soğuk memleketlerde don ve kırağı dokunmaması için sıcak yastıklara ekilir ve evvelce ekilmiş olan yastıkların harareti muhafaza edilir ve havası müsait yerlerde kibleye karşı bulunan ve üzerleri hasırla örtülebilen duvar diplerinde ekilir. Şubat ayında ekilmiş olan baklagiller çapalanır ve mevsiminden evvel sebze yetiştirmek için yastıklar hazırlanmaya devam edilir. Yukarıdaki bilgilerin dışında gazetede sebzeler hakkında geniş malumat elde edilememiştir. Sebze bahçeciliği ismi altında çilek yetiştirilmesine tesadüf edilmiş olup, bu bilgiler aşağıda anlatılmaktadır.

3.3.1-Çilek

Gazetede çilek yetiştirilmesi hakkında önemli bir makale neşredilmiştir. Makalede çileğin yetiştirilmeye başlanması safhasından başlayarak, meşhur çilek çeşitlerinden bahsedilmektedir. Çilek, havası yumuşak yerlerden oldukça sıcak mahallerde ve az soğuk yerlerde yetişir. Çok soğuk ve çok sıcak yerleri sevmez. İsviçre, İzlanda adalarında bulunduğu gibi, Fransa ve İspanya'da çok güzel hasılat verir.

İran, Çin, Güney Rusya iklimlerinde yetiştirilebilir. Çilek hemen hemen her toprakta yetişir. Fakat en fazla hoşlandığı toprak kumlu killi ve az nemli olan

çürüntülü topraklardır. Kuru toprakta mahsulü azalır. Çilek diğer meyveler kadar gübreye muhtaç değilse de bazı bahçıvanların zannettikleri gibi de gübresiz ziraat edilmez. Çilek gübresini çileğe çürüttükten sonra vermek gerekmektedir. Çilek bahçesine çürük gübre dağıldıktan sonra metrekaresine 15–20 dirhem serpilmelidir. Fakat gübreyi kıştan evvel vermek lazım gelir.

Çilek iri meyveli ve ufak meyveli olmak üzere ikiye ayrılır. İki cinsten birine Alp çileği diğerine orman çileği denir. Orman çileğinin mahsulü az olduğundan bahçıvanlar alp çileğini yetiştirmeği tercih ederler. Küçük Meyveli Çileklerin en meşhurları şunlardır: (Beldomeokis) yahut kollu çilektir ki meyveleri büyük ve uzun koyu la'l rengine olup çok güzel kokulu, lezzetli bir mahsuldür. (Galyon Çileği) yahut kolsuz çilek olup bunun asla kolları yoktur. Bunun için bu çilek ya tohum vasıtasıyla yada toprak altındaki kökün birtakım parçalara ayrılmasıyla çoğalır. Bütün yaz boyunca meyve verir, yedi veren cinsi bir çilektir. Dayanıklı bir bitki olduğundan her toprakta yetişir.

Bunlar ya sırf Amerika ve yahut Avrupa ile Amerika cinslerinin birbirleriyle birleştirilmesinden elde edilen melez bir türdür. Melez yapmak için kullanılan cinslerin birincisi; Şili çileğidir. Bu cins gayet kuvvetli, yaprakları koyu yeşil, meyvesi büyük rengi koyu turuncudur. İkincisi: Virjinya çileği olup, Kanada Hükümeti dahilinde Virjini Kıtasında pek çok yetiştirilir. Üçüncüsü: Ananas Çileğidir ki meyvesi büyük, rengi hafif pembedir. Çok güzel ananas kokusuna sahiptir.

Ufak meyveli çilekler tohumlarından, kollarından ve köklerinden olmak üzere üç şekilde yetiştirilirse de iri meyveli çilekler birer melez mahsulü oldukları için nev'iyetlerini kaybettiklerinden tohumla üretilemez. Yalnız bu çeşidi meydana getirmek için tohuma müracaat edilir. Ufak meyveli çileklerin nevileri çok olmadığından tohumdan yetiştirildikleri zaman özellikleri pek kaybolmaz ve tohumlar analarına benzer yeni kökler oluştururlar. Ancak Galyon çileği gibi kolsuz çilek cinslerini tohumdan yetiştirmek gerekmektedir²⁵.

²⁵ OZTG, nu. 1, 24 Nisan 1324, s. 4–6

4- Konservecilik

Meyve, sebze, et vs. gerek taze, gerek kuru halde ve yahut salamura ve turşu olarak uzun müddet muhafaza etmek Fransızca konserve ve bu sanata konservecilik denir. Ülkemizde de pek çok meyve ve sebzenin konserve yapılmakta olup, bazıları ürünlerin nasıl konserve edildiği aşağıda anlatılmıştır.

4.1-Bezelye ve Fasulyelerin Konserve

Taze fasulyeler ve bezelyeler, üç usulde muhafaza edilebilirler. Birincisi, sirkeye konularak, ikincisi aper usulüyle yani kaynatılarak, üçüncüsü ise kurutularak yapılandır.

Taze fasulye ve bezelyelerin sirkede muhafaza edilmesi usulü pek ilerlememekle beraber bu usulde fasulye ve bezelyeler muhafaza için ayıklanır ve dikkatlice iplikleri çıkarılır. Uzunlukları iki, üç eşit parçaya bölünür ve gayet tuzlu su ile kaynatılır. Sonra soğumağa bırakılarak süzgeç ile suyu süzildikten sonra haşlanmış olan fasulye ve bezelyeler sirke içine doldurularak kavanozlanır.

Aper usulünde ise, taze fasulye ve bezelyeler temizlenir ve yirmi okka suyu havi bir kazanda kaynatılmak üzere iki yüz dirhem kadar kaya tuzu ilave edilir. Bu suretle tuzlu suda tavllanmış olan fasulye ve bezelyeler yukarıda usullerde olduğu gibi kavanozlara doldurulur ve şişeler 110 derece hararete kadar ısıtılır. Sonuncu usul ile de ayıklanmış ve yıkanmış olan fasulyeler on dakika kadar kaynar suya daldırılır, çıkarıldıktan sonra kafesler üzerine serilir. Bundan sonra 70 derece harareti geçmeyen bir fırına konulur. Bu suretle kurutulan fasulyeler sıkıştırılarak muhafaza edilir. Kışın sebze bulunmayan yerlerde ve Memalik-i Osmaniye denizlerinde seyr-ü sefer eden vapurlarda bu çeşit konserve pek çok sarf olunmaktadır.

4.2-Kirazların Kurutularak Muhafazası

Osmanlı Devleti'nin hemen hemen her yerinde kiraz yetişir ve mevsiminde herkes tarafından bol bol yenirse de zamanının kısa sürmesi, yağmurdan çabucak kurtlanmasından dolayı ekonomideki yeri pek az olduğundan konserve usulüyle muhafazası ehemmiyet kazanmıştır. Kirazdan içki ve reçel gibi mamulat üretilmesi memleketimizde pek yaygın olmadığından ve yapılanların da genelde çürük ve bozulmuş şekilde olanlardan imal edilmesinden ve bu mamulatin yapım masrafının çok olmasından dolayı kurutularak muhafazası daha kolay ve akıllıcadır.

Güzelce kurutulup muhafaza edilmiş kirazlardan kışın komposto ve hoşaf yapılır ki bu da vişneden daha ucuzdur. Kirazlar da üç türlü kurutulur ki bu güneş, fırın, tandır makinesi yardımıyla olur. Güneş ile kurutma ilkbaharı sıcak ve güneşi etkili olan yerlerde tavsiye edilir. Kurutulacak güneşler ağaçtan ne erken ne geç vakitte düşürülmelidir. Fırında kurutulurken ise kirazlar ağaçtan düşürüldükten sonra evvela saç demirinden yapılmış tavalara konup bundan sonra ekmek çıkarılan fırının soğuması için bir saat bekletildikten sonra fırına sürülür. Kirazlar fırında 12 saat kadar bırakılır ve çıkardıktan sonra iki gün kadar güneşte bırakılmalıdır. Her meyveyi konserve etmek yani kurutmak için tandır makineleri Avrupa'da icat edilmiştir ki fiyatı 8 lira kadardır. Bu makine 2-3 katlı uzun bir dolap ve alt tarafında bulunan bir sobadan ibarettir. Bu makinenin katları arası ızgaralıdır. Makinenin sıcaklığı 80-85 derece civarında tutulmalıdır.

5-Çiçekçilik

Çiçekler pek eski zamandan beri insanlar tarafından büyük hürmetler, muhabbetler kazanmış, en fakirinden en zenginine kadar herkesin göğsünde, başında muhteşem bir mevki tutmuştur. İşte bunun içindir ki çiçekçilik büyük bir sanat dalı

haline gelmiştir. Bu sanat çok büyük kârlar bıraktığı için dünyanın büyük şehirlerinde birçok mükemmel bahçeler yapılmış, çiçek bahçıvanlığı tahsili için hususi mektepler açılmıştır.

Çiçeklerin modası memlekete ve zamana göre değişir. Memleketimizde güller, sümbüller, manolyalar, ortancalar daha ziyade sevilirken, Paris'te bizim itibar etmediğimiz kasımpatılar için bir iki seneden beri sonbaharda sergiler açılıyor. Bir zamanlar Avrupa'da güller, menekşeler, leylaklar ve diğer çiçekler birer makbuliyet devri yaşıyordu. Ancak bunun uzun süre sürdüğü söylenemez. Çiçeklerin her bir çeşidine gösterilen ilgi zamandan zamana değişiklikler göstermiştir.

Mart ayında çiçek bahçelerinin bellenmesi bitirilir. Yabani otlardan temizlenen bahçenin gübrelendirilmesine başlanır. Çiçekliklerin kenarlarına lavantin dikilir ve bunların arası hezaran şebboy, hercai, menekşe ile tanzim edilir. Kışın yaprağını döken ağaçlarla fidanların dikilmesine nihayet verilir. Çam nevinden olan reçineli ağaçların dikilmesi ertesi aya kalır. Sümbüllerin çiçek açması bu ayda son bulur. Soğuk memleketlerde nebatları havanın tesirinden korumak için yapılmış olan camekanların soba vs. ile ısıdırılmasına devam edilir²⁶.

5.1- Gülcülük

Gülyağı ve gülsuyu ticaretinin günden güne artmakta olması ve memleketin her tarafında vatandaşlar tarafından gülistan yetiştirmek ve gülyağı çıkarmak için merak edilmekte olduğundan bu konuda tafsilatlı bilgi vermek için gazete, bu konuya da eğilmiştir. İlk önce dikkate alınacak olan cihetler; fidanların seçilmesi ve tedarik edilmesi, iklim ve toprağının anlaşılması ve gül fidanlarının tımarıyla mahsulün toplanması ve bu mahsulden yağ veya su çıkarılmasıdır.

Dünyada güllerin çeşitleri o kadar çoktur ki bunların sayısı hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bizim için önemli olan hangi gül hangi toprak ve iklimde yetişir ve hangisi az bir masrafla çok kâr bırakır onun bilinmesidir. Bunun için

²⁶ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s.10–11

memleketimizde meşhur olan Kazanlık güllerinin incelenmesi gerekecektir. Kazanlık güllerinin vasıfları bildiğimiz yerli güllerden pek de farklı değildir. Bunlar (Sadberk) yani yüz yapraklı cinsinden olup çiçeklerinin altındaki dökmecekler dikensiz ve pürüzsüzdür. Bu güllerde olan kuvvetli koku ile yağ vermek özelliği yerli güllerde pek azdır. Bunun sebebi, gerek iklim ve gerek toprağın tesiridir. Sadberk gülünün anavatanı Kafkasya'dır ve buradan her tarafa dağılmıştır.

Kazanlık güllerinin iriliği, katmerliliği dahi iyi yetişmiş yerli güllere benzer. Beyazları, kırmızılıarı vardır. Kırmızılardan beyazlara göre daha kokuludur, ancak çıkarılan yağ her ikisinde de hemen hemen aynıdır. Beyaz ve kırmızı güllerin iklim şartlarına dayanıklılığı ve verimi farklı olmaktadır. Beyaz güllerin soğuğa dayandığı ve rutubetli senelerde daha ziyade sürgünler verdiği gözlenmiştir. Çiğ çok düştüğü senelerde kırmızı gülün sekiz okkasından ve beyaz gülün on iki okkasından bir miskal yağ alınır. Kurak senelerde ise kırmızı gülün on iki okkasından, beyaz gülün on sekiz okkasından bir miskal yağ alınır.

Memleketimizde beyaz gül üretimine pek önem verilmez. Ancak iki dönüm kırmızı ve bir dönüm beyaz gül dikilip, yağları beraber alınsa istifadenin bir buçuk misli artacağında şüphe yoktur. Her ne kadar Anadolu yağlarının şimdiki halde Kazanlık yağlarından daha makbul tutulduğu gözümüzün önünde ise de beyaz gül de yetiştirilmiş olsa başarının artacağı şüphesizdir. Herhangi cinsten olursa olsun fidan tedariki arzu edildiği takdirde ya Kazanlık'tan getirmek veya yakın şehirlerde, çiftliklerde Kazanlık Gül Bahçeleri bulunursa, buralardan almak gerekir. Fidan tedariki işi güç olan yerler için Orman ve Maden ve Ziraat Nezareti bedava getirerek dağıtıyor da ilk önce bulunduğu yerin hükümetine müracaat ile yazdırmak ve uzun müddet beklemek gerekir. En iyisi yakın bulunan gül bahçelerinden celbine vasıta bulup getirtmektir.

Yetişmiş gül fidanlarının yirmi, yirmi beş sene dayanabilmesi için hiç olmazsa 7-8 senede bir kere toprağın yüzünden üç parmak kadar derin olmak üzere

fidanları toptan kesmek gerekir. Bu suretle elde edilen dallar güzel birer çeliktir. Bunların köklü olması gerekmez. Bunları toprağa gömmekle iş bitmiş olur²⁷.

5.2-Karanfil

Karanfiller, çamurlu sulak yerleri, balçıklı soğuk toprakları sevmez ve yumuşak hafif, kumul ve semiz yerlerde pek güzel yetişirler. Bunların bulunacağı mevki güneşe karşı açık ve havadar olmalı sulanması da mevsimine göre her gün veya iki günde bir yapılmalıdır. Karanfillerin saksılarının değiştirilmesine özellikle önem verilmeli ve yetiştirilmesinden sonra tımarına özen gösterilmelidir. Karanfillerde ortaya çıkan hastalıklar ya çok sulanmaktan ya da çok çürümüş gübre vermekten neşet eder. Bu hastalıkların def edilmesi için karanfillerin saksısının değiştirilmesi ve fazla gübrelerinden arındırılması gerekmektedir.

Karanfillerin o kadar çok çeşidi vardır ki burada saymak mümkün değildir. Yalnız memleketimizde bulunan çiçek tohumlarının çeşidi yüz altmışı bulmaktadır. İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika ve Hollanda'da büyük bir merakla yetiştirilen bu çiçek için gayet büyük bahçeler, parklar meydana getirilmiştir. Karanfil esasen yalın kat beyaz ve pembe renkli bir çiçekken terbiye ve tımar neticesinde en büyük cesametinde katmerlileri ve sarı, kırmızı, siyah erguvani gül rengi, bakır rengi, mor, pembe, beyaz, mavi, vişne çürüğü, turuncu, yeşil renkleriyle bunların her türlü açık ve koyuları ve karışık ebruları ve yapraklarının kenarları dişli, dantel, gayet zarif çeşitleri yetiştirilmektedir. Özetle denilebilir ki dünyada güllerden sonra karanfil kadar çeşidi çok bir çiçek yoktur.

Avrupa çiçekçileri karanfili başlıca üç cinse ayırmışlardır. Garnadin, Flaman ve Fantezi. Bunlardan Garnadin fevkalade olan kokusundan dolayı lavanta yapmak için yalnız miskçilerce ve ıtır yapıcılarca yetiştirilir. Flaman ve fantezi

²⁷ OZTG, nu. 22, 28 Eylül 1324, s.:340-342.

karanfillerinin irisi, ufağı, katmerlisi, ebrulusu vb. yetiştirilmiş ve her birisine türlü türlü isimler verilmiştir. Bunlarsan gül karanfili denilen çeşidi gayet büyük ve katmerli çiçek açar. Almanya’da yetiştirildiğinden dolayı Germanyanya gül karanfili denilen gayet büyük ve kanarya sarısı rengindeki bir çeşidi son derece hoş görünür.

Karanfil sınıfına giren iki çeşit çiçek daha vardır ki bunlar, Hüsn-ü Yusuf ve Çin Karanfilidir. Çin Karanfili dar ve sivri yapraklı, Hüsn-ü Yusuf’a göre gayet iri çiçekli bir çeşittir. Flaman ve Fantezi cinslerinden bazıları ilkbahardan başlayıp sonbaharın sonuna kadar çiçek açmağa devam ederler. Bu çeşitlere yediveren karanfil denir. Yediveren Karanfilin bir çeşidi daha vardır ki bunlara Asma Karanfil de denilmektedir. Hüsn-ü Yusuf veya Çin Karanfilleri ile diğer karanfillerin çiftleşmesiyle birtakım melez çeşitler dahi üretilmiştir.

5.3-Ortanca (Japon gülü)

Ortanca çiçeği diğer bitkiler gibi sonbahar gelince kurumaz. Kışın karlı soğuk bulanık havalarda da yetişir. Gülleri havanın tesiriyle bozulmuş olsa da yeşil yaprakları kalır. İlkbahar müsadeli günlerinde bahçelerde görülmeye başlayarak mavi, havai, şekerrengi, pembe, beyaz renkli çiçekler açmaya başlar. Ortanca esasen Japonya’dan getirilmiş olduğu için sıcak memleket bitkisi olup, soğuk havalara dayanıklı değildir. Soğukların başlamasıyla içeri alınmalıdır. Kışın yetiştirilmesi için etrafı cam ile örtülmüş yerlere ihtiyaç vardır.

Çiçeklerin saklanacağı yer aydınlık ve havadar olmalı ve güneş görmelidir. Ortanca yumuşak, serin kuvvetli topraklarda ve hafif killi yerlerde güzel yetişir. Özellikle humuslu topraklarda bunların yetişmesi için çok elverişliyken kireçli topraklarda katiyen yetişmez. Aynı zamanda kireçli olduğu için kuyu suyu da ortancaya iyi gelmez. Ortancalar yanlış çelikleme usulüyle yetiştirilir. Memleketimizde tohumunu elde etmek mümkün olamamıştır. Çelik almak için en kuvvetli ve çiçeği güzel kökleri tercih etmelidir. Çelikleme işi yazın ve kışın icra olabilirse de en iyi zamanı mayıs ayıdır.

Çelikler için ayrıca yastıklar hazırlanmalıdır. Büyücek bir saksı veya çiçek bahçesinin bir tarafında açılan bir yere evvela bir karış kalınlığında taze peynir gübresi koymalı ve bunun üzerine de bir karış çürümüş gübre ile karışık toprak doldurmalı ve en üstüne de dört beş parmak kadar elenmiş toprak koyarak düzleyip üzerine su verilmedir. Çelikler güzelce tuttuktan sonra topraktan çıkarılarak saksılara alınır oda içirisine veya camekanlara konulur²⁸.

5.4- Şebboy

Şebboy çiçekler arasında yüksek bir yer tutar. Şebboy bir senelik veya iki senelik olarak ekilebilir. Bu çiçeğin sarı, beyaz, pembe, kırmızı, turuncu ve alaca renkleri vardır. Şebboy başlıca iki çeşide ayrılır. Biri açık yeşil ve yüz yapraklı nevidir ki fidanı yüksek, çiçeği sarı veya turuncu renginde olup daima iki senelik olarak ekilmektedir. Aynı tohum ekildiği sene çiçek açmaz. Diğeri koyu yeşil yapraklı bodur Şebboydur ki arzu olunduğu halde birinci senede veya ikinci senede çiçek açtırılabilir.

Yukarıdaki tariflerden anlaşıldığı üzere, şebboyun yüksek boylusu ekildiğinin ikinci senesinde çiçek açar. Fakat buna da erken veya geç çiçek açtırmak üzere ilk bahar yaz ve son bahar mevsimlerinde ve icap ederse camekanlarda ekmek lazımdır. Mesela birinci sene martında hazirana kadar ekilen şebboylar ertesi sene nisandan temmuza kadar çiçek açtırmak için tohumunu eylülde camekanlara ekmelidir. Bodur Şebboylar martta ekilirse o sene haziran ve temmuz zarfında çiçek açar. Yedi veren soyları martta ekilirse aynı senenin eylül ve Ekim aylarında çiçek açabilir. Fakat Haziran ve Temmuz'da açıkta iken tohumlar o sene çiçek açmayıp ertesi sene Nisandan Temmuz'a kadar çiçek açar. Halbuki Ekim'de camekanlarda iken Şebboylar ertesi sene yine Haziran ve Temmuz aylarında çiçek açabilirler. Kezalik Şubat'ta camekanlara ekilen Yedi Veren Şebboylar Ağustos'tan Ekim'e kadar çiçek açmaya devam eder.

²⁸ OZTG, nu. 27, 21 Teşrin-i Evvel 1323, s.365-367

Bir senelik tohumdan çıkan fidanlar çok defa yalınkat çiçek açar. Hâlbuki kendi baklaları içinde olarak iki üç sene saklanmış tohumlar biraz geç çıkar ve fidanları üç büyürse de çiçekleri katmerli olur. Tohumlar ekildikten 35–40 gün sonra fidanlar çıkarılarak asıl dikilecekleri mahalle ötürülmelidir. Şebboylar çiçeklerini döktükten sonra tohum bağlamaya başlarlar. Katmerli Şebboylar çok defa tohum vermezler²⁹.

II-HAYVANCILIK VE HAYVAN ÜRÜNLERİ

Hayvancılık, tarım sektörünün önemli bir dalıdır. Hayvan ürünlerinin pazar ekonomisiyle bağları da oldukça gelişmiştir. XX. yüzyılın başına ait tarım istatistiklerine göre vilayetlerin çoğunun zirai üretimde hayvancılığın payı 1/5 gibi yüksek bir orandadır. Doğu Anadolu vilayetlerinden Van'da bu oran %29'a ve Diyarbakır'da %41'e kadar yükselmiştir. Buna Karşılık Anadolu'da Aydın, Adana ile Rumeli'de Edirne ve Selanik'te bu oran %20'nin altındadır³⁰. Osmanlı Ziraat ve Ticaret gazetesi Aydın vilayetinde daha genel bir ifade ile Batı Anadolu'da hayvancılıktan elde edilen gelirlerin azlığının bilincinde olup, hayvancılığın gelişmesi için büyük bir çaba göstermiştir. At, sığır, deve, koyun, keçi yetiştiriciliğinin yanında, arıcılık, ipek böcekçiliği, kümes hayvancılığı gibi konular üzerinde gazetenin neşriyatta bulunduğu görülmektedir. Gazetenin verdiği bilgiler çerçevesinde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığı konularına değinilmiştir.

1-Büyükbaş Hayvancılık

1.1-At-Kısarak

Kuvveti, şiddeti, süratli hareketi, yürüyüşündeki azameti, bakışındaki letafeti ve sahibinin emirlerine itaati cihetiyle diğer hayvanlar arasında büyük bir yer tutan ve muharebe zamanlarında süvarilerin her türlü hareketine göre düşman süngülerine göğüs geren bu kıymetli hayvanın neslinin korunmasına ne kadar çalışılırsa çalışılsın azdır.

²⁹ OZTG, nu. 21, 9 Eylül 1323, s.276–277

³⁰ Tevfik Güran, a.g.e., s.79

Memleketimizde eskiden beri at yetiştirmek için büyük bir merak varken, şimdi bu merak azalmış, yalnız bir dereceye kadar Kürt, Çerkez ve Arap kabileleri arasında kalmıştır. Bu sebepten atların nesli, soyu bozulmağa başlamış, Türkistan'dan Anadolu'ya gelen temiz soylu atların bile cinsleri bozulmuştur. Vaktiyle şecaat, asalet, necabet, zarafet, kuvvet, sürat gibi mükemmel hassalarıyla meşhur olan ve namları her yerde makbul ve muteber tutulan bu mübarek hayvan, bugün ziraatça istifade edilmeyecek surette Bağdat, Musul, Dersim ve Diyarbakır'da aşiretlerin reisleri elinde kalmıştır.

Anadolu'da bir zamanlar bir dereceye kadar ışlah olmağa başlayan çukur ve ova hayvanları dahi 95 senesindeki soğuklar sebebiyle aşiretlerin geçici olarak bu havalide iskanlarından dolayı bir kat daha ışlah edilmiş ise de ileri gidemeyerek sınırlı bir surette kalmıştır. Dersim Sancağı dahilindeki Muçan Aşireti hayvanatının dölü olan Ankara, Sivas ve Konya atları dahi safiyetlerini yavaş yavaş kaybederek, yalnız Yozgat, Çorum ve Isparta Sancakları'nda zengin adamların ellerinde bazı iyi cins atlar kalmıştır.

Genellikle Anadolu atlarıyla, Selanik, Kosova, Manastır atları süvari alaylarına elverişli olduğu halde ışlahına çalışılmadığından bu gibi hayvanların tedariki için Hükümet-i Seniyyenin yabancı memleketlere müracaat etmekte olduğu göz önüne getirilirse, gerekli yerlerde ve özellikle, Diyarbakır, Ankara, Konya, Sivas Vilayetleriyle, Çorum Sancağı merkezinde bir hara teşkil edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı, bu hususta Ziraat Nezaret-i Celilesi'nin yardımları beklenilmektedir³¹.

1.2-Sığır

Bütün hayvanlar arasında önemli bir mevki tutan sığırların insanlara karşı gördüğu hizmetleri pek büyüktür. Bu mübarek hayvanlar etiyle, sütüyle, tırnağıyla, boynuzuyla, derisiyle insanların birçok amel ve arzusunu temin ederler.

³¹ GZTG, nu.32, 2 Kanun-ı Evvel 1323, s. 447-449.

Memleketimizde sığırların etinden, sütünden hakkıyla faydalanma yolları pek bilinmediğinden yalnız ziraat işlerine tahsis kılınmışlardır. Anadolu’da en güzel sığırlar Bursa, Erzurum ve Bitlis Vilayetleri’nde yetiştirilmektedir. Konya ve Ankara sığırları gayet küçük olup sürüleri de azdır.

Süt ineklerine baharın gelmesiyle beraber pancar, şalgam, havuç yaprakları yedirilebilir. Yeni doğuran ineklere ılık bulamaç ve un çorbası verilir. Bir iki aylık olan danaların beslenmesine de dikkat edilmelidir. Bunlara süt, su ile arpa, mısır, buğday unundan yapılmış bulamaç verilmelidir. Satılacak olan buzağılar ise besiyeye çekilmeye başlarlar. Koşu öküzleri ise meraya salınmaya başlar³².

1.3- Deve

Memleketimizde büyük bir ihtiyacı yerine getiren, ticari nakliyatın büyük bir kısmını icra eden bu faydalı hayvanat hakkında maalesef 1907’ye kadar kitaplarda hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır. Kitaplarda en büyük hayvandan, en küçüğüne, böceklerle, sineklere varıncaya kadar bunlar hakkında malumat verilse, hastalıkları ve tedavi yöntemleri yazılmışsa da gece gündüz yorulmadan çalışan develer için böyle bir araştırma yapılmamıştır.

Develer geviş getiren hayvanlar cinsinden olup, Afrika, İran ve Arabistan Develeri olarak üç kısma ayrılırlar. Memleketimizde bulunanlar melez olup, asıl yerleri Arabistan ve İran’dır. Bunlar bir hörgüçlüdür. Afrika develeri yüksek ve vücutça gayet büyüktür. Hızlı, duyguları keskin ve kuvvetlidir. İşitme ve koklama duyuları çok gelişmiştir. Bir çölde kabileye yol gösterecek olan devedir. Her türlü yolları, geçitleri, dağları tamamıyla bilen bir bedevi bile yolunu kaybedebilirken, geçtiği yolu hiçbir zaman unutmamak ve tehlikeleri önceden keşfetmek develere has bir özelliktir. Deve tehlikeyi fark ederse katiyen gitmez, homurdanır, başını sağa sola sallar, böylece o mahallin tehlikeli olduğunu anlatmağa çalışır.

³² OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s. 5–6.

Develer gayet ağır yüklere tahammül ederler. Anadolu develerinin vücutları küçük olmasından dolayı küçüklükleri nispetinde dayanıklıdırlar. Develerin kıymeti bazı yerlerde 100 liradan fazladır. Anadolu'da ise 10 liradan 30 liraya kadar satılmaktadırlar. Deve yaratılışında gayet ılımlı ve itaati seven bir hayvandır. Deve kadar çabuk terbiye edilen hayvan yoktur. Tamamıyla alıştığı bir şeyi asla terk etmez.

Develer memleketimizde yalnız nakliye işi için kullanılıp, yününden yararlanma usulü henüz bilinmemiştir. Bir deve beş okka kadar yün verir. Devenin yününden çorap, fanila ve atkı gibi eşyalar yapılır. Bizde deve yününden çorap yapılmasını günah saydıkları için, tacirler bunu satmak istemezler. Bu kıymetli yün bu şekilde ziyan olur gider.

Develer sıcak memleket hayvanıdırlar. Bununla beraber, İran develeri soğuğa oldukça dayanıklıdırlar. Tiflis, Hoy, Selmas develerinin soğuğa dayanmaları hayret vericidir. Bunlar 38 dereceden fazla soğuklarda, fırtınalı, karlı havalarda bile yollarını şaşırmadan hizmet ederler ve geceleri halka şeklinde dizilerek uyurlar. Orta kısma da kervancılar girerek bu şekilde soğuktan korunmuş olurlar. Arazinin düz ve kumsal olması devenin keyfini arttırır. Sırtında ne kadar yük varsa buna tahammül eder. Ancak inişli, yokuşlu araziye hiç sevmez.

Develerin beslenmesi de oldukça kolaydır. Yazın birkaç saat otlatmak, kışın biraz saman vermek, akşamları da hamur topu yutturmak yeterlidir. Develer tuzu severler ve bu tuz onlara çok yarar. Bu yüzden develere her gün az miktarda tuz verilmesi gerekir. Develer açlığa ve susuzluğa oldukça dayanıklıdırlar. Bir devenin 10-15 gün aç olduğu halde yoluna devam ettiği görülmüştür. Bu kadar dayanıklı, kanaatkâr, beslenmesi masrafsız olan bu hayvanların vücutlarına sirayet eden hastalıkların hemen hemen tamamı develeri öldürür. Bunun sebebi de iyi bakılmaması ve tedavi ettirilmemesidir. Bu suretle vilayette her sene yüzlerce deve ölür, gider. Anadolu'da hastalanmış develeri olduğu yere bırakıp gitmek adet olmuştur. Deve hasta olduğunda hemen yatar, sahibi tarafından da kaldırılmaz. Çünkü deveciler yatan devenin artık kalkamayacağını düşünürler. Yola bırakılan

develer vahşi hayvanlara gıda olurken, şehirdeki develer ise öleceğine kanat getirildiğinden çaresine bakılmak yerine boğazlanır.

2-Küçükbaş Hayvancılık

Köylerde, çiftliklerde beslenen hayvanlar arasında en ziyade görülen koyun ve keçidir. Bunların etinden, yününden pek çok faydalar gördüğümüz gibi en ziyade kar bırakan sütleri olduğunu hepimiz biliriz. Sütün uzak yerlere bozulmadan getirilmesi güç olduğundan süttten peynir ve yağ yapmak suretiyle kar elde etmek fikri gelişmiştir ki bunu aşağıda sütçülük başlığı altında göreceğiz.

2.1-Koyun

Köylerimizde beslenen hayvanlar arasında en ziyade koyun ve keçi görülür. Bunun bilincinde olan gazete koyun ve keçi yetiştiriciliği hakkında çiftçilere önemli malumatlar aktarmaktadır. Koyunların geceleri barınacakları yerlere ağıl adı verilmektedir ki bazı mahallerde üzeri kapalı ve bazı yerlerde de açık olur ve etrafı çit ile örülür. Ağıllar daima yüksek yerlerde yapılmalıdır. Bu şekilde nemden korunur ki nem sürüde bağırsak ve ciğer hastalıkların zuhuruna sebep olur. Kapalı ağıllarda kapı ve pencere gün doğdu tarafında olmalı ve ağıllar her ay temizlenmelidir³³.

Hayvanların yetiştirilmesinde çok önemli bir yeri olan meraların tercih edileni toprağı kuru ve killi olanıdır. Sürülerin kırkımı ilkbaharın ilk ayarlından itibaren yapılır. Havalar ısınmaya başlayınca koyun sürüleri dışarı çıkartılarak otlatılmaya başlar bunlara ara sıra tuz verilmelidir. Süt kuzuları ise satılmaya başlanır. Yaşlı koçların semirmesi için ise bunlara pişmiş patates verilmesi gerekmektedir. Güz mevsiminde çiftleştirilmiş olan koyunlar ve keçiler mart ayında kuzulamaya başlarlar. Meralardaki otlağın henüz çiğ olmasından mütevellit koyun ve kuzuların kötü havalarda dışarıya çıkarılması şişkinlik ve hastalık zuhuruna sebep olacaktır.

³³ OZTG, nu. 42, 17 Şubat 1323, s. 610-612

Ağılların havalandırılmasına ve kâfi miktarda kuru yem ile hayvanların semirilmesine dikkat edilmelidir³⁴.

2.2-Tiftik Keçisi

Tiftik keçileri vücutça keçilerin en güzelleridir. Bunlar ne kadar ahali arasında Ankara keçisi olarak tanınırsa da yalnız bu vilayete mahsus olmayıp Kastamonu, Konya ve Bursa, vilayetlerinin bir kısmında da bulunmaktadır. Büyük İskender Hindistan'a gittiği zaman Tibet kıtasından bu keçileri alarak Keşmir, İran yoluyla Anadolu'ya getirmiştir. Bu keçilerin cinsleri bozulmadan yaşayabilecekleri yerler Orta Asya'dan başlayarak Aydın vilayetine kadar uzanmaktadır. Eskiden birçok vilayetimizde yetiştirilen bu hayvanlar ormanların harap olmasından ve keçilerin cinsleri bozularak ıslahının yapılamamasından dolayı sınırlı bir yerde yetiştirilmektedir.

En iyi tiftik veren keçiler Kastamonu'nun Küre kazasıyla Ankara'nın Ayaş, Beypazarı, Bursa vilayetinin Eskişehir ve Kütahya kazalarında yetişmektedir. Memleketimizde bulunan tiftik keçilerinin süt ve etlerinden oldukça az yararlanılırken, bütün ticaret tiftiğe bırakılmıştır. Damızlık için gerekli özellikte hayvan seçilmemesi ve tiftik keçilerin etlerinden yararlanılması çok düşünülmediğinden damızlık keçilerde et vermek için lazım gelen özelliklerin aranılmaması, hayvan sahiplerinin keçilerden süt almadıkları için sütün cins ve miktarının dikkatten uzak tutması, hayvanların gerektiği gibi beslenememesi ve ağıllarının düzensiz olması beklenen karı azaltmaktadır. Yaklaşık 30-40 sene evvel tiftiğin yarım lirayken şimdi ortalama olarak 18 kuruşa düşmesi keçilerden yararlanılmasının düşünülmemesinin bir sebebiyse de keçilerin cinsinin ıslah edilmesi ve miktarlarının arttırılmasıyla beraber etinde, sütünden istifade çarelerinin öğrenilmesi karı kat kat arttırabilir.

³⁴ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s. 6, 13

Önceleri tiftik keçilerinden yapılan mallara rağbet gösterilirken son zamanlarda Avrupa kumaşlarının piyasaya girmesiyle önemi azalmıştır. Yine, İngilizlerin Güney Afrika'da pek çok tiftik keçisi yetiştirmesi yüzünden fiyatların düşmesi hayvan sahiplerinin şevkinin kırılmasına yol açan diğer bir etkidir.

Avrupa tüccarları Anadolu'dan tiftikleri oldukça cüzi bir fiyata alarak, bunları işlemişler ve geri yüksek meblağlar karşılığında bize satmışlardır. Halbuki yeni fabrikalar olmasa dahi eski tezgahlarla bunların işletilmesi ve satılması pekala mümkündür. Müteşebbislerin bu konuya ehemmiyet vermeleri hem kendi menfaatlerine hem de hazinemiz menfaatinedir³⁵.

3-Tavukçuluk

Tavukçuluğun ilerleyebilmesi için ilk dikkat edilecek husus tavukların barındıkları mekânları onların verimini arttıracak şekle getirmektir. Bu bakımdan tavukların barınakları olan kümeslerin durumu büyük önem arz eder. Burada öncelikle kümeslerin tavukların verimi arttırmadaki fonksiyonu, kümeslerin nasıl ve nerelere yapılması gerektiğinden sonrada piliç yetiştirilirken dikkat edilmesi gereken diğer unsurlardan bahsedilecektir.

Kümes değinildiği zaman eskimiş, çürümeğe yüz tutmuş tahtalardan yapılmış içerisine birkaç tünek uzatılmış, karanlık, pislikten yanına varılmaz bir baraka akla gelir. Yatacağı yeri pek ziyade seven tavuk bu murdar kümeste mecburen barınır, yumurtlar, kuluçkaya yatar ise de diğer taraftan sağlığını yavaş yavaş kaybederek telef olur ki bunun sebebi kümestir. Her hayvanın olduğu gibi tavuklar da evlerinin, kümeslerinin muntazam ve temiz olmasını isterler. Böyle mükemmel bir kümeste tavuk çok çabuk büyür, hastalanmaz, sahibine çok çok yumurta verir, kuluçka olmak için hevesi artar ve az zamanda çoğalarak büyük yararlar sağlar.

Kümesin tavuklara olan tesirini anlatmak için bir iki örnek verilmiştir: Aynı cinsten ve aynı yaşta beş on tavuk alıp, bir kısmını bilinen kümeste, diğer kısmını

³⁵ OZTG, nu.38, 20 Kanun-ı Sani 1323, s.549-550

muntazam ve mükemmel tavuk hanede bir ay bulundurulsun, muntazam tavuk hanedeki tavukların diğerlerinden 175–210 gr. ağır olduğu ve %50 derecesinde fazla yumurtladıkları ve hatta yumurtalarının daha büyük, içindeki gıdanın daha kuvvetli olduğu görülecektir.

Tavuk hane yapılacak yerin yüksek, toprağın rutubetsiz, kuru olmasına dikkat etmek gerekir. Her on tavuk için uzunluk, enlilik, yükseklik birer metre olmak üzere küçük odalara ve bu odaların yanında on tavuktan kuluçka olanlar, mahsus uzunluk, enlilik, yükseklikleri yarım metre bulunan diğer küçük odalara taksim edilmiş olan tavuk hane güneşin doğduğu tarafa doğru bulunmalıdır. Bu iki oda birbirinden iki metre yüksekliğinde bir tel ile ayrılmalıdır.

Küçük odalar gerek kuluçka ve gerek makine ile çıkarılmış civcivlerin barınacağı yer olduğundan bu kısma “ana” namı verilir. Horoz ve hindinin kanat ve kuyruk tüyleri diplerinden birer ip ile ananın tavanına bağlanır. Aşağıya doğru sarkan bu tüyler arasına civcivler girerek ısınırlar. Gerek büyük oda ve gerek ananın birer küçük kapıları olup ananın kapısından civcivlerin kolayca girip çıkmaları için iki üç basamaklı bir merdiven bulunmalıdır. Büyük odada alçaklı yüksekli üç adet tünek bulunup bunların mürur ağacından olmasına dikkat edilir.

Anada kapıdan başka pencere bırakılmasına hacet yok ise de büyük oda kapısında camlı ve açılır kapanır bir pencere bulunmalı ve soğuk havalarda kapanacağından tavukların nefes almaları için pencerenin her iki tarafında birer küçük hava delikleri bırakılmalıdır. Kum ile çimento karıştırılıp tabana döşenmeli ve üzerine kum atılmalıdır. Ve her ay sonunda gerek ananın ve gerek büyük odanın kapısı açılıp pislikler çıkarılmalı ve adaçayı ile tütsü verilmelidir.

Tavukların adedine göre yapılan bu bölmelerin ortasında mavi camlı bir oda daha yapacak olur isek tarif ettiğimiz tavuk hane vücuda gelmiş olur. Bu oda üç dört haftalık civcivlere mahsus olup burada civcivler bir ay kadar bulunduktan sonra büyük odaya nakledilir. Mavi cam tavukların büyümesine yardım ettiğinden bu usul Avrupa ve Amerika’nın başlıca tavuk beslenen çiftliklerinde tatbik edilmiş ve pek güzel fayda ortaya çıkmıştır.

Ana ile büyük odadan ibaret bölmeyi diğer bölmeden ayıracak tel kafes ne kadar uzun olacak olursa o nispette tavuklar için faydalıdır. Tel ile ayrılmış bu tavuk bahçelerinde birkaç tane suluklar bulundurulması ve her gün suların değiştirilmesi unutulmamalıdır.

Tavuk hane yerden bir karış yüksekliğe kaldırılmış duvar üzerine, dayanıklı, pürüzsüz tahtadan inşa edilmeli ve hiçbir zaman kar-gir olarak yapılmamalıdır. Tavuk hanenin gerek içerisinin, gerek dışarısının boyanması gereklidir. Çatı kiremit ile döşenip tavan düz olmalıdır. Çatısı çinkodan yapılmış tavuk haneler uygun değildir. Çünkü yağmur ve dolu gibi durumlarda en ufak gürültüden etkilenen tavuklar boş yere korkmaktan ve yazın güneşin sıcaklığı ile kızıp tavukları rahatsız bırakmaktan ve sıhhatlerini bozmaktan başka bir işe yaramaz. (Tabip Baytar Vasfı)³⁶.

Kümeslerin genel yapıları hakkında verilen bu malumattan sonra piliç yetiştiriciliğinin nasıl yapılması gerektiğine dair bilgi vermeye geçebiliriz. Bu konuda Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Muallimlerinden Fuad Bey, tavukçuluk konusunda Amerika’da tavuk çiftliği sahiplerinin bir ziraat gazetesine gönderdikleri mektupları tercüme ederek okuyucuyu konu hakkında bilgilendirme yoluna gitmiştir. Fuad Beyin tercüme yoluyla aktardığı bilgiler şöyledir:

Tavukçuluktan istifade, başlıca piliç yetiştirmekte başarılı olmaya bağlıdır. Bu başarıya ulaşmak için piliç yetiştirmekteki usulleri bilmek ve uygulamak gerekmektedir. Piliç daha yumurta içindeyken sıhhatini korumaya dikkat edilmezse yani kendi halinde büyümeye terk edilirse, ondan sonra ne kadar bakılsa da onun yumurtalarından istifadeye yarar civcivler elde edilemez. Bu gibi piliçler sahibi için zahmetten başka bir fayda getirmez. Bu piliçler zayıf bulundukları için sahipleri o sene zarar görmekle kalmayıp, bunların yetiştirmelerindeki kayıtsızlık devam ederse, yavruları ana babalarından daha zayıf olarak büyürler ki sahipleri bunlardan istifadeden mahrum kalırlar. Tavukçuluğun başladığı sırada ilk sene yapılan dikkatsizlik ve kayıtsızlığın fenalıkları senelerle ortadan kalkmaz.

³⁶ OZTG, nu. 1, 24 Nisan 1324, s. 6–8

Ziraat sanatlarının önemli bir kısmını teşkil eden tavukçuluk son senelerde oldukça ilerlemiş, piliç yetiştirmek için yeni usuller, fiyatı ucuz yemler, civciv çıkarmaya yönelik mükemmel makineler bu iş oldukça kolaylaştırmıştır.

Piliç yetiştirmekte mükemmel aletlere sahip olan çiftlik sahipleri, eski usulde piliç yetiştirenlere göre daha çok kar ederler. Bu konuda gerekli olan bilgiye ulaşmak için iki yol vardır. Birincisi; senelerce tecrübeye bulunmak, ikincisi; tavukçuluğa dair yazılmış ve ameli tecrübelerine dayanan en güzel eserleri dikkatle okumaktır. Bunlardan birincisi iyi ise de insan ömrünü tüketir ve pek çok para sarf ettirir. İkinci yol ise daha kısa olup, insanı başkalarının tecrübelerinden istifade ettirdiği gibi onların uğradıkları hatalardan sakındırarak ve boşuna para sarf ettirmeyerek maddi başarılar elde ettirir³⁷.

Tavuk ve hindiler mart ayından itibaren, yulaf yedirilerek bolca yumurtlamaya ve kuluçka dönemine girmeye başlarlar. Tavukların bol yumurtlamaların için şubat ayından itibaren sıcak yemler vermeye devam edilmelidir. Hastalıklardan korumak için kuluçkalıklar ve kümesler kireç ile badanalanmalı ve tavukların suyu sık sık değiştirilmelidir³⁸.

4-Balıkçılık

Balıkçılık iki türdür. Birincisi sahillerde yapılan doğal balıkçılık bir diğeri ise sanayi balıkçılığıdır. İkinci türden balık yetiştirme usulü eski zamanlardan beri Çinliler tarafından yapıla gelmiştir. Elden yetiştirilen balıklar turna, sazan, alabalık çeşitleridir. Balıkların az bulunduğu yerlerde balık yetiştirmek çok büyük faydalar getirir ve masrafsız bir sanattır. Balık yetiştirmek için lazım olan yumurtalar tedarik edildikten sonra ağaçtan yapılmış tekneler içine dizilmelidir ve üzerinden hafifçe 45-50 gün süreyle su akıtılmalıdır. Yaz ve bahar ayları umumiyetle balık yetiştirmek

³⁷ OZTG, nu. 1, 24 Nisan 1324, s.8-9.

³⁸ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s. 5.

için en müsait zamanlardır. Akıntılı sularda alabalık yetiştirilmelidir. Durgun sularda ise alabalık yetiştirilmemelidir³⁹.

5-Arıcılık

Arıcılık ziraatın en faydalı zanaatlarından biridir. Memleketimizin her köşesinde her köyünde bu zanaatla uğraşan pek çok çiftçilerimiz vardır. Arıcılık az zaman ve az emek ile önemli bir gelir bırakan uğraşlar arasındadır. Arılar gıdalarını yazın çiçeklerden toplarlar. Kışın kovanlarda kendi mahsullerinden biraz yiyecek bırakıldığı halde başka bir şey istemeksizin masrafsızca yaşarlar ve ilkbahar gelip çiçekler açılmaya başlar başlamaz kovan halkının çok veya azlığına göre birkaç kere oğul bırakırlar. Bu önemli konu hakkında gazetenin pek çok sayısında önemli bilgiler verilmiştir⁴⁰. Konu hakkında gazetede neşredilen bilgilerden bazıları aşağıda anlatılmıştır.

Havalar ısınmaya başladığından kovanların kapakları açılır ve içlerinde güve gibi böcekler bulunursa temizlenir. Gümeçlere dikkat edilmeli, bozulmuş olanları değiştirmeli, henüz çiçekler açılmamışsa içinde bal kalmamış olan kovanlara yemlik için bal ve şekerli su konulur. Yeni kovanların alım-satımına bu ayda başlanır. Havaların ısınmasıyla beraber kovanlar yoncalıklar, meyve bahçeleri, şalgam tarlaları civarlarında ağızları kibleye gelecek şekilde konulur⁴¹.

Kış aylarında arıların muayeneleri hususuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Arıların vızıltılarının kuvvetli gelmesi onların soğuktan zahmet çektiklerini gösterir. Bazen ocak ayının sonlarına doğru durgun ve ılık havada arıların sabah erkenden uçtukları görülür. Böyle bir zamanda çiçek bulunmadığından arıların dışarıya çıkmaları ya da su bulmak için yahut pisliklerini dışarıya bırakmak içindir. Buda

³⁹ OZTG, nu. 1, 3 Şubat 1323, s. 581

⁴⁰ OZTG, nu. 3, 6 Mayıs 1323, s. 35–36

⁴¹ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s. 7.

hücrelerde arı gruplarının bulunduğuna ve cemiyetin aşılı bir anneye sahip olduğuna büyük bir delildir. Bu suretle erken canlanma alameti gösteren cemiyet süratle çoğalıp kuvvetlenir. Şubat sonunda yahut mart başlarında erkek arı görülürse o kovandaki annenin yalnız erkek arı yumurtasını yumurtladığına yahut kovanın annesiz olduğuna alamettir.

Bir kovanda bir sebepten dolayı anne telef olursa amele arılar kendi başlarına yeni bir anne yetiştirirler ki bu suretle yetişen annenin yumurtladığı yumurtalardan çıkan arılar hep erkek olur. Kovanda anne yoksa toz taşıyan arıların ayaklarında bulunan toz sarı olsa bile miktarı pek az olacağından kovanın deliği yanına geldikleri vakit nöbet bekleyen arılar bunları içeriye kabul etmezler. Arıların bir şey taşımaksızın delikten girip çıktıkları görülürse bu da kovanın annesiz olduğunu gösterir. Eğer arıların hareketleri kesilmekle beraber deliğin önünde bal mumu parçaları, kurtlar ve barut gibi siyah pislikler görülürse kovana bal güvesi dadandığını gösterir. Delik önündeki arı pislikleri arıların ishale tutulmuş olduklarına işarettir. Arıların deliğinden içeri girmeyip de deliğin önündeki tahta üzerine şüpheli bir şekilde uçtukları görülürse bunların bal hırsızlığına dolaşan yağmacı arılar olduklarına hükmedilmelidir.

Eğer kovan korumasızsa arılar kovana girerek bal çalarlar. Eğer kovan korunuyorsa kovanın muhafızlarıyla diğerleri arasında uzun bir kavga başlar. Bu kavga bazen akşama kadar sürer. Arıların salkım gibi kovan önünde toplanmalarıysa cemiyetin pek kuvvetli olmasından dolayı kovanın küçük ve dar geldiğine ve fana halde havasızlığına nişanedir. Bu hal bazen cemiyetin oğul bırakmak üzere olduğunu gösterirse de salkım gibi toplanan bir cemiyet mutlaka oğul bırakmaz. Erkek arıların ve kurtların kovandan dışarıya atılmış olması iyi idare olunan bir cemiyette bal mahsulünün ziyadeliğine ve oğul mevsiminin yakın bulunduğuna delildir⁴².

6-İpek Böcekçiliği

⁴² OZTG, nu. 15, 5 Nisan 1325, s. 225-227.

Gazetenin neşre başlamasından itibaren ipek böcekçiliği hakkında sık sık malumat verilmiştir. Dut ağacının çeşitleri, dut bahçesi teşkili, dut ağaçlarının budanması, ipek böceği tohumlarının uyandırılması, ipek böceklerin hastalıklarına, kozaların muhafazasına, tohumun üretilmesi safhasından itibaren nelerin dikkate alınması gerektiğine dair bilgiler mevcuttur.

İpek böcekçiliğinin bundan tahminen dört bin beş yüz sene evvel Çin’de ortaya çıktığı kitabeler de yazmaktadır. O zamanlarda Çinliler bu sanatı diğer memleket ahalilerine öğretmemek için esrarına meydan verenleri idam ederlerdi. Çin’den çıkarılan ipek kumaşlar dünyanın her tarafında altın pahasına satılırdı. Bu sanat Hindistan ve İran üzerinden batıya doğru yayılmıştır. Bu sanatı bu bölgede ileri götürenler Araplar olmuştur. İpekçilik bundan altı yüz sene evvel Araplar vasıtasıyla ıspanya’dan Fransa ve İtalya’ya nakledilmiştir. İpek böcekçiliğinin uyandırılması için memleketimizde kadınlar tohumu bir müddet koltuklarında taşırlar ve vücutlarının sıcaklığı ile yavaş yavaş açılmış olanları bir dut yaprağı ile ayırarak başka bir yere koyarlar. Ancak bu usul iyi olmadığından daha sonra tohumların soba ve mangal vasıtasıyla ısıtılmış bir odaya konulması yöntemi uygulanmaya başlamıştır⁴³.

Dut ağacı fidanlarının dikilmesine mart ayında nihayet verilerek ağaçların bellenmesine veya sürülmesine başlanır. Aşılacak durumdaki fidanların aşısı zamanı da bu aya tesadüf etmektedir. Aşılana fidanları uzak bir mahalle göndermek icap ettiğinde tepesi bal mumu ile kapandıktan sonra aşağı uçları balçıkla sıvanmalı ve etrafı ıslak bir bezle örtülmelidir. Böceklerle karşı dut ağaçlarının gövdeleri badanalanmalıdır. Ağaç kökleri yüzde üç nispetinde göz taşı karıştırılmış kaynar su ile yıkanmasıyla böceklerden kurtulmuş olur⁴⁴.

Memleketimizde ipek böcekçiliğinin geliştirilebilmesi için böcekhanelerin gelişmiş ülkelerdeki gibi kurulup geliştirilmesi gerekmektedir. İpek böceklerinin toplu olarak tek ve geniş bir kutuda yetiştirilmesi çeşitli gaileler doğurabilir. Örneğin kaptıkları hastalık böceklerinin tamamının telefne sebep olur. Bunun yerine küçük

⁴³ OZTG, nu. 2, 23 Nisan 1323, s.34-35

⁴⁴ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s. 7.

ve farklı kutuların böcek sayısı da dikkate alınarak yaptırılmasına dikkat edilmelidir⁴⁵. Nisan ayında özellikle yapılacak kutuların temizliğiyle meşgul olunmalıdır⁴⁶.

7-Hayvan Ürünleri

7.1-Sütçülük

Hayvansal ürünlerin başında süt gelmektedir. Gerek insanların ve gerekse hayvanatın teşkilat-ı iptidaiyeleri için lazım olan ilk gıdadır. İhtiva ettiği faydalı şeylerin başlıcaları tereyağı, peynirdir. Memleketimizde koyun, inek manda vs hayvanların sütlerinden istifade edilerek çeşitli ürünler (yoğurt, yağ, peynir, kaymak vs.) elde edilmektedir⁴⁷.

Süt, hayvandan sağılmazdan evvel dahi mikrobu havi bulunduğu son zamanlarda yayımlanan bilim dergilerinde dile getirilmiştir. Sütün sağılmasından evvel içinde bulunabilecek mikrop yalnız bir türdür ki bu da verem mikrobudur. Süt kadar tereyağı ve kaymak içinde de bulunursa da peynir içinde bulunduğu şimdiye kadar tespit edilememiştir. Yine de her sağılan sütte bu mikrobun var olduğu söylenemez. Sütteki mikrop özellikle sağıldıktan sonra ortaya çıkar ki sütün ekşimesine, pıhtılaşmasına bu bakımdan meydan verilmemelidir.

7.2-Peynircilik

Ziraat sanatlarından en önemlilerinden biri de peynirciliktir. Peynir, sütte bulunan gıdayı ve kuvveti tamamıyla haiz olduğu gibi uzun müddet muhafaza ve uzak yerlere naklolunabilir. Şehir dışındaki uzak mahallerde doğrudan doğruya taze süt sarfı olmayan yerlerde peynircilik zanaat ve ticareti hayvan sahiplerine hayli büyük bir kar bırakır. Avrupa'nın değişik yerlerinde 50-60 türlü peynir imal edilmekte ve bu yüzden yüz binlerce liralara kazanılmaktadır. Osmanlı devletinde

⁴⁵ OZTG, nu. 2, 13 Mart 1325, s. 18–24

⁴⁶ OZTG, nu. 3, 5 Nisan 1325, s. 53

⁴⁷ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s.12–13

imal ve sarf olunan peynirler tulum, yerli kaşar, kaymak peyniri gibi birkaç çeşide münhasır olup bunlar da mahallinde tüketildiğinden zanaat ve ticaretçe istifade edilememektedir. Hâlbuki pek çok hayvana sahip olan ülkemizde peynir üreticiliğine önem verilirse kendi ihtiyacımızdan başka diğer ülkelere de ihraç söz konusu olabilir.

Ülkemizde üretilen peynir çeşitlerinden yerli kaşar peynirinin tarifi şu şekildedir: bu peynir en çok Selanik, Edirne, Kosova ve Bulgaristan da imal edilmekte ve zaman içinde Bursa gibi bazı vilayetlerimize de yayılmıştır. İki çeşide ayrılan yerli kaşar Ova Kaşarı ve Balkan Kaşarı olarak bilinir. Ova Kaşarı taze iken sarf olunduğu halde Balkan Kaşarı kışın mahzenlerde muhafaza edilmektedir. En iyi kaşar koyun sütünden yapılırsa da keçi ve koyun sütleri karıştırılarak da yapılabilir⁴⁸.

Hayvanlardan sağılan süt bir tarafa bırakılırsa kendi kendine ekşiyerek pıhtılaşmağa yani peynirleşmeğe başladığını görürüz. Tabi bunun lezzeti olmadığı gibi dayanıklılığı da azdır. Güzel bir peynir için güzel bir maya kullanmak gerekmektedir. Peynir mayası elde etmek için geviş getiren hayvanların iki ve altı haftalık kadar olan ve süt emen yavrularının işkembelerinin sonuncusu olan külah gibi kısmı kullanılır ve güzel bir maya elde etmek için bunu soğuk suyla yıkadıktan sonra, içi dışı iyice tuzlanır, gölgede kurutulur. Bundan sonra bir kat tuz, bir kat şirden parçası olmak üzere ağzı geniş toprak bir kaba kat kat dizilir ve kabın ağzı kapatılır. Ancak yine de en iyisi fabrikalarda yapılmış olarak satılan peynir mayalarıdır ki kolay kolay bozulmazlar ve fiyatları ucuzdur. Fabrika mayaları iki çeşittir. Biri, toz diğeri su halindedir. İyi cinsten maya kullanılarak yapılan peynir yumuşak olur. Sütün peynire dönüştürülmesi için belli bir sıcaklık lazımdır. Bu sıcaklık hayvandan sağıldığı zaman ne kadarsa, o kadar olmalıdır.

7.3-Yoğurtçuluk ve Yağcılık

Memleketimizdeki birçok vilayette gayet geniş yaylak ve otlaklar bulunduğu halde muhtaç olduğumuz yağ ve peynirleri karşılayamayarak bunları Rusya'dan,

⁴⁸ OZTG, nu. 42, 17 Şubat 1323, s. 613-614.

Amerika'dan, Avrupa'dan aldığımız göz önüne getirilince sığır ve koyun besleyerek yağ ve peynir elde etmenin faydası ve önemi ortaya çıkar. Sütçülük ve peynircilik kadar gelişmemiş olan tereyağları kendimiz tüketebileceğimiz gibi ihracatta da kullanılacak seviyede üretim yapacak kapasiteye sahip bir memlekete sahibiz. Memleketimizde tereyağı üç usulde yapılmaktadır. Birincisi sütü maya ile yoğurt hale getirip yayıklarda dövmek veya çalkalamak usulüdür. Diğerleri sütü bir müddet kendi haline bırakıp biraz ekşittikten sonra yayıklamak ve üçüncüsü sütü soğuttuktan sonra üzerindeki kaymağı çıkarıp yayığa koymak usulleridir.

Sütü yoğurt yaptıktan sonra tereyağı yapmak için henüz sağılmış olan süte biraz yoğurt mayası katarak yoğurt ekşimeden önce yayığa konulup dövülür. Sütün içine maya katmaksızın kendi haline bırakıp kendi kendine ekşiyerek pıhtılaştıktan sonra tereyağı yapmak için büyükçe bir fıçı alınıp sabah sağılan sütü soğutmaksızın içine doldurmalı ve ertesi sabah sağılan sütü dahi bunun içine boşaltmalı ve hiç kımıldatmadan kendi haline bırakmalıdır.

7.4-Dericilik

Kasaphanelerde yenilmeyip atılan her türlü maddeden ziraat ve zanaat türlü türlü istifadeler çıkarmakta ve bundan büyük karlar sağlamaktadır. Ticaret ve sanat aleminde görülen terakki sayesinde kasaphane döküntülerinden hiçbir şey zayi edilmemektedir. Çiftliklerde ve küçük yerlerde o kadar fayda sağlanmasa da büyük kentlerde bunlardan edinilen fayda gözle görülmektedir.

Bir sığır boğazlandıktan sonra yenilebilecek parçaları ayrıldıktan sonra geri kalan derisi, boynuzları tırnakları ayaklarından faydalanılabilir. Deri muntazam bir şekilde yüzüldükten sonra dabakhaneye gönderilir. Dabbağılandıktan sonra haffaflar çarşısına nakl olunur ve burada da terbiye gördükten sonra sahtiyan meşin, kösele, güderi, vidola, galasa gibi namlarla kunduracılara pabuççulara, saraçlara satılır. Debbagların, kunduracıların, saraçların kesip döktükleri kazıdıkları ufak parçalar

150–180 derece sıcaklıkta kahve gibi kavrulduktan sonra toprağa gübre olarak geri döner⁴⁹.

7.5- Diğer

Karasığırların etlerinden kemiklerinden dahi istifade edilmektedir ki bunlardan tutkal yapılır. Deri işlenerek zarif çantalar, silah kılıfları vs imalinde kullanılır. Tırnak ve boynuzlarından düğme, tarak, bıçak sapları satranç ve dama taşları vs yapan sanatkârlar dahi bulunur. Ayaklarından en güzel tutkal ve makine yağı üretilir. Hayvanların haram et tabir edilen yerlerinden de yararlanılmakta olup bunlardan deri kâğıtları, ince davul derisi ve balon yapılabilir. Hülâsa, hayvanın tepeden tırnağa her şeyinden sanayi dallarında kullanılmak üzere faydalanılır.

Koyunlara gelince, bu mübarek hayvanların leziz etlerinden başka sanayi için bunların döküntülerinden de yararlanır. Yapağısından çuhalar, kazmirler, fasuneler, trikolar yapılır. Daha bin türlü kumaşlar, mobilyalar yapağılar ile meydana gelir. Gübresi meyve ağaçlarına pek faydalı olup bunlar ip artıkları ve terzi kırıntıları ile birleştirildiğinde çok iyi bir azotlu gübre elde edilir. Koyunun yumuşak derisi ile para çantaları, sahtiyan vs. yapılır. İnce bağırsaklarından ise ud, keman vs. imal olunur⁵⁰.

8- Üretime Dair Bir Değerlendirme

Ziraat ve hayvancılık gibi önemli iki konu hakkında yukarıda bilgi verdikten sonra şimdide imparatorluğun geneline ait üretimin, ürünlere göre dağılımları üzerinde duralım. Konumuz açısından Aydın vilayetinde ürünlerin dağılımlarında ortaya çıkan manzara şöyledir. Üretimin %46'sı tahıllardan, %2,7'si baklagillerden, %7,2'si sınaî bitkilerinden %32'1'i bağ ve bahçe ürünlerinden ve son olarak da

⁴⁹ OZTG, nu. 15, 3 Ağustos 1324, s. 240–241

⁵⁰ OZTG, nu. 15, 3 Ağustos 1324, s.241–242.

%11,8'si de hayvan ürünlerinden oluşmaktadır. Görüleceği üzere, üretimde en büyük pay tahıl ürünlerine, sonra bağ ve bahçe ürünlerine ve hayvan ürünlerine aittir. Sınai bitkilerin ve baklagillerin üretim oranı oldukça azdır. Aşağıdaki tabloda imparatorluk dahilinde ki bazı yerlere ait üretim bilgileri verilmektedir. Anadolu'ya ait bilgiler 1909 senesine, Rumeli'ye ait bilgiler ise 1907 senesine aittir⁵¹.

Üretim İçinde Başlıca Ürün Gruplarının Yüzde Paydası (Rumeli 1907, Anadolu 1909)							
Vialayetler	Tahıllar	Baklagiller	Sınai Bitkiler	Toplam Bitkisel	Bağ ve Bahçe Ürünleri	Hayvan Ürünleri	Toplam
Selanik	50,8	1,2	18,9	70,9	12	17,1	100
Manastır	63,5	1,4	2,4	67,3	6,6	26,1	100
Kosova	60,9	1,5	5,8	68,2	4,6	27,2	100
Yanya	50,4	0,7	1,2	52,3	23,4	24,3	100
Edirne	60,2	0,6	10,5	71,3	11,3	17,4	100
Rumeli Top.	57,5	1,1	9,2	67,8	7,3	24,9	100
İstanbul çev.	43,6	1,3	4,4	49,3	26,3	25,4	100
Hüdavendigar (Bursa)	45,7	2,7	3	51,4	23,6	25	100
Aydın	46	2,9	7,2	56,1	32,1	11,8	100
Adana	58,5	1,2	23,8	83,5	4,3	12,2	100
Konya	74,2	1,1	2,3	77,6	6,3	16,1	100
Ankara	71,1	1,1	0,4	72,6	6,1	21,3	100
Kastamonu	70,2	1,3	1,2	72,7	7	20,3	100
Trabzon	49,1	2,1	16,3	67,5	4,3	28,2	100
Sivas	76	2,1	3,8	81,9	3,4	14,7	100
Erzurum	82,5	0,5	0	83	1	16	100
Mamuretülaziz (Elazığ)	64,8	0,9	6,2	71,9	7,5	20,6	100
Bitlis	73,7	0,3	0,6	74,6	1,2	24,2	100
Diyarbakır	45,5	1,4	2	48,9	10,1	41	100
Van	57,4	0,3	4,6	62,3	8,7	29	100
Anadolu top.	59,7	1,7	5,2	66,6	10,4	22,8	100

III-İNSAN, BİTKİ VE HAYVAN HASTALIKLARI İLE KORUMA YÖNTEMLERİ

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nde insan, hayvan ve bitkilerin hastalıklardan korunması için gereken tedbirler ve hastalıklar hakkında bilgiler de

⁵¹ Tefik Güran, a.g.e., s.78

verilmektedir. Hastalıklardan bazıları ve bunlardan korunma ve tedavi yöntemleri aşağıda anlatılmıştır.

Dünyada yaşayan her cismin akıbetinin fena bulması yaşadığı müddetçe gerek kendi cinsinden gerek başka bir cinsten başka düşmanların mazarratlarına uğraması bir kanunu tabidir. Hayvan veya nebat ilmi hayat nazarında eşittir. Bir bitkide hayvan gibi temel ihtiyaçlara sahiptir ve bunu giderir. Bir bitkinin hayvandan farkı olmadığı anlaşılnca hayvanlara mazarrat veren böceklerin, mikropların, mantarların, soğuk ve sıcakın bitkiler üzerinde de aynen etkili olduğunu söylemeye gerek yoktur.

Hastalık bir vücudu yaşatmaya lazım olan azadan bir veya bir kaçının hareketlerindeki düzenin bozulması demektir. Fakat bu alem de her yaşayan cisim hayatını muhafaza etmek için başka bir hayat sahibinin vücuduyla beslenmeğe mecbur olduğundan açlığını giderecek, yaşamasını emniyet altına almaya çalışır. Başka bir hayvanın, başka bir bitkinin üzerine saldırır. Üzerine hücum olunan hayat sahibi de doğal olarak kendini muhafaza etmeye çalışacağından aralarında bir çatışma baş gösterir. İşte buna hayat kavgası denir. Nihayet bunlardan hangisi kuvvetli çıkarsa o hayatını devam ettirir⁵².

1- İnsan Sağlığı

1.1-Uyuz Hastalığı

Uyuz pek ziyade bulaşıcı bir hastalık olup, uyuz bir adamın eşyalarını giymek, yatağında yatmak uyuz hastalığının bulaşması için yeterlidir. Uyuz deri üzerinde çokça bulunan kırmızı benekli kabarcıklarla başlar. Uyuz hastalığının vücudun her tarafına ulaşması birkaç ayı bulur. Bu hastalık son derece küçük böceklerin derinin içerisine doğru açtıkları yuvalarda yumurtlaması ve üreyen bu böceklerin kırırdanmalarından husule gelen kaşıntı sonucu ortaya çıkan kabarcıkların zaman içinde patlamasıyla sızan suyun kurumamasından dolayı derinin

⁵² OZTG, nu. 2, Mayıs 1323, s. 22

pul pul olması ve en küçük bir hareketle çatlamasıyla tanınır. Temizliğe dikkat edilmeyen ve sıcak mahallerde sık rastlanır. Hastalık ilerledikçe iştah azalır, zafiyet artar, boyunda, bacakta kasıklarda olan bezler şişer. Kaynar suda elbiselerin yıkanması ve bunun sık sık tekrarlanması bir hafta boyunca her gün Arap sabunu ile iyice yıkandıktan sonra “pommate de helmerih” merheminin sürülmesi hastalığa iyi gelir.

1.2-Dalak (Şarbon) hastalığı

Aslen bir hayvan hastalığı olan şarbon hastalığının bir diğer adı da Cemredir. Hastalıktan telef olmuş veya hastayken kesilmiş bir hayvanın eti ve derisi hastalığın yayılmasında vasıtaadır. Hastalığın bulaştığı yerde bir çıban baş gösterir. Bu çıban kabarcık olup kesildiği zaman içerisi siyah renkte görülür. Burada birkaç gün kalan mikrop kana karışırsa tehlike baş gösterir. Bunun için alınacak tedbir çıbanın derince kesilip dağlanması veya yüzde beş nispetinde sıtfennim mahlulüyle güzelce yıkanmasıdır⁵³.

1.3-Nezle hastalığı

Senede birkaç kere nezleye tutulmamış kimse yoktur. Her ne kadar sürekli bir mazarratı yoksa da insanı üç dört gün rahatsız eder. vücut soğuktan ve rutubetten korunmazsa hastalık artar. Hastalığı atlatabilmek için burna limon suyu çekilmelidir. Avuç içine biriktirilen limon suyu çekilirse, çekildiğinde başta biraz sızlatırsa da nezleyi def eder.

1.4-Sıtma hastalığı

Bazı yerlerde yaz aylarında sivrisinekten sıtmadan durulmaz. Bu gibi yerlerde bataklıkları kurutmak, havayı safileştirmek birçok masrafa ve uzun bir zamana muhtaçtır. Böyle yerlerden hasıl olacak mazarratları gidermek için bataklıkların

⁵³ OZTG, nu. 41, Mayıs 323, s. 600–601,

etrafına ya sıtma ağacı (okaliptus) dikilmeli yahut ay çiçeği ekilmelidir. Ay çiçeği sıtma mikroplarının etrafa dağılmasını önler.

2-Hayvan Hastalıkları

Hayvanları beslemek meselesi yalnız sıhhatlerini göz önüne alarak onlara bakmak usulünü öğrenmekle olup hayvanlara verilen gıdadan mümkün mertebe istifade etmek, çok mahsulat almak, çok iş gördürmek veya çok süt ve et elde etmek cihetlerini de gözetmek lazımdır. Bu iki meselenin biri diğerine bağlı gibidir. Gıda vermekte hayvanların sıhhatine riayet olunmadıkça verilen yemden ziyade miktar mahsulat elde edemez. Diğer cihetten noksan verilen gıda hayvanların bir takım hastalıklara giriftar olmalarına sebep olacağı gibi temiz olmayan gıda birçok hastalıkların bulaşmasına vasıta olabilir. Gıdanın hayvanata bu suretle fena tesir etmesi yemek az olduğu veya bol olmakla beraber nevi fena bulunduğu senelerde baş gösterir. Yemek noksan bulunduğu senelerde genç hayvanlar veya verilen iyi gıdadan mahrum kalacakları için bu konuda riayet edilmesi lazım gelen bazı hıfz-ı sıhha usullerini tarif etmek gerekmektedir.

Hayvan yavrusu doğmazdan evvel zayıf bulunabilir. Hayvanın vücudu dayanıklı olmadığı zamanlar hastalık yüz gösterir. Genç hayvanların en sık uğradığı hastalık ishal yani yürek bozukluğudur. Fena gıda gebe ineklerin döl düşürmesine de sebep olabilir. Bu olay bulaşıcı bir hastalık neticesi ise bu hastalık şiddetini bir kat daha arttırabilir. Hayvan sahipleri gebelik zamanında analara lazım gelen gıdanın ne kadar ehemmiyetli olduğunu kendilerine pek pahalıya mal olan tecrübeler neticesinde öğrenmişlerdir. Pancar saplarıyla yaprakları ve her türlü köklü ve lahana yaprakları gebe hayvanlara verilmelidir.

Son ve ilkbaharın ilk günlerinde otlar nemli bulunduğu zamanlarda inek ve koyunları asla dışarı çıkarmamalıdır. Gebelik zamanında hayvanlar çaresiz olarak güzelce muhafaza olunamamış ise yavrular çoğunlukla vaktinde doğmaz yahut doğduktan sonra ishale tutulurlar. İnekler iyi bir yem verildikleri zannında bulunan

acemi çoban veya sığirtmaçlar bu hale hayret ederler. Dana doğunca süt ile beslenmelidir. İneğin pancar, bayır turbu, lahana, yonca şalgam yemesi gereklidir⁵⁴.

2.1- Öküz Vebası

Gazetede değinilen önemli hayvan hastalıklarından birisi de öküz vebası olarak bilinen hastalıktır. Bu hastalık sonucunda telef olan öküzlerin girdiği ahır ve meralarda bu illette bulaşık olduğundan bunlarda bir müddet sonra telef olurlar. Bunun için gazetenin tavsiye ettiği öneri ilginçtir. Avrupalıların çifte kulaklı sabanlarını kullanabilmek için daha süratli bir hayvan olan atı kullanmayı düşünmesinden hareketle sebep aynı olmasa da telef olan öküzlerin yerine beygirlerin kullanılmaya başlamasıyla hem iş gücü ve verimi hem de öküzlerin eksikliğinden kaynaklanacak ziraat boşluğu doldurulacaktır. Çift sürme işinde kullanılan hayvanların değişimi çok önemli bir geçiş noktası olup, sonradan üretilecek makinelerin gücü dahi bu beygirlerin gücü ile kıyaslanarak üretilmiştir⁵⁵.

Her ne kadar öküzlerde görünen hastalıklardan dolayı beygirlerden yararlanmaya yönelinmiş ise de beygirlerde de bir takım rahatsızlıklar görülmektedir ki gazetede bunlarla ilgili birçok makale yayınlanmıştır. Örnek olarak beygirlerin bacaklarında su toplanması hastalığı verilebilir ki eklem yerlerinde görülür ve tedavisinde karelizin kullanılır⁵⁶.

2.2- Uyuz Hastalığı

Tavuklarla ilgili verilen hastalıklardan birisi tavukların bacaklarında görülen uyuz hastalığıdır. Bu hastalık çok bulaşıcı bir özelliğe sahiptir ve tavukları yumurtadan keser. Tedavisi için tavukların ayaklarını yakmayacak derecede sıcak suya sokup hasıl olan kabuklar yavaşça kaldırıldıktan sonra 10 dirhem gaz yağında

⁵⁴ OZTG, nu. 2, 13 Mart 1325, s. 28–30

⁵⁵ OZTG, nu. 15, 5 Nisan 1325, s. 238–240,

⁵⁶ OZTG, nu. 42, 17 Şubat 1323, s. 611

bir yumurta sarısı çalkalanıp bacaklara sürülür. Bacaklardan çıkan kabuklar meydana bırakılmayıp yakılmalı ve kümese kükürt tütsüsü verilmelidir⁵⁷.

2.3- Kelebek Hastalığı

Kelebek koyun ve kuzularda çok defa görülen sürünün senede yarısını veya çoğunu etkileyen yaygın bir hastalıktır. Bu hastalık koyunların sulak ve bataklık yerlerde ve sümüklü böceklerin sebeplerinde bulunan hastalık tohumu ile bulaşmış çayırarda yayılmasından ve böyle yerlerde uzun müddet bırakılmasından bulaşıcı pis sular içilmesinden ileri gelir ve genellikle ilkbaharda görülür. Bu hastalığa yakalanan koyunlar günden güne zayıflar. Bu hayvanı kessen kan bile akmaz. Etleri sarımsak bir hal alıp duvara vursan yapışır. Böyle hayvanların eti yenince ishal bulantı kaplar. İnsan da kelebek hastalığına tutulur ve hastalık insana geçer. Hastalık bir koyundan ötekine geçmez fakat, hastalığın sebepleri ortadan kaldırılmazsa veya telef olan hayvan açıkta bırakılırsa diğerleri de hastalanabilir.

3-Meyve ve Bitki Hastalıkları

1-Meyve Ağaçlarında Görülen Hastalıklar

Meyve zamğ hastalığı şeftali, kayısı, badem, kiraz ve erik gibi büyük çekirdekli meyve ağaçlarında görülür. Bazen incir ve armut ağaçlarında da zuhur eder. Evvela yumuşaktır ve sonra hava dokunduğu zaman sertleşir.

Hastalığın olmaması için dikkat edilecek hususlar şunlardır: duvar dibine dikelen ağaçları güneşin şiddetli sıcağından muhafaza etmek, ağaçları soğuk kırağıdan muhafaza eylemek, çok fazla yaş olan toprakların rutubetini gidermek, ağaçları erken budamamak, mümkün olduğu kadar keskin bir çakı ile düz kesmek. Hastalığın ilk başladığı dönemlerde hastalığın nerelerde olduğu muayene edilip eğer

⁵⁷ OZTG, nu. 42, 17 Şubat 1323, s. 611

ufak dallarda ise o dalları tamamıyla kesip atmak lazımdır. Eğer büyük dallarda ise hasta olan yerde sağlam tabaka buluncaya kadar oyarak yüzde beş göz taşlı bir bulamaç hazırlayıp birkaç defa sürülmeli. Eğer oyulan yerde içine bir çukurluk olur ise onu evvela aşu macunu ile doldurup badehu bulamaç sürülmelidir⁵⁸.

1.1-Elma Kurdu

Elma ve armutların içinde görülen kurtlar elma pıralı veya bey kurdu diye adlandırılır. Elma pıralı denilen bir nevi küçük kepeğin kurdu olan bu zalim ve muzır böcek 275 seneden beri malum olup bahçıvanların bellerini bükmede def ve telef edilmesi için yalnız bahçıvanlar değil hükümetleri bile bir çok zarara giriftar etmektedir. Bu kurtlar, gül gibi esmer renginde olup nisan ve haziran aylarında çiçek veya yaprak veyahut ufak meyvecikler üzerinde bir iki ay sonra dahi meyve ve yaprak üzerinde yumurtalarını bırakır. B u yumurtalar 8 gün sonra elmayı yemek ve içerisini beslemek şartıyla bir takım ufacık kurtlar hasıl ederek bunun içinde büyümeye başlarlar. Büyük kurtlar turuncu rengindedir ki bu zararlı haşarattan kurtulmak için bazı çareler gazete tarafından okuyuculara geniş malumatlar verilmiştir⁵⁹.

1.2-Karabalık Hastalığı (Fumajin)

Bu hastalık daha çok şeftali ağaçlarında görülmekle beraber zeytin, portakal ve armut gibi diğer meyve ağaçlarında da görülen yosun cinsinden bir takım mantarlardan husule gelen bir hastalıktır. Bu hastalığa tutulan ağaçların yaprakları taş gibi sert kesilir. Ağacın tepesinden başlayarak göz taşı kullanılır⁶⁰.

⁵⁸ OZTG, nu. 3, 5 Nisan 1325, s. 59–60

⁵⁹ OZTG, nu. 18, 23 Nisan 1323, s. 282–283

⁶⁰ OZTG, nu. 2, Mayıs 1323, s. 47–48,

2-Asmalarda Görülen Hastalıklar

2.1-Kömür Hastalığı (Antraknoz)

Kömür hastalığı asmalarda üç şekilde görülür. Hastalığın belirtisi önce yapraklarda siyah lekeler oluşur ve bu lekeler daha sonra diğer siyah lekelerle birleşerek büyürler. Zamanla asmanın manzarası değişir, şekli bozulur. Memleketimiz bağlarında en ziyade noktalı ve bazı yerlerde lekeli hali görülmektedir. Bu hastalık dere içi, çay kenarı olan ve genellikle puslu, dumanlı yerlerde şiddet gösterir. Tohumları vasıtasıyla bütün etrafa yayılır. Havalarda kurak gittiğinde hastalık ya baş göstermez ya da baş gösterse bile zarar ve ziyarı o kadar fazla olmaz. Bağları Kömür Hastalığından Korumak için en iyi yol asmaları uyanmazdan on beş gün evvel asmaların gövdelerini, dallarını sade karaboya ile veya zacyağı kara boya mahlûlüyle badana etmektir⁶¹.

2.2-Feylu Kasra Hastalığı

Bağcılığı en çok etkileyen asıl hastalık aslında feylü kasra adı ile anılanıdır. Bahse konu hastalık Avrupa’da doğup tüm dünyayı etkilemiştir. Öteden beri birçok bağ harap eden bu hastalığı işitip korkup titremeyen hiçbir bağcı bulunmadığını belirten gazete bu hastalığa sebep olan böcekler hakkında ilginç bilgiler vermektedir. Bu hayvanatın uçan çeşidi bulunduğu gibi toprak altında yaşayanı da bulunmaktadır ki üreme tarzları çok seridir. Hastalığın en önemli belirtileri; bağ çukurlarının görülmesi, asmaların çabukça kuvvetsiz üşmesi, son baharda kemale erememesi, yaprakların vakitsiz sararıp dökülmesi, mahsulâtın az ve fena olmasıdır. Hastalığın tedavisinde ise sülfür karbon yada sülfür karbon potasyum ilaçları kullanılmaktaydı⁶².

Aşağıda bu hastalığın ortaya koyduğu bilanço gazete tarafından ortaya çıkarılmıştır:

⁶¹ OZTG, nu. 1, 24 Nisan 1324, s. 2-4

⁶² OZTG, nu. 42, 17 Şubat 1323, s. 605-606,

KAZA İSMİ	BAĞLAR	TARİH-İ SİRAYET
İzmir	66 bin dönüm	1303 (1885)
Nif	40 bin dönüm	1306 (1888)
Menemen	10 bin dönüm	1308 (1890)
Urla	100 bin dönüm	1310 (1892)
Manisa	80 bin dönüm	1310 (1892)
Seferihisar	10 bin dönüm	1312 (1894)
Söke	5 bin dönüm	1312 (1894)
Kuşadası	20 bin dönüm	1312 (1894)
Çeşme	105 bin dönüm	1313 (1895)
İnhisar	10 bin dönüm	1314 (1896)
Kırkağaç	12 bin dönüm	1314 (1896)
Tire	85 bin dönüm	1316 (1898)
Bergama	21 bin dönüm	1317 (1899)
Karaburun	60 bin dönüm	1317 (1899)
Soma	17 bin dönüm	1317 (1899)
Aydın	20 bin dönüm	1319 (1901)
Ödemiş	60 bin dönüm	1320 (1902)

Yirmi sene zarfında bu hastalığın sirayet ettiği 17 kazada yaklaşık 750 bin dönüm bağdan 55 bin dönümü tamamen harap olmuştur. Geri kalanı bulaşık harabiyete mahkum olarak adlandırılabilirse de yine de yeniden ekilen asmalar sayesinde üretimde azalmanın çok fazla olmadığı görülür⁶³.

2.3-Pas Hastalığı

Feylu Kasradan sonra bağların en büyük düşmanı olan bu hastalık halk arasında toruz ismiyle şöhret bulmuştur. Bu illeti meydana getiren bir mantar çeşidinin adıdır. Asıl vatanı Amerika olan bu hastalık bundan tahminen 29 sene evvel Avrupa’da ilk olarak Fransa’da baş göstermiş ve İtalya ve Yunanistan üzerinden

⁶³ OZTG, nu. 16, 5 Nisan 324, s. 9–11,

Osmanlı ülkesine ulaşmıştır. Ülkemiz bağcılarının bu hastalık yüzünden uğradığı zarar ve ziyanlara karşı yapılmış bir tek şey çaresizce göz taşlarını kullanmak olmuştur. Ancak bir netice verdiği söylenemez. Bu hastalık yüzünden üzüm fiyatları beş-altı misli ötesine kadar fırlamıştır. Gözle görülmeyen mantarların asma yapraklarının içine kök salıp sularını emmeleriyle hasıl olan bu hastalığın tedavisinde alacalama usulü önerilmektedir⁶⁴.

2.4-Külleme Hastalığı

Bu hastalık ilk defa İngiliz bahçıvan Takır Tuçker tarafından görülmüştür. Bahsi geçen hastalık 1845 yılında Fransa, İtalya ve ispanya bağlarına bulaştıktan sonra 1864'te memleketimize uğramıştır. Külleme denen hastalık yosun gibi mantardan hasıl olduğu anlaşıldıktan ve her sene bağlara birkaç defa kükürt atmak usulü bulunduktan sonra verdiği ziyanların önü alınmıştır⁶⁵.

IV-TİCARET VE İKTİSAT

Yukarıda bazı vesileler ile belirtildiği üzere, Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nin yayınları ziraatla birlikte ticaret ve iktisadında gelişmesini amaç edinmekteydi. Bu suretle gazete ticaretin ne olduğu, nasıl yapılması gerektiği, devletin bu yönde hangi tedbirleri alması gerektiği gibi pek çok unsurun üzerinde tafsilatlı bir şekilde durmaktadır. Aşağıda, öncelikli olarak ticaretin ne olduğu, nasıl yapılması gerektiği ve bu hususta hangi tedbirlerin alınması gerektiğine dair bilgiler verilmektedir. İlerleyen sayfalarda ise ticaretin olmazsa olmaz unsurlarından borsa, şirketler-fabrikalar, ticaret odaları gibi konulara değinilecektir.

1-Ticaret

Abdülhak Hamit, “*Meçhul olan istikbal ticaretle temin olunur, fani bilinen mazi ticaretle avdet eder.*” demiştir ki ticaret medeniyet ile birlikte doğmuştur. Ticaret muhtelif eşyaların muhtelif suretle mübadelesi anlamına gelmekte olup,

⁶⁴ OZTG, nu. 2, 23 Nisan 1323, s.32–33

⁶⁵ OZTG, nu. 2, Mayıs 1323, s.56–57,

ticaret emtiasını bir yere toplamak ve sonra bunları ihtiyacı olanlar arasında tevzi ve taksim eylemek amacını oluşturur. İnsan bütün ihtiyaçlarını kendi başına tedarik edemeyeceğinden belli bir sanat ve belli bir meslek ile uğraşıp kendi başına üretemediği ihtiyaçlarını karşılamak için ürettiği malları mübadeleye tabi tutar. Böylece ticaret husule gelmiş olur. Her zahmete mukabil bir nimet bir hizmete karşılık bir ücret olmak lazım geldiğinden ticaret dahi ifa ettiği hizmet mukabilinde bir ücrete tabi olmalıdır. Nimet görmeyen külfet ücret ile karşılanmayan hizmet devam edemez. Ticaretin ahlak üzerinde de manevi bir tesiri vardır. Erbab-ı ticaret ifa edebileceğinden fazla taahhütte girişmemelerini ve giriştikleri işleri tamamıyla muayyen vaktinde ifâ etmelerini talim eder.

Gazetede yazılan makaleler incelendiğinde bugün dahi konuşulan ticaretle ilgili sorunların geçmişte yaşandığı anlaşılmaktadır. Osmanlı devleti döneminde ticaretle uğraşan Osmanlı tebaasının azlığından var olanlarının ise gayr-i Müslim kökenli olduğundan günümüz araştırmacıları bahsetmektedirler ki, gazetede ki bazı yazılar da bu durumu teyit etmekte ve bundan yakınmaktadır. Gazeteye göre, ticaret şerefli, feyizli ve mukaddes bir meslek olup, evlatlarımıza en başından beri yerleştirilmesi gereken bir mefhum olmalıdır.

Ticareti teşvik eden hadis ve ayetler dahi camilerde vazolunmalıdır. Osmanlı devletindeki ticaret erbabı babasından ve dedesinden gördüğü usul ve emval ile ticaretine devam etmekte ve asrın gerektirdiği anlayış ve argümandan yoksun bulunmaktadır. Dahili sanayiye ihya etmek Osmanlı aydını için büyük bir vazifeyse de ticaret ilminde de her şey arz ve talep kaidesine tabi olduğundan, piyasada hangi mal daha çok istekle aranırorsa her taraftan piyasaya o mal gönderilmeye başlar. Eğer bir mal talepten az olursa fiyat fırlar. Dolayısıyla piyasada çok olan bir malı üretmeye devam etmek iktisat kaidelerine uygun düşmemektedir. Burada görünen gazetede fikir beyan eden Osmanlı aydınlarının reel iktisattan bihaber olmayıp, iktisat anlayışından yoksun devlet politikalarına veya üretken topluma bu anlayışı kazandırmaya çalıştığıdır.

Gazeteye göre ticarete teşvik edilirken ortaya konan en büyük mazeret sermaye eksikliğidir. Ancak bu bahane gazete yazarları tarafından pek de haklı görülmez. Onlara göre sermaye işlemekle çoğalır ve sermayenin çoğalmasını ataletle beklemek tam aksine sermayenin mahvına sebep olur. Büyük şirket ve tüccarların sebat ve ciddiyet sayesinde zenginleştikleri ve sermayeyi babadan miras olarak almadıkları gerçeğinden yola çıkan gazete, pek fakir insanların nasıl çalışarak zengin olduklarının altını çizmektedir. Büyük işler için büyük sermayenin gerekliliğini kabul eden gazete memleket dahilinde büyük sermaye şirketlerinin kurulmasına teşvik etmenin önemine de dikkat çekmektedir⁶⁶.

Ticari muamelatın düzeninin bozulmasına iktisat ilminde buhran denir. Bir memleketin ticaretinde buhran zuhur ederse iflaslar çoğalır, emtia, esham ve tahvilat kıymetleri düşer, faiz yükselir, ortada dönen para azalır, senetlerin ve poliçelerin itibarı kesilir. Buhranın zuhuruna sebep olan haller pek çoktur. Birincisi, sermayelerin kâr ve istifade temin edemeyecek işlerde bağlanıp kalması, ikincisi, itibarlarına zarar gelen bankalara tetkiksiz itimat edilmesi ve gayet yüksek fiyatla körü körüne emlak, hisseler ve tahvilat alınması, spekülasyonlara girişilmesi velhasıl sermayelerin mahalline sarf edilmeyip suiistimal edilmesidir.

Buhrana meydan vermemek için tacirlerin taahhüt ettiği şeyleri ifaya elden geldiği kadar gayret etmeli, ifaya muktedir olamadığı taahhüde girişmemeli ve her işte tedbirli hareket etmelidir. Bir de bankalar tüccarlara karşı ticaret aleminin halihazırına bakarak mümkün mertebe kolaylık göstermelidir. Böyle bir görevi Osmanlı Bankası'nın tamamıyla ifa etmekte olduğu gazete tarafından ayrıca ifade edilmektedir.

Ticaretin nasıl yapılması gerektiğine dair de gazete okuyucularına şu bilgileri aktarmaktadır. Ticaret denilince, para kazanmak için edilen alış-veriş akla gelir. Gerçekten ticarete maksat da ucuz mal alıp karıyla satmak yani eşya ve malı ihtiyacı olanlar arasında bir elden diğer ele geçirmek için aracılık ederek bu hususta harcanılan çalışma ve çabaya karşılık bir istifade temin eylemekten ibarettir. Her

⁶⁶ OZTG, nu. 42, 17 Şubat 1323, s. 616-617.

türlü alış-veriş bu maksatla yani istifade ümidiyle olduğu gibi ticaretle meşgul olan her kimse dahi ancak para kazanmak için çalışır. Fakat ticaretin adi ve âli namıyla iki çeşidi vardır ki bunların milli serveti artırma açısından farkları pek çoktur.

Adi olan ticari muameleler atarlıktan (güzel koku, iğne, iplik gibi şeyler satan), bakkallardan ve sair ufak dükkancılıktan ibarettir. Gerçekten bu da faydalıdır. Eşya ve erzakın mübadelesine hizmet ederek hem alıcıların ihtiyacını kolaylıkla tedarik etmeğe yardım eder hem de satıcıların geçimlerini temin eyler. Fakat bunun faydası pek azdır. Çünkü genellikle küçük sermayelerle icra olunduğundan elde ettiği kâr kendinin günlük nafakasına ancak yetebileceğinden muameleyi genişletmek mümkün değildir ve bu takdirde faydası yalnız dükkâncıya ait olup milletin servetinin artmasına hizmet edemez. Teessüfle söylenmeli ki, bizde ticaret hep ufak tefek alış-verişten ibarettir. Ticaret yolunu seçen herkes ancak kendi günlük nafakasını tedarik etmek fikriyle işe başlar ve bunu tedarik ettikçe de daha ilerisini düşünmemektedir.

Çarşılarımız da biraz gezilecek olsa iki adımlık bir mesafede kırk tane dükkâna tesadüf edilir. Hele bazıları duvara üç dört tahta çakarak adeta güvercin yuvası gibi bir şey yapmış, diğerleri köşe başlarına birer delik oyarak bir dolabı dükkân kabul etmiş, içlerinde bir liralık eşya ancak var. Bunlar alıcılar için gayet zararlı şeylerdir. Çünkü böyle muamelesi küçük yani alış-verişi az olan dükkân sahipleri eğer sattıkları eşyadan fazla bir şey kazanmazlar ise geçinemeyeceklerinden müşterilerini aldatarak mümkün mertebe pahalı satmağa çalışacakları şüphesizdir. Zaten bunu söylemeğe ne gerek var. Bu gibi ufak dükkânlardan bir şey almak için fiyat sormak kafidir. Mutlaka eşya fiyatının üç mislini talep ederler. Yani yüzde iki yüz, üç yüz kazanmak isterler ve insan kendilerine ne kadar az verse yine aldanır.

Bu gibi ticari işlerden memleketçe faydalanmak çok sınırlıdır. Çünkü satıcılar için yararlı olsa bile alıcılar hakkında zararlı olduğundan ve bir milletin her ferdi bir vücut azası hükmünde bulunduğu genel mali güç dengesini bozarak millet işlerinin doğal akışına mani olur. Ticareti umuma faydalı olacak bir surette yapmak için büyük sermayelerle büyük mağazalar oluşturmak ve kârı eşyanın pahalı

satılmasında değil, belki çok miktarda satılmasında görmek lazımdır. Bir top kumaş satıp da 3 mecrediye kazanmağa çalışmaktan ise üç top satıp da 6 mecrediye kazanmağa gayret etmek daha yararlıdır. Böyle muamelelerden hem tüccar hem de alıcılar zarar etmez. Ve bir memlekette muamelat-ı ticariye ne kadar çok ve geniş olursa, milli servet dahi o oranda süratle elden ele geçerek herkesin ihtiyacını karşılamağa hizmet eder.

Fakat külliyetli sermayelerle büyük ticarethaneler tesisinde bundan başka bir fayda daha vardır ki o da bu gibi milli ticaret kuruluşlarının yabancılar tarafından oluşturulan ticarethanelere rekabet edebilmesi durumudur. Çünkü böyle büyük sermayeye sahip olan bir ticarethanenin ticaret mallarını asıl fabrikalarından doğrudan doğruya getirtebileceği, cüzi bir kâr ile dahi yetinerek yabancı mağazaların sattığı fiyatlarla ve belki de daha ehven bedel ile satacağı ve bu suretle müşterileri kendisine çekerek milletin parasının yabancı ellere gitmesini engelleyeceği şüphesizdir.

Bu durum birçok kimselerce bilindiği halde neden şimdiye kadar birçok ufak dükkân sahiplerinin birleşip de büyük mağazalar tesis etmeğe çalışmadıkları gariptir. Bunan böyle ümit ederiz ki işçi sınıfının birleştiği gibi bundan sonra dükkâncı esnafı da birleşerek büyük mağazalar tesis edecekler ve daha geniş muamelatta bulunarak paralarımızı yabancılara çektirmeyeceklerdir⁶⁷.

1.1- Ticaretin Gelişmesi Hususunda Alınması Gereken Tedbirler

Gazeteye göre ticaretin gerçekleşebilmesi için en önemli unsurların başında emniyet gelmektedir. Emniyet-i ziraiye için önemli şartlardan biri mülkiyet hakkının teminidir. Mülkiyet hakkı, herkesin sahip olduğu araziye dilediği gibi mutasarrıf olması ve malının hükümet veya fertler tarafından gereksiz yere zapt ve gasp edilmek tehlikesinden korunmuş olmasıdır.

⁶⁷ OZTG, nu. 20, 14 Eylül 1324, s.318–319.

Memalik-i Osmaniye’de şimdiye kadar araziye hakkıyla rağbet edilmemesi sebeplerinden biri ve en mühimi de hükümet tarafından tasarruf hakkının temin edilmemiş olması idi. Bu günü ve geleceği emin olmayan, bir gün bir veya birkaç kişi tarafından resmi hileler ile gereksiz yere zapt edilmek tehlikesine maruz bulunan arazinin imar ve ıslahı için kimsenin para sarf etmeyeceği tabii değil midir ? Daha düne gelinceye kadar köy muhtarının ya da mahalle imamının eline bir mecdiye sıkıştırıp bir ilmühaber mühürlettikten sonra istediğin hudutla sahipli arazi veya devlet ormanları için hakk-ı karar veya imar namıyla senet almak güç bir şey miydi?

Anadolu’da aynı arazi için üç dört kişi namına tapu senedi ortaya çıkması nadir mi görülüyordu? Emniyet ticaretin de ruhudur. Zira, ticaretin mayası olan itibar, emniyet üzerine kurulmuştur. Ticaret aleminde emniyeti bozacak cüzi ve külli bir hanel bir şehrin veya bir hükümetin ticari muamelelerini sekteye uğratabilir, bazen yerle bir edebilir. Bir memlekette, kanunlar zabıt altına alınmamışsa, hükümet icraatı yok ise kimse sermayesini meydana çıkarmağa cesaret edemez. Bankalar tüccardan şahsi itibarını keser, piyasada daimi bir durgunluk, bir mali buhran baş gösterir.

Piyasada itibar bulamayan tüccar belirlenmiş vakitteki vadeli borçlarını ödemekten aciz kaldığından iflas etmeğe mecbur olur. Fabrikalar iş durdurmağa mecbur olduğundan amele işsiz kalır. Özetle, emniyetten mahrum olan memlekette fakirlik hüküm sürmeğe başlar. Netice; bir memlekette ziraat, ticaret ve sanayinin gelişmesi işin başlangıcında dahili ve harici emniyetin muhafaza edilmesine bağlıdır.

Bundan dolayı memleketimizde ziraatın ve ona paralel olarak ticaretin gelişmesi için aşağıda yazılan maddelerin birer birer tatbiki gereklidir. (Bkz. Ek-VII).

1. Nüfusun çoğalma sebeplerinin araştırılması.
2. Genel ve özel emniyetin takriri.
3. İlköğretimin yaygınlaştırılması.
4. Aşar ve iltizam usulünün kaldırılmasıyla kadastro usulünün tatbiki.
5. Her vilayet merkezinde ve bazı büyük livalarda ziraat mektepleri tesisi.
6. Liva ve kaza merkezlerinde birer tecrübe tarlası ve numune ahırının açılması.

7. Ticaretgâh mahallerde ameli ticaret mektepleri tesisi.
8. Sanayi mekteplerinin ıslahıyla demircilik, makinistlik sanatının önemle talimi.
9. Demiryollarının çoğaltılması.
10. İskele ve istasyonlardan ve kaza merkezlerinden her köye kadar şose yolları inşası.
11. Büyük nehirlerin temizlenmesiyle gemi işletmeciliğine uygun bir hale konulması ve nehirlerden ovalara kanallar açılmasıyla arazinin sulanması.
12. Liva ve kazalarda resmi dairelerden sayılmak üzere muvazzaf Ziraat ve Ticaret Odaları ve ona bağlı düzenli deştban idareleri tesisi.
13. Hayvanat hırsızlıklarının engellenmesi.
14. Liva ve kazalara ziraat muallimleri ve baytar memurları tayini.
15. Karye ve kasabalarda bulunan ilkokulların ıslahıyla programlarına ameli ziraat dersleri eklenmesi.
16. Orta ve lise mekteplerinin programlarına ziraat ve ticaret ve sanayi dersleri eklenmesi.
17. Der-saadet'te umumi, vilayet merkezlerinde özel ziraat ve sanayi sergileri açılması.
18. Ziraat ve ticaret şirketleri açılması için ahaliyi teşvik etmek ve ona kolaylık göstermek.
19. Sanayi-i ziraiyeden peynircilik, tavukçuluk, konservecilik, şekercilik, ispiroculuk ve sair fen ve sanatlarda uzmanlık kazanmak üzere Avrupa ve Amerika'nın çeşitli şehirlerine ziraat mektebi mezunlarının gönderilmesi.
20. Genel ölçülerin düzenleme ve birleştirilmesi.
21. Bir ameale nizamnamesi kaleme alınması.
22. Ziraat Bankası'nın bir itibar bankası haline dönüştürülmesi.
23. Vilayet-ı Şahane'nin uygun yerlerinde haralar tesisi⁶⁸.

Yukarıda bahsedilen ticaretin gelişmesi yönünde alınması gereken tedbirler dışında ziraat fennine mensup olanlarla, veteriner doktorlar ve güvenilir tüccar ve çiftlik sahiplerinden oluşan “Osmanlı Ziraat Cemiyeti”nin ilk toplantısı neticesinde

⁶⁸ OZTG, nu. 19, 7 Eylül 1324, s. 390–391.

gelecekte takip edilecek bir program düzenlemiştir. Bahsi geçen program, aşağıya maddeler halinde alınmıştır.

1. Bir amele nizamnamesi tanziminin müzakeresi.
2. Liva ve kazalarda muvazzaf ziraat ve ticaret odaları teşkili.
3. Hayvanat hırsızlıklarının engellenmesi.
4. Deştban (bekçi) usulünün ıslahı.
5. İzmir’de bir ziraat mektebi ve numune çiftliği tesis edilmesi.
6. Liva ve kaza merkezlerinde birer tecrübe tarlası ve numune ahır tesisi.
7. Liva ve kazalarda muvazzaf ziraat ve baytar memurları istihdamı.
8. Kasaba ve köylerde bulunan ilkokulların ıslahıyla programlarına ameli ziraat dersleri eklenmesi.
9. Bütün tohumların ıslahı.
10. Ehlileştirilmiş hayvanların çoğaltılması ve ıslahı çaresi.
11. İzmir’de bir ziraat sergisi açılmasıyla iyi mahsul sergileyenlere ödül verilmesi.
12. Avrupa’dan çeşitli ziraat makineleri ve kimyevi gübreler getirtilmesiyle her birinin uzmanlardan oluşan komisyonlar huzurunda denenmesi ve memleketimizde uygulanabilir olanlarının ahaliye tavsiyesi.
13. Köylerden kasabalara ve köylerden köylere şose yolları inşası.
14. Anonim bir ziraat şirketi teşkili çarelerinin görüşülmesi.
15. Damızlık hayvanat seçimiyle geçici olarak ahaliye dağıtılması.
16. Ziraatın her şubesi hakkında küçük ve ameli risaleler düzenlenip, basılarak gayet ucuz bir bedelle üreticiye dağıtılması.
17. Üzüm ve incirlerimizin çoğaltılmasıyla ticaret usullerinin ıslahı.
18. Menderes, Gediz, Dalaman gibi büyük nehirlerden ovalara kanallar açılmasıyla arazinin sulanması.
19. Bütün yararlı bitkilerin yaygınlaştırılması ve ıslahı.
20. İpekçilik, arıcılık, sütçülük, peynircilik, ispiroculuk, konservecilik, tavukçuluk ve sair gibi ziraat sanatlarının ahaliye ameli bir surette talimi.
21. Ziraat gazetelerinin fen uzmanlarından oluşan yazı heyeti aracılığıyla genişletilmesi ve köylere kadar yaygınlaştırılması.

22. Müzakere bitiminde kabul edilecek kararları içeren bir layiha düzenlenmesiyle, bu layihanın İzmir'den Meclis-i Mebusan'a gidecek azadan cemiyetin seçeceği bir zata verilmesi⁶⁹.

1.2-Osmanlı Ticaret Kanunları Üzerine Görüşler

Ticaret kanunları bir memleketin ticarete derece-i terakkisinin mizanı ve miyarıdır. Ticaret kanunları ne kadar vasi ve tüccarın istifadesine hadim ise o memleketin ticareti o kadar gelişmiştir. Bu bapta senelerden beri Osmanlı ülkesinde tatbik edilen Ticaret Kanunları dikkate alınmalıdır. Evvela, Ticaret-i Bahriye Kanunu dikkate alınırsa burada şirketler bahsinin pek iptidai kaldığı görülür. Avrupa kooperatif şirketlerinden istifade etmeye başlayalı pek çok zaman olmakla beraber Osmanlı devletinde kooperatif şirketlerinin en adisi bile teşkil edilememiştir.

Halbuki bu şirketler tarafından yapılan işler hepimizin elini ağzında bırakacak cinstendir. Medeni memleketlerde köylerden kasabalara kadar her yerde ziraat şirketleri iktisat ve tasarruf şirketleri teşkil eylemekte ve halkın maddi ve manevi menfaatine hizmette bulunmaktadırlar. Osmanlı devletinde olması gereken şirketlerin hiç biri hala kurulmuş değildir. Bizdeki Ticaret-i Bahriye Kanunu çok iptidai olup, İtalyan Ticaret Kanunu en yeni ve en son kanunun bizce taklit ve iktibasa şayandır.

Ticaret-i Bahriye Kanunumuza gelince bu kanun kadar berbat kanun düşünülemez. Bu kanun öyle bir haldedir ki, yabancılara imtiyaz vererek Osmanlı tüccarını sefaletе düşürmektedir. Her memleket de hükümetler bahriye ticaretinin gelişmesi için gemi ve gemi sahiplerinin şirketlerine tahsisatlar ayrılır. Halbuki biz de tahsisat vermek şöyle dursun eski bir kanunla teşebbüs kökünden kazanıyor. Bu sebepten dolayı İstanbul gibi mühim bir limanda dahi Osmanlı sancağından ziyade yabancı sancakları sallanıyor. Bunun için Osmanlı gemilerine bazı imtiyazlar verilmelidir. Liman harici şamandıra ücretleri kısılmalıdır. Yabancı vapurlardan posta taşıyanlar bazı vergilerden muaf tutulmaktadır. Osmanlı vapurlarının da bu

⁶⁹ OZTG, nu. 19, 7 Eylül 1324, s. 394-395.

imtiyazdan yararlandırılması ve liman dairelerinin rıhtımların interpollere en yakın olan şamandıraların Osmanlı gemilerine tahsis edilmesi menfaatimiz gereğidir.

Herkesçe bilinmektedir ki, ticaret sürat, emniyet, itibar denilen üç esas üzerine kuruludur. Bu üç esastan biri diğerinden ayrılırsa ticaret zarar görür. Hüsn-ü niyet ile beraber sebat daim olursa her hususta başarı muhakkaktır. Erbab-ı ticaretimizin teşebbüs ve faaliyeti ve genç fikirlerimizin cevvaliğiyle çalışılmalı ve sebat edilmeli ki, muvaffak olunsun. Ticaret kanununun ıslahı için hükümet ikaz edilmektedir⁷⁰.

1.3- İç Ticaret- Dış Ticaret

Günümüzde pek çok üretim dalı gibi ziraat da kısım kısım olmuş ve her memleket bunlardan kendisine en münasip olanıyla meşgul olmuş ve bunlar üzerinde ihtisaslaşmaya gayret etmiştir. Bazı yerlerde hububat, bazı yerlerde pamuk, keten kenevir, ipek gibi bitkiler ve mevad-ı nesciye, bazı memleketlerde kahve çay, afyon, tütün gibi nebatat-ı nekife bazı taraflarda pancar, şeker kamışı, kauçuk gibi suyu çıkarılarak yararlanılan nebatat-ı zera uygulanmaktadır. Bazı mahallerde de orman ve bunlardan çıkarılan şeylerle bazılarında davar ve sığır yahut kümes hayvanları yetiştirilmekle iştilal ediliyor. Örneğin, Brezilya'da kahve Amerika'nın güney taraflarında ve mısır'da pamuk, Seylan'da çay ve kauçuk, memleketimizde ve Küba'da tütün ziraatı ve Amerika'nın Kaliforniya eyaletinde meyve yetiştiriciliği ahali için umumi bir iş halini almıştır. Özetlemek gerekirse ziraatta de fenni gelişmenin bir neticesi olarak mal taksimi kaide-i mühimmesi tamamıyla tatbik edilir.

Üretimdeki bu taksimat ve ulaşım yollarındaki gelişmeler yetiştirilen bu ürünlerin başka memleketlere ulaştırılmasını kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda gazetenin okuyucularına tavsiye ettiği şey, zirai bir memleket olan Osmanlı Devleti

⁷⁰ OZTG, nu. 15, 5 Nisan 1325, s. 237–238

topraklarında turfandacılığın geliştirilerek Avrupa'ya ihracat ile çok miktarda para kazanılabileceğidir⁷¹.

Gazete, Osmanlı Devletinin iç ve dış ticaretini de yakından irdelemekte ve bu konu hakkındaki görüşleri de okuyucularıyla paylaşmaktadır. Bu meyanda Osmanlı devleti gibi sanayide geri kalmış olmasına rağmen Macaristan'ın her ne kadar en başta İngiltere ve Amerika'nın sanayi makinelerini ithal etmiş olsa da sonradan onlarla rekabet edebilecek düzeye geldiğini örnek olarak sunmaktadır. Gazete de bu bilgiler yer alırken, Osmanlı Devleti'nin Macaristan'dan ithal ettiği ürünleri belirtmektedir: Şeker, un, ispirto, bira, pirinç, şerbetçi otu, kola, şarap demir eşya, kibrit, sabun, mobilya, kağıt, çimento, eczayı tıbbiye, cam mahlulatu, mahlulat-ı nursaciye, kumaş, maden suyu, çeşitli makineler. Ülkemiz, eski un değirmen yasalarında büyük bir başarıyla her türlü rekabete göğüs germiştir. Deri ve kibritlerin, cam ve kağıt sanayisinin de Avrupa sanayi mertebesi derecesine geldiği okuyucuya aktarılmaktadır.

Gazete ayrıca Macaristan'ın sanayi mekteplerinde Türk gençlerinin eğitim görmesine yönelik Macaristan'ın teşviklerine bilhassa değinmektedir⁷².

Dış ticaretteki başarının artması Avrupa ve Amerika piyasalarının dikkate alınarak yapılacak üretime bağlıdır. Yapılan tetkikten ipek, afyon, sığır, yapağı vesairesin birinci mevki işgal etmekte olduğu ve bunların ihracatına ehemmiyet verilmesi icap ettiği belirtilir. Bunlardan başka İzmir incirlerine rağbet olmuştur ki bununla kalınmayıp diğer kuru yemişler ihraç olunabilir. Eğer, gereği gibi tetkik edilmiş olsaydı konserve meyve ihracatının da ülkemize çok büyük paralar kazandıracağı anlaşılabilirdi. Bundan başka pekmez, sirke, zeytinyağı ve hatta balık dahi ihraç olunabilir ürünler arasındadır. İzmir tütün piyasası oldukça tutkundur. Almanya ve Yunanistan'dan bir hayli tütün talebi olacağı şüphesizdir. Anadolu tütünlerinin İzmir'den Hamburg'a ihraç edilmektedir. Afyon ticaret piyasası ise durgun olmakla birlikte piyasayı düşürmek ve bu suretle ucuz mal elde etmek için

⁷¹ OZTG, nu. 40, Mayıs 1323, s.584-586

⁷² OZTG, nu. 15, 5 Nisan 1325, s.236-237.

bilerek oluşturulduğu, üreticilerin gözünden kaçmamalı biraz daha sabır ve sebat üzere hareket edilmelidir.

1-4- Bankacılık ve Ziraat Bankası

Ziraat bankaları bir memlekette itibar-ı ziraatın adeta bir nazımıdır. Müessesat-ı Nafiye'nin en mühimlerinden olan ziraat bankaları erbab-ı ziraata nakden muamelet ederek onları vurguncuların ellerinden kurtarmak vazifesiyle mükelleftir. Başlangıçta Tuna Valisi Şehid-i Muhterem Mithat Paşa merhum tarafından memleket sandıkları namı ile tesis olan küçük bankaların faydaları merkezi hükümetçe takdir edilerek faydaları bütün vilayetlere tamim edilmiş o sırada bunlara Menafi Sandıkları (faydalı sandıklar) ismi verilmiştir. Ziraat bankaları bir dereceye kadar diğer dairelere nisbetle devr-i istibdadın sui idaresinden masun kalmışsa da mevcut hükümetçe bankanın maksad-ı tesisi ve zirai hukuku unutulmuş her sene bankanın sermayesinden hazine-i maliye alınmak adet hükmüne gelmiştir. Bundan sonra ziraat bankalarının işleyişi ve faaliyeti hakkında yeni bir nizamnameye ihtiyaç duyulmuş olup Meclis-i Mebusan tarafından ziraat bankalarının işleyişi ve faaliyeti hakkında yeni bir nizamname hazırlanmıştır.

Bu nizamnamenin en önemli maddesi bundan böyle Nafia Nezareti'nden ve Makam-ı Sadaret'ten istizana hacet kalmaksızın zirai kefalet müteselsile ve şahsiye ile miktarı para ikraz etmek ve önemli şehir ve kasabalarda depolar inşa ederek mahsulat mukabilinde kısa bir vade ile kredi vermek ve büyük arazi sahiplerine en çok sermayesi olan banka şubelerden verilmekte olan 150 lirayı 450 liraya ve az sermayesi olan sandıklardan aynı nispetle fazlaya iblağ eylemek ve bir defaya mahsus olmak üzere, istikraz olunan paradan alınmakta olan yüzde bir kaydiyeği lağvetmek ve Ziraat Bankası müfettişlerini tezyit ve bankadan para istikrazında tapu emlak idarelerince icra olan muamelatı teshil eylemek ve ticari vasıtasıyla her mahallin arazisine el verişli ziraat aletini getirerek maktu ve ucuz bir fiyat ile ve taksit rabt ile ziraata mal etmek ve kendi vazifesine ait olmayan angarya işleri başından def eylemek gibi şeylerden ibaret olmalıdır.

Bu nizamname ile kurulacak olan depoların önemi çok büyüktür. Örneğin, uzak bir pazarda vakti olmadığı için yada kimseyi tanımadığı için zahiresini ucuza kaptıracak olan çiftçi malını bu tür depolara bırakarak zarar etmekten kurulacaktır. Bankanın zirai alet tedarik etmek, büyük çiftçilere vereceği paranın miktarını tezvid eylemek hakkındaki fikri de pek güzeldir. Her mahallin arazisine ve ihtiyacına elverişli alet ve edevatın nevi bit tecrübe anlaşıldıktan sonra zirai kolaylıkla makine tedarik edilmekle ziraatımıza pek büyük hizmet edilmiş olur. Bilhassa büyük arazi sahiplerine kredi kolaylığının sağlanmış olması ve kredi miktarının arttırılması çok mühimdir. Ziraat bankasının hâlihazırda kabul edilen dört buçuk milyon lira sermayesi hemen bütün zirai olan umum mahallin ülke ahalisine hakkıyla yardım etmek için yeterli gelmeyeceğinden Hazine-i Maliyenin tedricen hukuk-i ziraiden aldığı beş milyon liranın iadesi sağlanmalıdır⁷³.

1.5-Borsa

Ticaret tarihi Eski Romalılardan beri borsa teşkilatlarının “logia” adı altında var olduğunu bize göstermektedir. Bu kurum zamanla borsaların iptidai halini vücuda getirmiştir. Bu bapta memleketimizde de panayırklar pazarlar, çarşılar, bedestenler tesis edilmiş ve bu sınıftan olarak der-saadetteki Büyük Çarşı, Mısır Çarşısı, Unkapanı, Bağ kapanı gibi büyük mahaller yapılmıştır. Günümüz borsaları iki çeşit olup, birincisi emval-i ticariye borsası diğeri tahrirat borsası veya kanuni ismiyle Malumat-ı Esham ve Senedat-ı Husus borsasıdır.

Ticaret borsalarında emtia ve eşya-yı ticariye mutlak fiyatlarının vazı ile iştigal edilmeyip burada bir takım alıcı ve bir takım satıcı tacirler vardır. Eşya fiyatının yükselip alçalması bunların sayısına bağlıdır. Yani satıcı tacir az alıcı çoksa fiyat yükselir. Önceleri ticaretin bu derece geliştiği dönemler borsalara bu kadar lüzum görülmezdi. Zira o zamanlar emtianın kıymeti daima sabit ve değişmesi uzun zaman alırdı. Haberleşme araçları bulunmadığından bir yerdeki fiyat düşüklüğü diğerini etkilemezdi. Tahrirat borsası muamelesi dört esaslı kısımdan ibaret olup,

⁷³ OZTG, nu. 3, 5 Nisan 1325, s. 50-52

birincisi esham, ikincisi sanayi kıymetler, üçüncüsü kambiyo, sonuncusu ise meskurattır.

Esham itibara müsteniden çıkarılan senetlerdendir ki bunun bir kısmını devletler lüzumuna göre hamiline ita olunmak üzere ihraç ederler. Buna Mesusat-ı Maliye ve İstikraz Tahvilleri de dahildir. Sinaî kıymetler sanayiye vücuda getirerek ahval-i ticariyeye ve maliye-yi memlekete bir hüsn-i tesir ifasına çalışan anonim şirketlerin çıkardıkları hisse senetleridir. Mesela, şimendifer şirketleri Şirket-i Hayriye-yi Hamidiye gibi. Bu senetler şirketin ilk taahhüt edildiği kıymet ile piyasaya çıkarılır. Yükselip alçalması şirketin hareket tarzı ve gelişmesine tabidir.

Borsadaki kambiyo kamibyal piyasası demektir. İzmir'deki bir tüccar Liverpool'a 70 liralık incir gönderiyor, Liverpool'daki tüccarda o miktarı haiz İzmir'e manifatura eşyası gönderiyor farz edelim. Burada dört şahıs vardır. Biri İzmir'den inciri gönderen diğeri onu kabul eden, üçüncüsü Liverpool'dan manifatura emtiası ırsal eden, dördüncüsü İzmir'de bunu kabul edendir. Burada borçlu şahısların borçlarını tediye için birer komisyon ödeyeceklerdir. Bu uygulama ile Liverpool ile İzmir arasında beş para nakil olmaksızın muamele yapılır. Kamibyal muamelelerle uğraşan birçok banker bulunmaktadır ki, bunlar kamibyal satan şahıslar ile alacaklılar arasında aracı olup, Liverpool'dan alacağı olan tüccarın kamibyal bedelini vererek alır⁷⁴.

Gazetede yayınlanan makalelerden, Osmanlı ekonomisinin gelişmiş ülkelerin piyasalarındaki terakkiye bağlı olarak gelişme gösterdiği ve bu yönüyle dünya ekonomi sistemi içinde yerini aldığı anlaşılmaktadır.

1.6- Ziraat Ve Ticaret Odaları

Ziraat ve ticaretimizin terakki ve tealisine ait her türlü teşebbüs ve icraatın önemli vasıtalarından biri de Ziraat ve Ticaret Odaları'dır. Bu odalar, liva ve kazalarda daimi bir ziraat encümeni, bir ticaret komisyonu vazifesini yaparlar. Ziraat

⁷⁴ OZTG, nu. 42, 17 Şubat 1323, s. 616-618.

ve Ticaret Nezaretleri'nin tatbik ve icra edecekleri her türlü nafia işlerini her kazanın ihtiyaçlarına göre takdir ve tayin eyleyecek, her hususta tüccara kolaylık, üreticiye yardım gösterecek ziraat ve Ticaret Odaları'dır. Bundan dolayı bu odaların hizmet ve önemleri pek büyüktür.

Vilayet-ı Şahane'nin her bir kaza ve liva merkezlerinde vaktiyle tesis olunmuş iken hükümet tarafından muamelatı takip ve teftiş ve azaları görevlendirildiğinden ismi var, cismi yok anka (bir kuş) gibi bir halde kalmış olan Ziraat ve Ticaret Odaları'nın yeniden tanzim ve ıslahıyla ziraat ve ticaretimizin terakkisine hakikaten hizmet edebilecek bir şekle dönüştürülmesi hakkında gazetemizin 21 Teşrin-i Evvel 323 tarihli ve 27 numaralı nüshasında yazılmak istenen mütalaanın önemli bir kısmı sansürden dolayı kesilmiş ve tahrif edilmiş olduğu halde bu konudaki mütalaa bu sefer yeniden yazılmıştır:

Dünyada her bir icraat para kuvvetine muhtaç olduğu ve her nerede olursa olsun fahri olarak bir hizmette devam ve intizam bulunmadığı cihetle teşkil edilecek Ziraat ve Ticaret Odaları'ndan hakiki hizmet ve icraat beklemek için işin başında odanın tahsisatına bir karşılık tedarik edilmelidir. Bu oda için bulunacak gelirler ne devlete, ne millet fertlerine yük olmalı, ve tamamen üretici ve tüccarın menfaatleri uğruna sarf olunmalıdır.

1. Hayvanat alım satımından tahsil edilerek yarısı Hazine-i Maliye'ye ve diğer yarısı belediyeye verilen vergiler, tamamen Ziraat ve Ticaret Odası'na terk edilmelidir.

2. Kaza dahilinde bulunan koyun ve keçilerden başka beygir, öküz, inek, manda, deve cinsinden olan hayvanların yaşı, şekli, tonu, sahibi vs. oda defterine kayıt olunup her bir hayvan için kırkar para mukabilinde birer tezkire verilmeli ve her sene insan nüfusu gibi düzenli olarak muhtarlar tarafından verilecek ilmühaberler üzerine doğum ve ölüm için defterde vukuat yürütülmelidir. Bu usulün tatbikinden üç türlü fayda ortaya çıkar. Birincisi; Odaya bir gelir elde etmek, ikincisi; elde

düzenli bir hayvanat istatistiği bulundurmak, üçüncüsü; hayvan hırsızlıklarının önünü almaktır.

Hayvan hırsızlıklarının servet-i ziraiyemize ne büyük yaralar açtığı, borç harç edinebildiği bir çift öküzden başka malı olmayan birtakım zavallı, fakir rençperlerimizin ellerini böğürlerinde bıraktığı herkesçe bilinmektedir.

Ziraat ve Ticaret Odası hayvan başına üreticiden aldığı kırk para tezkire bedeliyle hayvanat hırsızlığına karşı sigorta şirketleri vazifesini yerine getirmelidir. Kazanın bütün hayvanatı bir kere deftere kaydedilip her birine birer tezkire verildikten sonra kimin elinde tezkiresiz hayvan bulunursa hükümet tarafından zapt olup sahibinin hapse ve para cezasına mahkum edileceği ahaliye ilan olunmalı ve bir kimse tarafından hayvanatın çalındığı ziraat odası'na haber verilir verilmez özel bir memur tarafından hayvanın cinsi, yaşı, tonu ve her türlü eşkali yazı ile kaza deştbanlarına (bekçi) ve telgrafla civar kaza kaymakamlarına bildirerek böyle bir hayvan elde edilirse sahibiyle beraber ziraat odası'na gönderilmesi yazı ile bildirilmiş olup çalınan hayvan belirli bir müddet zarfında bulunamadığı takdirde hayvanın ölmediği veya kesilip yenilmediği Karye Meclisi'nce tasdik olunduktan sonra hayvanın bedeli Ziraat Odası tarafından sahibine tazmin ve teslim edilmelidir. Ziraat Odası her sene üreticiden alacağı bir iki kuruş gibi cüzi birer para karşılığında hastalıktan ölen hayvanatı da sigorta ederse ziraatımıza büyük hizmet etmiş olur. Ümit ediyoruz ki bu tezkire ve sigorta usulü, her yerde hakkıyla uygulandığı halde hem hayvan hırsızlığının önü alınır hem de fakir rençperlerimiz sefaletten kurtarılabilir.

3. Her sene mahsul zamanında tarlaların dönümünden yirmişer, bağ ve bahçelerin dönümünde kırkar para muhafaza ücreti tahsil edilerek her köye bir iki namuslu, gayretli resmi elbiseli deştbanlar tayin olunmalı.

4. Ürünlere zarar veren hayvan sahipleriyle mahsulat hırsızlarından düzenli olarak alınması lazım gelen para cezaları muhakeme yapılmadan Ziraat ve Ticaret Odaları tarafından alınmalıdır.

5. Kazanın ileri gelen tüccar ve esnafı iktidarlarına göre senede yarım mecidiye, bir mecidiye gibi cüzi bir ücretle ticaret odasına abone kaydolunmalıdır.

Yukarıda beyan edilen beş çeşit gelir, Ziraat ve Ticaret Odası için pek mühim bir yekun teşkil edeceği cihetle iyi niyetle idare edildiği zaman kaza içinde ziraat, ticaret ve sanayiyle ilgili pek mühim nafia umuru vücuda getirilebileceği ve bu suretle her kazada muvazzaf ziraat ve baytar memurları istihdamı için güzel bir maaş karşılığı tedarik edileceği şüphesizdir⁷⁵.

1.7- Serbest Ticaret ve Rekabet

Gazetede, bir milletin refah ve saadet içinde yaşamasına lazım olan bir cümle eşyayı tedarik edebilmesine muvaffak olması için ancak ve ancak serbest ticaretin kendilerine bahşedilmesiyle mümkün olacağını savunulmaktadır. Memlekette büyük sermaye ile teşekkül edecek cisim, teşebbüs için yalnız rekabet yeterli olmadığından müteşebbis üreteceği malların nefaset ve daha ucuz fiyata itina etmeye mecbur olmak için yabancı müteşebbislerle de rekabete maruz kalmalıdır. İşte bu uygulamayı dikkate aldıkları için Avrupa hükümetleri birbirlerini takip ederek gümrüklerde tadilat ve ıslahat yaparak serbest ticaret için geniş bir kapı açmışlardır⁷⁶.

Umumi iktisadiye ve içtimaiye adlı mecmuasında Cavit Bey şartsız bir şekilde serbest ticareti savunmakla beraber gazete tamamen farklı fikirdedir. Bazı mallar hakkında tamamen serbest ticaretin ve bazı mahsulât hakkında da usulü-i himayenin tatbikinin uygun olacağı savunulmaktadır. İnkıraza uğramış sanayinin toparlanabilmesi için devlet himayesinin gerek duyulduğu, ziraat memleketi olmakla

⁷⁵ OZTG, nu. 20, 14 Eylül 1324, s. 305–307

⁷⁶ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s. 14–15

daima sanayi mallarını ithal edip zirai malları ihraç edecek bir memleket olunacağı anlamına gelmediği anlatılmaya çalışılmaktadır.

Sanayileşme zirai ürünler üzerinde başlatılmalı ve cüzi bir devlet himayesiyle geliştirilmelidir. Memleketimizde olmayan ve üretilmesi mümkün olmayan eşya için fazla gümrük resmi alarak ahaliyi zor durumda bırakmanın manası yoktur. Çünkü fazla gümrük vergisi yine ahalinin cebinden çıkacaktır. Örneğin, demirden yapılmış makinelerden gümrük resmi fazladan alınmak yerine bu verginin cüzi miktarda alınıp karşılığında ihraç edilen tarım ürünlerinin ihracı sırasında yabancı devletlerin uyguladığı gümrük vergilerinin azaltılmasına bakılmalıdır⁷⁷.

İktisat ilmi insanların gayretinin serbest bir halde bulunmasını, eskiden olduğu gibi belli kimselere ve mevkilere tahsis edilmemesini ve herkesin istediği sanatı yapmak üzere serbest bırakılmasını tavsiye eder. Bu tavsiyeler mucibince hareket olunduğu zaman rekabet ortaya çıkar. Aynı zanaatı yapanlar arasında gerek kalite ve gerek ucuzluk açısından aralarında bir iddia başlarken ilm-i iktisatta buna rekabet denir. İlm-i iktisat rekabeti “mahsullerini istinade temin edecek fiyatlarla elden çıkarmak için müstahsiller arasında cereyan eden mücadele” olarak tarif eder. Gazete rekabetin faydaları üzerinde durarak rekabet karşıtı olan insanların karşısındadır. Rekabet sayesinde daha kaliteli malı daha ucuza alabilecek olan tüketici o sanatın ve mesleğin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Rekabet insanların iktidarlısını iktidarsızından çalışkanını da tembelinden ayıran mihenk tir⁷⁸.

2-İKTİSAT

2.1-Sanayi

Gazete Osmanlı ülkesinin gelişebilmesinin yolunun sanayileşmeden geçtiğinin farkındadır ve bu yönde yayınlar yaparak müteşebbisleri harekete geçirmek niyetindedir. Bununla birlikte ülkenin sanayileşebilmesi için madenciliğin

⁷⁷ OZTG, nu. 1, 13 Mart 1325, s.16

⁷⁸ OZTG, nu. 2, 23 Nisan 1323, s. 21-22

gelişmesi hususunda da yayınlarıyla yol tayin etmeye çalışmaktadır. Bu hususta maden mühendisi Barkef Efendi tarafından tanzim edilen ve vilayet meclisine takdim kılınan layiha önemlidir. Barkef Efendi bu layihasında şu noktalara değinmektedir.

Bir memlekette tabiatın zenginliği çok fazla faydalar elde edilen madenlerin çokluğudur. Bir madenin işletilmesinden husule gelecek menfaat tasvir olması için pek ziyade tafsilata arz-ı ihtiyat ederse de bu babta ziyade olarak bir ilim ihmali tahsil etmek üzere yeraltında gömülü ve metruk olan bir madeni işletmek yüzünden memleketin taşı toprağı servet-i nakdiyeye tahvil edilmiş olacağı gibi madende çalışacak amale ücret-i muayane mukabilinde iş bulmaları ile muhit say'î ve gayretleri nisbetinde bir servet-i maddiye elde ederek hem kendi ihtiyaçlarını temin hem de tekalif-i emriyelerini muntazaman tesviyeye muvafık olacakları ve dağlarda ovalarda imal edilecek maden sebebiyle yollar inşa ve emniyet-i seyr-i sefer teshil ve takviye edilmekle beraber işsiz ahaliye iş bulmak yüzünden iktisad-ı melekke faydalı hizmet verilmiş olacağı gibi nakliyatından da alınacak rüsum nisbi hazine millete de menfaat temin etmiş olacağı nazar-ı dikkate alınırsa bir madenin imalinde ahali-i memleket ve hazine-i millet müştereken menfaati olduğu anlaşılacaktır.

Memalik-i Osmaniye'de gömülü bulunan madenden şimdiye kadar layıkıyla istifade edilememesi; nakil vasıtalarının yol ve muabirin yokluğundan ayrıca memleketimizde sanayi pek durgun ve üzüntü verici bir halde kalmasından ileri gelmiştir. Bu sebepten dolayı Anadolu'nun iç taraflarında medfun maden nazar-ı dikkate alınmayarak yalnız sahillere yakın vilayetlere az bir miktar maden hazır edilmiş ve ihraç edilmekle iktifa olunmuştur⁷⁹.

Balada arz olunan esbap ile beraber şimdiye kadar vech ve ittihaz olunan kanun ve nizametin tatbikinde ve esbab-ı müracaatın takibatında pek ziyade zorluk ve tasbihat mevcut olduğu tecrübeten tahkik ettiğinden gerek yerli ve gerek ecnebi sermayedarlarının ve müteharrirlerin kesbi rağbetini mucip olmasından neşet etmiştir. Binaenaleyh maden tahrii hafriyat ve imalat ve sevk-iyat hususunda ahaliye

⁷⁹ OZTG, nu. 2, 13 Mart 1325, s. 29–30,

esher cihet muavenet ve teshilat ibrazı hükümetin ikdam vazifelerinden olmakla beraber meşrutiyet idare ile uygun bir suretle ıslah ve tadiline şiddetle ihtiyaç bulunan maden nizamnamesinin hin-i ıslah ve tadilinde bervech-i anı maruzatının nazar-ı dikkate alınmasını istirham ederim⁸⁰.

Birincisi her kim ve tebaadan olursa olsun maden nerede vücudunu hes ederse madenin bulunduğu kasabanın kaymakamına veyahut liva emaretine derhal bir arzuhal vererek terhisi istida olunan mahalde yakın ve civarında başka ruhsatnameli ve imtiyazlı maden olup olmadığı anlaşıldıktan sonra mahal belediyesince kabul ilmuhaberi verilmeli. Bu ilmuhaberin itasını müteakip mahalli belediyesi tarafından bir memur ile mahalli heyet-i ihtiyariyesi marifetiyle madenin bulunduğu mahal keşif ve tahkik edilmelidir. Bulunan madenin işletilmesi için verilecek ruhsatname 61 ila 99 sene müddetle talep edilmelidir⁸¹.

2.2-Teknik Araç ve Gereçler

Ziraatta sanayileşmenin başlıca amili ziraatın makineleştirilmesidir. 19 yüzyılda ziraat ilminde ve muhtelif sanayi dallarında görülen ilerleme ve keşifler ziraat aleminde dahi pek mühim değişiklikler icra etmiştir. Bu sebepten dolayı yüz sene evvelki zirai faaliyetlerle bugünkü faaliyetler kıyaslandığında ziraatın ayrı bir sanat dalı haline geldiğini görebiliriz. Eskiden insan eliyle yapılan zirai faaliyetler bugün makinelerle az bir zaman ve masraf ile yapılmaya başlanmıştır. Makinelerin ziraat alanına girmesiyle insan ve hayvanlar pek çok zahmetten kurtulmuşlardır. Gazeteye göre maalesef teknolojinin getirmiş olduğu nimetlerden yararlanamayan çiftçilerimiz Avrupa ve Amerika'daki çiftçilerle boy ölçüşebilecek seviyede değildir. Sanayileşmenin hız kazandırılması ile çiftçilerimiz de gelişmiş ülkelerin teknolojilerini kullanarak büyük ilerleme göstereceklerdir.

Gazete yeni icat edilen ve zirai faaliyetlerde kullanılan araçları tanıtırken traktör hakkında da okuyucularına şu şekilde bazı malumatlar vermiştir. Amerika'da icat edilen ziraat makineleri arasında bulunan traktör elektrik ile çalışan ve masrafları

⁸⁰ OZTG, nu. 2, 13 Mart 1325, s. 30,

⁸¹ OZTG, nu. 2, 13 Mart 1325, s. 30-31,

azaltıcı özelliklere sahiptir. Bu otomobillerin arkasına büyük sabanlar, tırmıklar, merdaneler takılarak tarlalar sürüldü gibi arkasına römork bağlanarak her tarafa mahsulât vs. eşya nakledilebilmektedir⁸². Gazetenin 1907 gibi erken bir yılda traktörün Türk ziraatçısı tarafından kullanılması gerektiğine dair fikrinin maalesef fille geçmesi ancak cumhuriyetin kurulmasından sonra 1930’lu yıllarda kullanılmaya başlanmıştır.

Gazete birçok sayısında yeni çıkan ziraat makineler hakkında malumat vermektedir. Hububat hasadı sırasında kullanılmakta olan Maro kalbur makinesi de tanıtılan makinelerden bir tanesidir⁸³. Yine mısır daneleyici makine gazetenin hakkında malumat verdiği bir diğer makine olarak dikkati çekmektedir. Mısır daneleyici makinenin özellikleri hakkında bilgi verildiği gibi fiyatı konusunda da okuyucuyu aydınlatan gazete küçük sermayeli rençberlerin kesesine uygun olduğu fikrindedir⁸⁴.

2.3-Şirketler-Fabrikalar

İki ya da daha fazla kişinin aynı işi yapmak üzere birleşmelerine iştirak teşkil ettikleri heyete şirket denir. Yaratılıştan beri insanlar iştirak etmek, diğerleriyle birleşerek beraber çalışmak ihtiyacını hissetmiştir. Dünyada bir insanın yalnız başına yapabileceği işler pek azdır. Konu hakkında atasözümüz bile bulunmaktadır: “*Bir elin nesi var iki elin sesi var.*” Şirketi tevhid-i amel olarak zikredebiliriz. Bir kişinin yapacağı bir işi birkaç kişi bir araya gelip beraberce yapacak olsalar iş az bir zamanda ve kolay olarak hem de daha mükemmelen başarılmış olur.

Tevhid-i amel tevessü ve tekmilden başka bir şey değildir. Aynı sanatı aynı işin her şeyini bir kişi yapıp da bir hayli zahmet çekeceği ve hayli zaman kaybedeceği yerde o sanatın veya işin parçalara ayrılarak her parçanın ayrı ayrı adamlara gördürülmesine taksim-i amel derler. Taksim-i amel pek mühim ve müfit

⁸² OZTG, nu. 2, 13 Mart 1325, s. 64–65

⁸³ OZTG, nu. 15, 5 Nisan 1325, s.235

⁸⁴ OZTG, nu. 18, 23 Nisan 1323, s. 278–280

bir hadde-i iktisadiyedir. Taksim-i amel herkese iş tedarik eder. İşlemek isteyen kuvvetleri boş bırakmaz⁸⁵.

Şirketleşme sayesinde zenginden fakire herkes güzel elbiseler zarif kunduralar şapka ve gömlekler evlerimiz için lüks eşyalar ve bunun gibi yüzlerce çeşit mamulata sahip olmuştur. İştirak olmasaydı bunca medeni eseler bunca mükemmellikler meydana gelmezdi. Şirketler kaldırılrsa ve sermayeleri ufak ufak dağıtılsa ticaret ve sanayi alt-üst olacaktır. Bugün dev adımlarla ilerleyen heyet-i beşeriye mahrumiyet ve sıkıntılarla karışık zahmetli bir hayata, hayatının ilk devrelerine dönecektir. İngilizler, Amerikalılar, almanlar ticaret ve sanayi meydanında ki ilerleme ve başarılarını fikir iştirakinin inkişafına ve şirketlerin çokluğuna borçludurlar. Ancak Osmanlı devleti şirketlerden sağlayabileceği yararları kavramış değildir. Ecnebilerin sahip olduğu bütün metalara sahip olmasına rağmen Osmanlı devleti şirketleşmeye gidememişse eksiklik sadece himmet ve gayret de aranmalıdır⁸⁶.

Şirketlerin birçok çeşidi vardır. Fakat ticaret kanununa göre muteber ve tüccar arasında mütekebil olan şirketler üç çeşittir. Bunlar, kolektif, komandit ve anonim şirketlerdir. Kolektif şirket, ticaret etmek için sermaye ve emeklerini bir araya getirmiş ve yanındakilere kefalet-i müteselsile ile kefil olmuş olan iki veya daha ziyade eşhasın teşkil ettikleri bir şirkettir ki buna umum olarak bir isim verilir. Bu şirketin heyet-i umumiyesi bir şahıs gibi kabul ve ticaret kanununca o yolda muamele olunur.

Komandit şirket ise sermaye sahiplerinin meydana getirdikleri paraları ve toplanmış olan paraları heyet-i mecmuasının reyi ve fikriyle sarf ve idare etmeyip komandite tabir olunan bir veya birkaç şahsa tevdi etmelerinden ibarettir. Bu suretle müşterek olanların bütünü birbirine kefil olmayıp en ziyade mesuliyet altına giren aynı şirketin umurunu idare edenlerden diğer şirketler sermayesi nispetinde mesuliyet kabul edebilir. Sermaye sahiplerine komanditer derler. Bu şirketlerde sermaye belli bir miktarda olarak birçok kimseden elini vursa yani şirket esham üzerine tesis etmiş ise bu gibi şirketlere eshamlı yani komandit şirketler denir. Yalnız

⁸⁵ OZTG, nu. 2, Mayıs 323, s.38–39

⁸⁶ OZTG, nu. 2, Mayıs 323, s. 47–48,

iki veya daha çok şahsın birer miktar sermaye koyarak oluşturdıkları komandit şirketlere de adi komandit şirket denir. Osmanlı iktisat şirketi bunun güzel bir örneğidir.

Anonim şirket isimsiz bir şirket demektir. Bundan sermaye birçok sehimlere taksim edilmiş ve şirketlerin isimleri bile kale alınmamıştır. Sermayeyi elde etmek için esham kâğıtları yani tahviller çıkarılmıştır. Bu tahviller kimin elindeyse şirkete ortak olur. Mesela, şirket-i Hayriye, esham senedatı gibi. Bu tür şirketler çok büyük işler meydana getirmek için tesis olunur. Böyle şirketlerin tesis edilmesi irade-i seniyyeye muhtaçtır. Küçük şirketlerin medeniyetin terakkisine faydası pek yoktur. Ticaretin gelişmesi ruh-ı ticaret denileni ile olur.

Gazete, bazı şirketlerin kurulması yönünde tavsiyelerde bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de şeker ve ispiroto fabrikaları ihdasıdır. Şeker pancarı ve şeker kamışından üretilen şeker üretimi için meşrutiyetten itibaren yaygınlaşmaya başlayan şeker fabrikaları, şeker kamışı daha sıcak yerlerde yetiştiği ve üretimi daha masraflı olduğu için sadece Mısır ve Cezayir'e münhasır kalan üretimi yerini dünyanın diğer memleketlerinde şeker pancarına bırakmış olduğundan bu üretim yerlerine yakın mahallerde sanayi üretimindeki yerini almıştır. Memleketimizde hem kamıştan hem pancardan şeker üretilmektedir. Antalya adana, ırak kıtalarında güzel ve bol şeker kamışı hasıl olur. Pancardan şeker elde etmek için birkaç şarta sahip olmak gereklidir. Birincisi arazinin elverişliliği, ikincisi yerli şeker fiyatlarının yabancı şeker ile rekabet edecek seviyeye getirilmesidir. En güzel pancar serin kuvvetli, milli ve killi topraklarda yetişir. Bu gibi topraklar memleketimizde pek çoktur. Ufak cins pancarlar büyüklerine göre şeker üretiminde daha faydalı olduğundan ufak cins pancar ekimine daha fazla ağırlık verilmelidir.

Gümrüklerimizde yabancılara verilen imtiyazların kaldırılması gereklidir. Memleketimizde arazi fiyatlarının ucuz ve amele ücretinin az olması ve yabancı memleketlerin şekerlerinin nakliye masraflarına ve yüzde on gümrük vergisine tabi olması bir dereceye kadar şeker fabrikası ihdasındaki başarıımızı temin edebilirse de ahalimiz pancar ziraatında mülke kesb oluncaya ve yabancı şekerlerin kalitesine

ulaşılıncaya kadar hükümet desteği şarttır. Bir fabrikanın tesisi için 5-6 bin lira para ilk başta yeterliyse de ecnebi piyasa ile rekabet için iki misli ihtiyaten gereklidir. Fabrikanın tesisi ve bir iki sene kadar işletilmesi için Avrupa'dan senelik 250-300 lira maşlı bir makinist getirmek zaruridir. Gazete yurt dışındaki fabrikalardan makine fiyatları ile ilgili malumat alıp okuyucularına ulaştırmak için çalışmalara girişmiş ve bununla ilgili bilgileri havi yazılarını neşretmeye devam etmiştir⁸⁷.

⁸⁷ OZTG, nu. 26, 9 Teşrin-i Sani 1324, s. 405-408,

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI ZİRAAT VE TİCARET GAZETESİ'NİN BASIN HAYATIMIZDAKİ YERİ

I-Gazetenin Yayın Politikası ve Gazetecilik Anlayışı

Gazetenin ilk sayısında, neşriyat hizmetinde sebat ve gelişmenin ahaliden rağbet görmeye bağlı olduğuna vurgu yapılarak, marifet iltifata tabidir, müşterisiz meta zayıdır denilmektedir. Gazetenin siyasi ve magazin yönü yoktur.

Gazetecilik yayın politikası ve anlayışı aşağıda yazılan ilke ve prensiplerden ibarettir:

1. Çiftçi ve tacirlerin kolaylıkla anlayabilecekleri derecede açık ve sade Türkçe lisanla yazı yazmak; ilmi, fenni tabirlerin Türkçe karşılıklarını bulmak; her ne surette olursa olsun maksat anlatılmaya çalışılır.

2. Genel ziraat başlığı altında; topraklardan, çeşitli mahsullerin ekilmesinden, biçilmesinden, meyve, sebze ve çiçek bahçelerinden, bağcılık, arıcılık, yağcılık, tavukçuluk, sütçülük, peynircilik, böcekçilik, şekerçilik, gülcülük, konserveçilik gibi ziraat sanatlarından, baytarlık, ormancılık fenlerinden ve bütün bitki hastalıklarından vb. bahsedilmiştir.

3. Genel ticaret başlığı altında; İktisat ilmi (idare ilmi), ticaret coğrafyası ve diğer ticaret fenleri ile ilgili makalelere yer verilmiştir. Ayrıca, incir, üzüm, pamuk, hububat, bakla, zeytinyağı, her çeşit maden, portakal, limon, şeker, manifatura, ziraat ve sanayi makineleri, halı, deri, süt, peynir ve sair ticaretlerden her hafta mevsimine göre konulara yer verilmiştir.

4. Her hafta, başta Aydın vilayeti olmak üzere memleketin hava durum raporu cetvel halinde yazılarak, havanın yağmurlu veya kurak olmasına göre ziraatta ne gibi tedbirlerin alınması gerektiği anlatılmıştır.

5. İzmir'in günlük piyasa cetvellerini içeren gazete her hafta Pazar günleri sabahleyin müşterilerin eline geçmek üzere İzmir'de çıkarılmaktadır.

6. Diğer illerden cevaplı telgraf ile piyasa durumu sorulduğunda, vakit geçirilmeden gerekli bilgi ücretsiz olarak verilmektedir.

7. Müşteriler tarafından ziraat ve ticarete dair soru sorularak cevap istendiğinde, "Cevaplarımız" başlığı altında konu umumu ilgilendiriyor ise gazetede yazılarak cevaplandırılmaktadır. Eğer şahsa özelse ve mektupla cevap isteniyorsa bir kuruş posta pulu gönderilmesi istenmektedir. Bu hizmeti bilgi ve tecrübe sahibi olan İzmir Ziraat Müfettişi Zekeriya Efendi yürütmektedir.

8. Her hafta umumi piyasaların düşme ve çıkma ihtimalleri hakkında işin uzmanlarınca yorumlar yapılmaktadır. İzmir'in dışında İstanbul, Selanik, Bursa, Beyrut, Londra, Newyork, Marsilya, Liyon, İskenderiye gibi büyük ticaret şehirlerinin piyasaları hakkında bilgi verilmektedir.

9. Gazete ameli bir gazete olup, Avrupa'daki fenni gelişmenin toprağımıza, aklımıza velhasıl ziraat mahallimize tatbikine çalışılmıştır.

10. Gazete Avrupa'dan ziraat makineleri, ziraat kitapları, tohumları, gübreleri, peynir mayaları getirilmesine aracı olduğu gibi makinelerden hangisinin toprağımıza ve çiftçilerimizin kesesine daha elverişli olanların kontrol edilerek müşterilere tavsiye edilmekte isteyenlere ulaştırılmaktadır.

11. Numunelik toprak gönderilmesi halinde az bir ücret karşılığında tahlil edilip tarlaya ne çeşit mahsul ekilmesi ve bağlara ne cins Amerikan asması dikilmesi gerektiği bildirilmektedir.

12. Gazetede mevsime ve ihtiyaca göre en önemli konular seçilip yazılmaktadır.

13. İzmir civarındaki çiftçilerin istemesi halinde gazete yazarları tarlaları, bağları ve bahçeleri muayene ve icap eden tedbirleri tarif etmeğe uygun bir harcırah karşılığında gönderilmektedir.

14. İleride rağbetin artması oranında gazetenin bir Ziraat ve Ticaret Acentesi haline getirilmesi temennisinde bulunmaktadır.

15. Orman, maden, ziraat, ziraat banka memurlarının ve tüccarların terfi ve gelişmeleri, büyük tacirlerin nerelerde ne gibi mahsulat ve eşya üzerine muamele ettiği, sermaye ve vasıfları hakkında yazılar yazılmıştır.

II-Hükümet İle Olan İlişkisi

Hükümet ile iyi bir ilişki içinde olduğu şu cümleden anlaşılmaktadır; Amerika, Romanya ve İtalya gibi yabancı memleketler buğday, un, fasulye, patates vs. ziraat mahsullerini vapur navlunu ve gümrük resmi verdikleri halde bizim çiftçimiz niçin onlarla rekabet edememektedir. Ziraatın gelişmesi hususunda Hükümeti Seniyyenin hiçbir zaman esirgemediği bu kadar fedakârlıkları rehber kabul ederek elbirliği ile çalışılmalıdır. Artık her şey hükümetten beklenmemelidir. Bir çok yazıda ise hükümetin alması gereken tedbir ve teşviklere yer verilmekte, hükümet uygun bir dille eleştirilmektedir.

III-Aldığı Ödül ve Taltifler

Burada gazetenin yayınlarının ehemmiyetinden övgüyle bahseden Abdulhak Hamid'in bir mektubundan söz edilebilir. Bahsedilen mektubun bazı bölümleri aşağıya alınmıştır.

Ziraat, ticaret mevcudat-ı medeniye'nin zevahiridir. İlmin, marifetin ameliyesidir. Ziraat toprak kazıp elmas çıkartmaktır. Ticaret demir satıp, altın kazanmaktır. Tabiatıyla sanat birbirine mezc eylemek ziraatla ticarettir

Ticaretgah olan bilad-ı dünyanın en büyük şehirleridir ki ziraatah olan arazi hep onların civarında bulunur. O biladın arazisinin her biri ziraat ve ticaretten istihsal olunan münafekanın berahin-i mütenevesini ihtiva eder.

Londra ticaretgah olduğu için büyüktür. Mamure-i medeniyet namını almış İngilizler, mail-i ticaret oldukları için zengindir. Cihanın her köşesinden bir maden servet çıkarmışlardır.

Ziraat, ticaretin ibtidasıdır, ticaret ziraatin muktezasıdır.

Servet ve bereket ise bu iki fiil-i hayrın netice-i binihayetidir.

Ziraat, ikdam, ticaret muvaffakiyet, serveti mükafattır.

Ziraat bir sahradır ki ticaret sayesinde bir bahçe haline girer.

Ticaret bir bahçedir ki ziraat feyziyle mahsuldar olur.

...

Ziraat gazetesinin her nüshası bir servettir. Ziraat ağacından bir yapraktır. Ticaret kitabından bir sahifedir¹.

IV-Okuyucu İle Olan Diyalogu

İzmir'in günlük piyasa cetvellerini içeren gazete her hafta Pazar günleri sabahleyin müşterilerini bilgilendirmektedir. Diğer illerden cevaplı telgraf ile piyasa durumu sorulduğunda ise, vakit geçirilmeksizin gerekli bilgi ücretsiz olarak verilmektedir. Abone bedellerini göndermedikleri, karın doyurmayan siyasi ve magazin gazetelerini okudukları için okuyucularına zaman zaman sitem edilmektedir.

Gazetenin çıktığı ilk sayı her yer için iki mecdiyedir. Her sayının başında abonelik yurt içi ve yurt dışı abone ücretleri açıklanmaktadır. Birinci sene ücreti

¹ OZTG, nu.13, s.193

nüshası 40 paradır. Üçüncü sene ücreti Memalik-i Osmani için bir seneliği peşin üç mecdiyedir. Altı aylığı otuz kuruş, dört aylığı bir mecdiyedir. Memalik-i Ecnebiye için seneliği on beş, altı aylığı sekiz Frank'tır².

Gazetenin ülke genelinde ve yabancı devletlerde muhabirleri bulunmaktadır. Bunlar aracılığı ile haber toplamakta ve okuyucu ile irtibata geçmektedir. Ayrıca okuyucu mektupları kabul edilmekte onların soru ve sorunlarına cevaplar verilmektedir.

Gazete okuyucularına ve halka uluslar arası fuar ve sergileri haber vererek katılmaları için ısrarla telkinde bulunmaktadır. Örneğin Fransa'nın AIX Kasabasında şubat ayının 17 sinden 20 sine kadar Uluslararası Zeytinyağı Sergisi'nin olduğunu, serginin öneminden ve faydasından bahsederek ilgililerin katılmalarını teşvik etmektedir. Yine aynı sayfada Fransa Tavukçuluk Cemiyetinin Uluslararası Tavukçuluk Sergisini duyurmaktadır.

V-Tekzip ve Tashihler

Gazetede sehven yazılan ve sonradan tashih edilen yazılar "İtizar" başlığı altında okuyuculara duyurulmaktadır. Örneğin bahsedilen düzeltmeler "Geçen hafta neşr olunan nüshamızda Bilmotrok cinsi tavuk ve horozların tarifati yazılmış ve yukarısına aynı cinsin resimleri konulmak tasavvur edilmiş ise de her nasılsa sehven Orpington cinsine mensup tavuk ve horozların resimleri konulmuş olduğundan Bilmotrok tavuk ve horozlarının resmini bu nüshamızda koymaya mecbur olduk. Orpington cinsinin evsaf-ı cinsiye ve muhsinatını gelecek nüshamızda tarif ve tavsif edeceğiz." şeklindedir³.

² OZTG, nu.5, 19 Teşrin-i Evvel 325

³ OZTG, nu.14, 27 Temmuz 1324, s. 215

SONUÇ

Tanzimat'tan sonra 1864 yılında ilan edilen Vilayet Kanunnamesi ile eyalet sisteminin yerine Fransız usulüne göre düzenlenen vilayetlerde, matbaaların kurulması kararlaştırılmış ve bu uygulama sayesinde taşra gazeteciliği gelişmiştir. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi ülkemizin bugün dahi üzerinde tartışılan konuları hakkında 1907 gibi erken bir dönemde parmak basan özelliği ile dikkat çekmektedir. Gazete; ziraat ve ticaret-i umumiyyeden meyve, sebze, çiçek bahçelerinden, bağcılık, arıcılık, tavukçuluk, sütçülük, peynircilik, yağcılık, ipekçilik, şekerçilik, gülcülük, konserveçilik gibi ziraat sanatlarından baytarlık, ormancılık fenlerinden ve bütün nebatat hastalıklarından ve hayvan-ı ehliye yetiştirilmesinden velhasıl ziraat ve ticarete dair her türlü fen ve usulden bahsetmektedir. (Bkz. Ek-II)

Osmanlı Devleti'nin bir tarım ülkesi olmasının yanında modern alet ve edevata sahip olmadığı, tedricen sanayileşmeye başladığı bir dönemde zirai ve sınai üretimin nasıl yapılması gerektiği ve üretilen zirai ve sınai ürünlerin pazarlanması hususunda kıymetli makaleler yayınlayan gazetenin önemi yadsınamaz. Ziraat, hayvancılık, sanayi, iktisat, ticaret vb. konular hakkında birbirinden değerli kalemleri barındıran gazetenin, ülkenin gelişmesi yönünde büyük katkıları olmuştur.

Mali iflasını çok önceden ilan etmiş olan, Duyun-ı Umumiyye'nin kısılcındaki Osmanlı ekonomisini yeniden canlandırıp, kapitalist büyük devletlerle nasıl baş edeceği, yıllardır Osmanlı aydınları arasında tartışılan bir konu olmuştur. Gazetede yazıları bulunan aydınların pek çoğu yazılarıyla Avrupa'nın birçok memleketinde yakından gözlemledikleri gelişmeleri Osmanlı ülkesinde de tesis edebilmek için hem taşra idarelerine ve merkezi idareye hem de üretici ve tüketicileri ikaz etmişlerdir.

Ayrıca, gazete devlet politikasını halka aktaran ve onları da bir amaç doğrultusunda birleştirmeye çalışan bir misyon taşımaktadır. Gazetede devletin bazı üretim dallarında himayeci bir politika takip etmesi ve diğer bazı alanlarda ise serbest ticareti teşvik edici politika izlemesi, halkın da her şeyi hükümetten

beklememesi, zirai, sinai ve ticari gelişmelerde kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmesi gerektiği önemle vurgulanmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan büyük atılım belli bir dönem sonra akim kalmıştır. Türkiye, 1980'lerin sonunda yeniden bir dışa açılım gerçekleştirilmişse de hala birçok konuda az gelişmişlikten kurtulamamıştır. Dolayısıyla, 1907'de tartışılan sorunların kendileri veya benzerleri bugün dahi tartışılmaya devam etmekte olup Düyün-ı Umumiyye'nin yerini IMF, Dünya Bankası ve bazı uluslararası kuruluşların aldığı söylenebilir.

Gazete hükümetin pek çok icraatına destek vermekle birlikte, bazı icraatlarını eleştirilmekte, fakat bu eleştirilerin dozu hiçbir zaman aşırıya kaçmamış olup, bu da gazetenin yayın hayatında yapıcı bir yol izlediğini göstermektedir.

ÖZET

Bu çalışma, 1907 tarihinde İzmir’de yayın hayatına başlayan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi’nin ilk üç yılına ait nüshaları incelemek suretiyle Osmanlı Devleti’nin son dönemdeki zirai ve ticari faaliyetlerini ortaya koymak, sosyo-ekonomik durumunu irdelemek üzere hazırlanmıştır. Çeşitli taşra kentlerinde de buna benzer bazı gazeteler yayınlanmasına rağmen, Osmanlı Devleti’nin son yüz elli yılında giderek önemi artan bir liman kenti olan İzmir ve çevresinin ziraat ve ticaretteki yeri, bu gazetenin incelenmesinde başlıca sebeplerdendir.

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti her alanda olduğu gibi tarım ve ticaret alanında da büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Böylece, Tanzimat’tan sonra zirai ve ticari politikaları belirleyip uygulayacak olan bürokrasinin yeniden yapılandırılması ile Ticaret ve Ziraat Nezareti’nin kurulması gerçekleşmiştir. Ayrıca; ziraat, sanayi ve ticaret politikasının temel hedefleri olan; üretimin artırılması ve çeşitlendirilmesi, dış talebe yönelik tarım ürünlerinin üretiminin teşvik edilerek dış ticaret dengesinin sağlanması ve üretim araçlarının modernleşmesi yönünde faaliyetlere başlanmıştır. Yine, bu çerçevede Hariciye Nezareti’ne bağlı olarak çalışacak olan Ziraat ve Sanayi Meclisi kurulmuştur. Fakat, dönemin kendine mahsus şartları, bu girişimlerden tam manasıyla sonuç alınmasına izin vermemiştir. Yine de bazı olumsuzluklara rağmen, Cumhuriyet döneminden önce bir çok yasanın çıkarılması, ziraat ve ticaret okullarının açılmış olması önem arz etmektedir.

Teknolojinin getirmiş olduğu nimetlerden yararlanamayan çiftçilerimiz, Avrupa ve Amerika’daki çiftçilerle boy ölçüşebilecek seviyede değildir. Ancak, sanayileşmenin hız kazanması ile gelişmiş ülkelerin teknolojilerini kullanarak ilerleme sağlanılacağına vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda devlet, ticaret ve ziraatın gelişmesine, halk, çiftçi ve ticaret erbabının bilinçlenmesine çok büyük önem vermektedir. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, devletin aldığı kararları

halka ulaştırmanın yanı sıra çiftçinin ve tüccarın istek ve sorunlarının ise yetkili mercilere iletilmesi hususunda da çok önemli bir köprü görevi görmektedir.

Gazete, çiftçilerin ve tüccarların mesleki bilgi ve becerilerinin arttırılması ile teknik araç ve gereçlerle desteklenmesi hususunda da yayınlar yapmaktadır. Ayrıca; insan, hayvan ve bitki hastalıkları, bunlardan korunma yöntemleri ve hastalıkların tedavisi konularında da okuyucuyu bilgilendirmektedir. Gazetede faydalı bilgiler adı altında günlük hayatı kolaylaştırıcı pratik bilgilere de yer verilmektedir.

ABSTRACT

This study is prepared to examine the socio – economic status and to put forth the agricultural and commercial activities of Ottoman State in the last period by scrutinizing first three year issues of the “Ottoman Ziraat ve Ticaret Gazetesi” (Agriculture and Commerce Newspaper) started publication life in 1907. Though similar newspapers are published in various provinces, the port city İzmir and its perimeter which has a growing importance in last one hundred and fifty years of Ottoman State is the main reason to scrutinize this newspaper.

Ottoman State experienced a major conversion in agriculture and commerce as in every field during XIX. Century. Thus, reformation of the bureaucracy that would specify and implement the commercial and agricultural policies after Tanzimat and the establishment of Ministry of Commerce and Agriculture was realized. Furthermore, the activities related to the increase and diversification of the production, provision of the foreign trade balance by inciting the production of the agricultural products towards foreign demand and modernization of the product devices that are the essential objectives of the agriculture, industry and trade policy were initiated. Again, in this framework, the Agriculture and Industry Committee that was affiliated to Foreign Affairs Ministry was established. However, the specific conditions of the period did not allow these initiatives to result with success. Despite the setbacks, the issuance of many laws in the Republican Period, and the opening of agriculture and commerce schools were also important developments.

Our farmers who could not benefit from the advances of the Technology are far below the level to compete with the farmers in Europe and USA. However, an emphasis is made that the growth and progress of industrialization can only be ensured by using the Technologies of the advanced countries. In this respect, the State considers the development of commerce and agriculture and the enlightening of the public, farmers and tradesmen a very important issue. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi was an important bridge in communicating the decision of the State as well as forwarding the requests and problems of the farmers and tradesmen to the authorized bodies.

The newspaper published articles on the development of the vocational knowledge and skills of the farmers and tradesmen and supporting them with technical tools and devices. Furthermore, it informed the reader on the human, animal and plant diseases, the protection methods from such diseases and treatment of the diseases. The newspaper also included practical information that could facilitate the daily life under Useful Information.

KAYNAKÇA

KAYNAK ESER

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, c. I-II-III, Atatürk Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı, Süreli Yayınlar, S. 905–906

ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

AĞDAĞ, Mustafa, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları, İstanbul, 1995

AKYILDIZ, Ali, **Tanzimat Döneminde Osmanlı Merkez Teşkilatı'nda Reform (1836–1856)**, İstanbul, 1993

GÜNYOL, Vedat, “Matbuat”, **DİA**, C. VII, İstanbul, 1998

GÜRAN, Tevfik, **19 Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, İstanbul, 1998

GÜRAN, Tevfik, “Zirai Politika ve Ziraatta Gelişmeler 1839–1876”, **150. Yılında Tanzimat**, Yayınlayan. Hakkı Dursun Yıldız, Ankara, 1992

HÜSEYİN, **Memalik-i Osmaniyyenin Ziraat Coğrafyası**, İstanbul Mihrab Matbaası, 1303

İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğunun Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, Çev. Halil Berktaş, C. I, İstanbul 2000

İNÜĞÜR, M. Nur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul, 1958

KOCABAŞOĞLU, Uygur -Ali Birinci, “Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler”, **Kebikeç**, S. 11, Ankara, 1995

KOLOĞLU, Orhan, “Osmanlı Basını, İçeriği ve Rejimi”, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1985

ORTAYLI, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, 1983

YAZICI, Nesimi, **Tanzimat Dönemi Basını Konusunda Bir Değerlendirme**, Ankara, 1994

YAZICI, Nesimi, Takvim-i Vekayi, **Belgeler**, Ankara, 1983

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, Osmanlı Toplumunu, **Osmanlı Devleti Tarihi**, Ed. E. İhsanoğlu, C. II, İstanbul 1999

YERLİKAYA, İlhan, **Basiret Gazetesi**, Van, 1994

EKLER

EK-I

AYDIN ŞİMENDÜFER KUMAPANYASININ ZİRAAT VE TİCARETİMİZE GÖSTERDİĞİ MÜŞKİLAT

Demiryolları bir memleketin adına kan damarlarıdır. Bunlar mahsulatı memleketin dört bir tarafına taşımakla ziraat ve ticarete bir vüsat ve terakki bahş ederler.

Ziraat ve ticaret demir yollarından nakliyyede sühulet, fiyatta ehvenet, malın tesliminde emniyet bekler. Memalik-i Osmaniye'nin eski bir şimendüfer idaresi olan Aydın Demiryolu Kumpanyası elli seneden **beri vilayetçe verilen karar** Nafia Nezaret-i Celilesi'nce tasdik buyrulmuş ve keyfiyet ik ayrı mukdim kumpanyaya tebliğ ve ahalimize tebşir olunmuştu. Kumpanya incir nakliyyatının, yaklaştığı şu mevsimde bütün incirlerin punda istasyonuna nakl olunacağını ve malını Kemer İstasyonu'na indirmek isteyenlerin mahreç istasyon memuruna daha evvel malumat vermeğe ve yüklerini mağazaya nakletmek arzu eden tacirin kantar başına altın akçe 13 para tediye etmeğe mecbur olacaklarını gazetelere ilan etti. Bu ilan üzerine bazı gazetelerimiz tarafından kumpanyanın ahalimizin arzu ettiği gibi harekette bulunduğuna dair bazı neşriyat vuku buldu ise de İzmir hayat-ı ticaretine büyük bir darbe vuracak olan kumpanyanın bazı tacir ve ticaret taifesi tarafından hakkıyla nazar-ı ehemmiyete alınarak nezaret-i aidesine layihalar takdim ve incirlerin develerle nakledilmesi hakkında birtakım müzakereler icra olundu.

Kumpanyanın elli seneden beri incir nakliyyatı hususunda bir dereceye kadar ticarete gösterdiği sühuleti son zamanlarda ref etmesi ve Kemer İstasyonu'ndan yemiş çarşısına nakledilecek incirlerin beher kantarına 13 para zam alması tüccarı mecbur ederek bu suretle zam incir ticaretini kamilen punda iskelesine nakletmek istemesinden başka ne olabilir.

Kumpanya eksik nakliyyat tarifesini Nafia Nezaret-i Celilesi'ne tasdik ettirdiği vakit incir mahsulünün mağazalara kadar nakli usulü öteden beri cari ve meri idi.

Nazilli’de bazı tacir tarafından icra edilen hesabına göre altı reisten ibaret olan bir katar deve incir nakliyatında kullandığı halde İzmir’e dört günde gelmek üzere kumpanyanın şimdiki yüksek ücretine nisbetle yedi, sekiz lira fazla bir temni’e bırakır. Umum tacirimizin ittifak ve iştiraki halinde bu hizmet için tedarik edilecek beş, altı bin devenin bırakacağı karı siz hesap ediniz. İzmir’de, Aydın’da, Nazilli’de, Ödemiş’te incir ziraat ve ticareti ile alakası olan birçok eşraf ve tacirimiz var. Bunların üç, beşi bir yere gelip de kumpanyaya karşı bir şirket teşkil edemezler mi? Bir kere incir nakliyatında develer istihdam edilmeğe başladı mı pamuk, palamut, üzüm gibi sair mahsulatin nakli de kolaylaşır. Dahili mahsulat hamulesiyle İzmir’e gelen develer, Avrupa malından alcakları yükler ile mahallerine avdet ederler. İncir mahsulünün develerle naklinde birkaç fayda vardır:

Bir kere incir piyasaya yavaş yavaş geldiği için piyasa sağlamlığını muhafaza eder. Malın birdenbire piyasaya hücumu yüzünden hasıl olacak fiyat düşmesi tehlikesi olmaz.

Diğer taraftan yerli deveçilerimiz bu yüzden çok para kazanırlar. Nakliyata verdiğimiz paralar, yine memleketimizde kalmış olur. Bir de incir çuvalları elden ele geçmediği ve vagonlarda birbiri üstüne yığılıp üzerlerine insan binmediği için ezilip büzülmez. Bundan başka üç, dört gün zarfında incirler torbalar içinde daha ziyade beyazlaşmış ve daha nefis bir hal almış olur. Şimendüfer kumpanyası nakliye ücreti bu suretle artırmakla emeline muvaffak olamazsa da punda iskelesine indirilecek incirlerin navlunun tenzil etmek tasarrufundadır. Memleketimizin menfaatini, istikbal ve saadetini düşünen tacirimiz tabii kumpanyanın bu yaldızlı vadine, bu muvakkat teshilatına aldanmazlar. Zira bir kere incirlerin isletmesi, Avrupa’ya ihraç edilmesi punda iskelesine kaldırıldıktan ve yemiş çarşısındaki mağazalar, hanlar muadele olduktan sonra yeni kumpanya istediği navlunu almakta muhayyer kalacaktır. Fazla olarak incir işletme sanatı ve ticaretinin büsbütün Avrupa’ya gitmek tehlike ve **muhatarası** da vardır. Şu halde menfaat-i umumiye, menfaat-i şahsiyesine feda etmek isteyen kumpanyanın bu arzusuna mani olmak için ziraat ve ticaretimizin hükümet-i seniyye-i müşfikemizin ağuş-ı himayet **ve sahabete sığınmakla** beraber

incirleri ya mahallesinde işletmek ve yahut develerle İzmir'e nakletmek esbabına teşebbüs etmelerini ve gafillikle vakit geçirmemelerini halisane tavsiye ederiz.

EK-II (Osmanlıca metni için bkz. Ek-X)

Revue Agricole & Commerciale

OTTOMANE

Şerait-i İştira: Bir senelik abone bedeli her yer için iki mecdiyedir.

İdarehanesi: İzmir’de hükümet civarında daire-i mahsusadır.

Risalemiz, ziraat ve ticaret-i umumiyyeden meyve, sebze, çiçek bahçelerinden, bağcılık, arıcılık, tavukçuluk, sütçülük, peynircilik, yağcılık, ipekçilik, şekerçilik, gülcülük, konserveçilik gibi ziraat sanatlarından baytarlık, ormancılık fenlerinden ve bütün nebatat hastalıklarından ve hayvan-ı ehliye yetiştirilmesinden velhasıl ziraat ve ticarete dair her türlü fen ve usulden bahseder.

EK-III

AÇIK MEKTUP

Dahiliye Nazırı Talat Bey'den bir çiftçinin açık ricası:

İstiyorum ki biz çiftçileri mevacecilerin, selemcilerin ellerinden kurtarmağı düşünüyormuşsunuz. Cenabı Hakk hemen sizden razı olsun. Şimdiye kadar vatanımızda en ziyade unutilanlar biz çiftçilerden. Bunun için de tüccarımız, esnafımız hep fakiriz, öyle ya biz tarlalarımızı güzelce ekmezsek, biz harmanlarımızdan bol bol mahsul kaldırmazsak tüccarımız, esnafımız gücünüze gitmesin amma memurlarımız, askerlerimiz ne ile ticaret eder, ne ile esnafılık yapar, ne ile geçinebilirler. Bana öyle geliyor ki asker vatani, silahı ile nasıl gözetiyorsa çiftçi de sabanıyla o vatani öylece imar ediyor.

Yalnız biz çiftçiler vücutça çok uğraştığımızdan zihinde öyle uzun uzadıya hesap yapmağa, düşünmeğe varmaz. Eğer hükümet bu hususlardan dolayı bizim belimizi doğrultmağa özenirse, emin ol ki biz fakirliğimiz sebebiyle işlemediğimiz binlerce dönüm tarlalarımızı işleriz. Topraklarımızı derinden süreriz. Yeni usul çiftliği de kabul ederek, az zamanda elimizdeki toprakları altın yuvası haline koruz.

Gelelim esasa: Mademki siz de biz çiftçileri düşünmeğe sevk edecek kadar büyük bir hüsnüniyet var. O halde biz de selemcilere ait aradığımız derdimizi de, dermanını da çiftçi kafasıyla şurada yazarım: Bizim ovalarımız, derelerimiz, sularımız, havamız koleraya karşı birer kordondur. Asla vücudumuz ondan korkmaz. Yalnız selemcilik ve hayvan hırsızlığı biz çiftçilere koleradan beterdir. Bizde hiç kabahat yok değil. Bizde de öyle kabahatler var ki düşündükçe ciğerim sızlar. Zira biz çiftçiler düğün yaptığımız zaman selemcilere çok müracaat ederiz. Aşağı yukarı bir düğün bize elli altına mal olur. O da davullara, zurnalara, pehlivan güreşlerine at yarışlarına beyhude yere akar gider. Mazarratını kendimiz de biliriz. Ne yapalım, yapmamağı insanlık hali bir türlü kibrimize yediremeyiz. Eğer siz bize düğünlerde öyle fazla israf etmeyin deseniz, biz bir daha yapmamağa başlarız. Şu kadar ki

dinlemeyene bir defa ağır ceza verilirse, kimse bir daha davullu, zurnalı düğün yapamaz. Sonra çift hayvanı hırsızlığı bizi dertten derde sokuyor.

Hayvan hırsızları pek az ele geçtiklerinden veya geçseler de gördükleri ceza hiç olduğundan birkaç senedir bizde pek çok hayvan hırsızlığı türedi. Çift hayvanı hırsızlığı çok olan yerde köylerde hükümet seyyar jandarma bulundurursa çift hayvanı hırsızlarına da örfi cezalar verdirse, acaba hırsızlık ortadan kalkmaz mı? Veya biraz özenilirse her köyde mevcut hayvanatın cins, miktar ve sahiplerini gösteren bir defter yapılır. Bunlar köylünün ayanı, meclisinde bulundurulur. Bir köyden satılık hayvan çıktı mı o köyün ayanı, meclisi köyün hayvanlarından olduğuna dair hayvan satan çiftçiye adi bir ilmühaber verir. Hayvanı satan, alan çiftçi de bu ilmühaber üzerine o hayvanı kendi köyleri hayvanat defterine geçirir. İlmühabersiz hayvan hırsızlıktır. Çarçabuk nerede olursa olsun tutulur, sahibi aranır. Hırsız olduğu anlaşıncı derhal o adama şiddetli bir ceza verdirilirse yine hırsızlıktan zannederim, eser kalmaz.

Daha sonra biz çiftçiler selemcilerin her türlü ihtikarına katlanırsınız da yine Ziraat Bankaları'na gitmeğe, oradan tohum için olsun, hayvan için olsun para almağa gitmeyiz. Evet bizim için yapılan bir bankanın bizden istediği şartları yerine getirmek bize o kadar güç geliyor ki paraya muhtaç olduğumuz vakitlerde bile bankaya gitmeği hatırıma bile getirmeği istemeyiz. Zira Ziraat Bankası'ndan para almak için oraya gitsek, bizi tekrar tekrar vergi kalemine, arazi dairesine, mukavelet muharrirliğine, vergi tahsildarına gönderirler. Bu dairelerden işimizi bitirmek için kasabada birçok zaman sürünürüz. Bu müddet arasında ya toprağın tavı geçer, ya da mevsim orak zamanı ise başaklardan taneler dökülür. Daha fenası bunca zahmetlere bedel bankadan alacağımız para karşılık gösterdiğimiz arazi yanında hemen hiçtir. Mesela tarlamız elli dönüm ve kıymeti de alım satımda yüz lira iken vergi ve arazi dairelerinde otuz dönüm yazılsa kıymeti de yirmi lira gösterilse biz istediğimiz kadar çırpınalım banka memurları vergi dairesinin resmen gösterdiği kıymeti tanımada haklıdır. Demek ki biz çiftçiler ne vakit bankadan para alabiliyoruz ve ne de aldığımız para derdimize derman oluyor. Bakınız bizim Balıkesir Bankası bize senede binlerce altın verecek kadar düzgün. Fakat, ne banka bize yine bizim olan paraları ödünç verebiliyor ve ne de biz selemciden yakayı kurtarabiliyoruz. Allah

bilir ya, demirbaş gibi borç da bize babadan evlada kalıyor. Acaba banka ile bizim aramız bulunamaz mı? Banka para verse biz çiftçilerde de doğruluk var. Sekiz, on köy zenginlerinden yirmi otuzu birbirlerine kefil olup, aralarında bir meclis yapsalar ve o meclisin kararı ve kefaletiyle o köyler ahalisine bankadan hemen ödünç paralar verilse, sanki kıyamet mi kopar? Biz çiftçiler selemcilerin yüzde otuzundan yetmişe kadar faizli paralarını ödüyörüz da bankamızın yüzde altı faizli parasını ödeyemeyiz mi? Biz çiftçiler bir defa böyle alışalım, sonra biz aramızda sandıklar yaparız, birbirimize yardım ederiz. Şimdilik bu kadar yeter, ileri de sırası geldikçe doğrudan doğruya yine derdimi yazarım.

کوچک معلومات

(۱) آجیمش تره یاغلرینک صودا ایله

تازهلندیرلسی

یوزده برنسینده صوابله سولول یاغیش

نافی قار بونیت سود Bicarbonat de soude

ایله آجیمش یاغلر یوغوریلور و عادی صو

ایله ده برقاچ دفعه یبقایرسه آجیلقدن اثر

قالماز.

۱۰۰۰ ده ۲۰-۳۰ نسبتده کیزج

قایماغنی حای اولان صو ایله یوغورلدقدن

صوکره برمدت کندى حالسه ترك ایدیلن

وصوکره صوثوق صو ایله یبقانان یاغلرلرده

آجیلوق قالماز.

(۲) وقتندن اول بنفشه یئشدرمک

صوکره هارده باغچقدن یبقار یلوب ساقسیرله

دیکیلن بنفشه صوثوقلر باغسلا یغچه قدر

دیشاریده پراقیایر. قیش کتج اوطنلک کونش

کورن برنجیره سنک اوکنه قونور. سترارتک

دائما برقرارده قاله چنی ولزومنده صو ویریه.

چکی طبعیدر. بوصورته شباطده وحتی

کانوزلرده بنفشه چیچکی طوبلامق ممکن

اولور.

(۳) لیمونلری محافظله ایتمک

اینجه و ساناغلام کاغداره صاقلدقدن صوکره

صاپلری اشاغنی کلک اوزره اینجیه و قوری

قومه کومولش لیمونلر اوزون مدت دایانیر.

ایستایاده لیمونلری هنوز صاقلارمه یوزطوند.

یغنی زمان طوبلارلر و یئشمش اولماسنه کوره

۷-۳ کون طوزلی صوده طوزدیروب تکرار

قوریدیرلر. وبوصورتله رطوبتسز یلرده

محافظله ایدوب قوللانیله چنی زمان برقاچ

دقیقه عادی صوده ایصلادیرلر.

(۴) اوزاقدن باقمقله دوه لرک یاشنی اکلماق

دوه لرک یاشنی نه قدر ایلمر یلش یعنی اختیار.

لامش اولورسه هور کوچی اوقدر کوچولش

ویان طرفه دوعری اکیلش اولور. کتج

دوه لرک هور کوچلری طولون و دیک اوله رق

کورولور.

(۵) اغاچارى کندی کندیینه صولامق

آغاچک دیینه صو ایله طوبلی برقاب

قویمالی و صویه برخلاط پارچه سی براقوب

اوچنی اغاچک کوکنه طولمالیدر. خللاط

پارچه سی امدیکی صوی اغاچک کوکنه نقل

ایده جکندن طر براق دائما رطوبتلی بولنور

بواصول کوچک مقیاسده اوله رق. چیچک

ساقسیرینه دخی تطبیق اولنه ییلیر.

جواب لرمیز

فالسسه ده محمود ناظم افندی یه .

طاووقلر یکزده نهمورایتدیگی یازدیغکز.

کوزاغریسی بعضاً بولاشیق اولور بعضاً اولماز

«کمه» دیککاری قره صو طاووقلرک کوزلرینی

کور ایدرسه ده ارلارمن و بولاشیق دخی

عقباتی ندر اوج سامه

هفته بر دفعه بازار کونلری حبقار رسمی زراعت و تجارت غزیه سیدر

بر سنه لک آتونه بدلی هر بر ایچون ایکی مجدیبه الی آیلنی بکری بش غروشدور. ممالک اجنبه ایچون سنه لک اول فرائق آتانی آیلنی الی فرائقدور. اداره خانه سی از برده حکومت جوارنده در

اداره ولایت نسیذیه تشکیل اولنان قومیسون عاجزانه مزجه بالتذکر تحت قراره آلتان مواد بروجه زیر عرض و بیسان اولنور . شویله که :

۱ ماده امنیت واسایشک تقریری یعنی ابنای سبیله اطالاه دست تعرض ایدن اشقیای ایلله علی العموم حیوانات و محصولات خرسر- لرینسک دفع و تنکیلی اسبابینک استکمالی و یویوزدن زراعت و تجارت طاری اولان خسارات عظیمه نلک رفی برنجی درجه سه تحت الزمیتده در.

۲ ماده حق ملکیت اراضینک تمامی قطعی: یعنی هر کسک صاحب اولدینی اراضی به دلدیکی کبی متصرف اولسی و مالنک ملایم امورلری و یا افراد طرفندن هیچ بر سبب ایلله ضبط و یا غصب ایدنک تهلک سندن مصون بولسیدر لسی و بونک ایچو- ونده اول امرده

مقاله مخصوصه

آیدن ولایتک ترقیات زراعیه سنه حاند

مطالعانی حاوی لایحه در :

شریطیت اداره عثمانیه ایچانجه ملک نتیجه حصوله کله جنگ قوائد و محسنات صره سنده روح معیشت اولان زراعتک دخی ترقیتی اسبابینک استکمالی ضمنده ولایتک احوال زراعیه سیله محتاج اولدینی اصلاحاتی و آلات و ادوات زراعیه و تخم و سائر حقه نده کی نواتسی مین ایجاب ایدن موضح بر لایحه نلک ارباب اختصاصدن تشکیل بر قومیسون تنظیم ایتدیر- یلرک درسعادته یایله حق عمومی زراعت لایحه سنه مأخذ اوراق اوزره بر آن اول ارسال ایلورمان و معادن زراعت نظارت عالی سندن ولایت جلایه به شرف وارد اولان تجریرات عمومیه ده اشعار بیور لایحه مجلس

تأسیس و کشادی. — اراضی صوک درجه ده منبت، هواپی هر نوع محصول پشید بر مکه مساعد، موقع جغرافیسی زراعت، تجارت و صنایع ترقیاته فوق العاده مستعد و نفوسی ۱۱۵ میلیونی متجاوز اولان آیدین ولایتده بر زراعت مکتبک تأسیس و کشادی الزم و هر اجرا آیدین اقدامدر.

زراعت مکتبک: آیدین و مقیاس شندوفر گذرگاهندن و سواحل ولایتدن کله جک طلبه و زواره و سطل بر محل اولان و آیدین ولایتک مرکز اداره سی بولنان از میر شهری قربنده واقع منبت و هوادار بر جفتلکده تأسیسی مقتضی اولسنه و بیرون آباد ناحیه سنده واقع و شیندوفر استاسیوننه بر کیلو مترو مسافده کائن اولوب والی اسبق سعده پاشا حریمی حائشه ارایش خانمک بلا ولد فوتشدن محلوله قلان نیوز الی دونم و سستنده کی بالقی جفتلکدنک موقع و اقلیمی و قوه انبانیسی مطلقه موافق بولنسته بناء مذکور جفتلکدن زراعت مکتبی بایلق اوزره جانب مالیهدن زراعت نظارتنه ترك و تخصیصی.

۶ ماده ولایتیه مربوطه سنجاقلر داخلنده بر تجربیه ترلاسی و نمونه آخسوری تأسیس و کشادی. — ولایتک و اقلیم و اراضیسی هر درلو محصولانه الو برشلی اولدینی، استهلاکات ایچون کوزل غر جاری و اخراجات ایچون مکمل اسکله لری موجود بولدینی حلاله اهالی علیه نك اصول زراعتی آشنا اولدق لری

اراضینک بر هیئت عادلانه معرفتیه یکیدن بالمساحه یذرلنده کی طابوری حدودیه منتظماً تجدید و تحریری و احصایک تعیینی و بوصورته طابو و املاک قیودینک تنظیمی و علی الموم حدود و عمک منازعاتی بحاکم حاکمه سنده حل و فصل ایدیلرله احصائی یذینه و یر یله جک طابوسند لری نك معتبر طوبوسی و سند حاقانی حامللرینک حقوقنه و قوعولیه جق تعرضات و مداخلاتک اراضی مأمور لری طرفدن اداره منی.

۳ ماده اعشارده التزام اصولنک القاسی. — منافع خصوصیه لری اوضرنده فقرای زراعه انواع تمدیاتی روا کور مکه بولنسان اعشار ماترملری لندن اهالینک تخصیصی ایله یا امانه حکومت مأمور لریله اداره سی و یا خود دها اینسی اراضینک قوه انبانیسی و اراصره طغیان آیدین نهر لک خمساراتی نظر اعتباره الهرق قادیسترو اصولی تطبیق ایدیلنجه به قدر تخمیس اعشار اصولنک تسمیسی و یا خودده اراضی و یرکوسی اوزرینه ضمی

۴ ماده زراعت، تجارت و صنایعک ممالک عثمانیه ده ترقیاته برسد حائل تشکیل آیدین کمرکارده کی امتیازات اجنبیه نك (قایدتولاسیون) لغوی اسبابنه تشبیه مملکت مزده محتاج معاونت و حمایه و مستند ترقی اولان محصولات و معمولانک رقابت اجنبیه دن مصونیتی ضمننده ایجابیه کوره کمرک ادخالات رسمنک تزییدی ایله حکومت اجنبیه به (مقابلله بائیل) اجراسی ۵ ماده از میرده بر زراعت مکتبک

بافعال کوسترمک وعموم محصولات زراعیته
ایستانتستنی تنظیم الملک والحاصل تریات زراعیته
خادم بالجهل تدایری انخا: واجرا ایتک وظیفه سیله
مکلف اولیق اوزره بر زراعت فن مأموری
وحیوانامک تکثیر واصلاح جنسیله خسته -
لکتر ینک تدایری وامراض ساریه و مستولییه
قارش تدایر تحفظه ینک انخادی واعضای
طبیعه سندن بولنه جنی زراعت اوطه سینگ
معاونتله آت قوشولری وحیوانات بنابر
ومسابقه لری تربی ورنجیرانه حیوان یتشد برمک
اصولار ینه دأر عمومی درسار تعلیمی وحیوان
نات ایستانتستقاری تنظیمی مأموریتله موظف
اولیق اوزره بررطیب بیطر تعینی مقننات
ترقیاندندره

۸ ماده زراعت باقار ینک محصولات
زراعیته قارشولق طوطه رقی ایجابنه کوره
برقاج آتلق وعده ایله رنجیرلره پاره اقراض
ایتمی وکفالت متسلسله ایله قرا اهایلینه
مقدار کفایه ده ایقه اقراض ایدرک تسهلات
کوسترمی وارضی صاحب لریته ویریه چک
مبالغک تحدید ایدلامی

۹ ماده زراعت باقار ینک ولایت
داخلنده کی شعبه لرده سنوی حاصل اولان
اون ایکی اوزاوج بیک لیرا راده سنده کی ثمان
تمتعاندن اوچده ایکینسک ولایت امور زراعیته سنه
صرف ایدلک اوزره مخلنده ترک ونخصیصی
(مابعدی وار)

مجموعه ۳۰۳

وشفاها تلقین ایدیه چک تدایر وفیه بی
اجرایه مقندر ومائل اولیوب انجق هر درلو
محصولاتک اصول زراعتی بالعدل کوزلریله
کوزمک محتاج بولندقلری ولایت داخلنده
یشمسی قابل ایکن کوره نیکسزک یوزندن
اکلوب دیکلیمسی عادت اولیان محصولاتک
تجربه سیله بولنددن استفاده طریقلری ینک
تعین وارانمسی مقننی بولندنی جهته غنی
لویه مربوط قضاار مجلس اداره سندن متشکل
برنجاس عمومینک نشیبه هر سنجانک مناسب
مواقفنده شمیدلک ۲۰ شر دویم وسنه سنده برر
تجربه ترلاسی وحیوانات محلیه ینک تکثیر اجناس
واصلاح احواله خادم اولیق وفن دائره سنده
حیوان یتشد برمک اصوللری اهالی به ازان
اولیق اوزره برده نمونه آخوری تأسیسی
موجب محسنا ندره

۷ ماده لوا وقضا مرکز لرده برر
زراعت و بیطر فن مأموری استخدای -
اهالی محلیه به خصوصیات زراعیه سقسنده
تلقینات قیسده بولنق وزراعت اوطه لرده
اعضای طبیعه دن اولیق ومکاتب اعدادیه
ورشده لرده زراعت درساری اوقومتی وآرزو
ایدن اصحاب اراضینک ترلا لرده بالذات تجر به لر
اجرا ایدرک اصول زراعتی اهالی به تعام ایتک
وقوف فرانس طرزنده عمومی زراعت درساری
ویرمک، محصولات متنوعه تخماری اصلاح
ایتمک وآلات زراعیته ینک اصول استعمالی
وامراض نباتیه ینک صورت تدایری رنجیرلره

۷ ایلول سنه ۱۳۲۴ روز چهارشنبه ۱۳۸ (یکشنبه سنه ۱۳۲۴) ۱۹

عزت‌آبادی در اراضی

هفته‌ده بردفیه بازار کونلری جیقار رسملی زراعت و تجارت غزته‌سیدر .

هیئت تحریریه | صالح ذکی | نسخه‌شی | ۴۰ پارچه در |
 هر خصوص ایچون صاحب امتیاز |
 مراجعت اولور .
 بر سندنک آتونه دلی هر بر ایچون ایکی مجیدیه الی
 آتانی یکریمیش غروشدیر . ممالک ایتیه
 ایچون سندنک اون فراتی آتانی آتانی فراتدر .
 اداره خاندنسی از بر ده حکومت جوارنده در .

مقاله مخصوصه

ترقی زراعت و تجارت

حصول احتیاج و امنیت

۳

ایکینجی مقاله‌ده تفصیل ایتدی کمز امنیت
 زراعتیه نیک ایکینجی شقی‌ده حق ملکیتک
 تأمینیدر . حق ملکیت ؛ هر کسک صاحب
 اولدنی اراضی یه دیله‌دیکی کی تصرف اولدی
 و مالک حکومت و یا افراد طرفندن فضولی
 ضبط و یا غصب ایدلک ته‌لک‌سندن مصون
 بولمایدیر .

ممالک عثمانیه‌ده شمدی یه قدر اراضی یه
 حق‌یه رغبت ایدله‌مسی اسبابندن بری واک
 مه‌مسی‌ده حکومت طرفندن حق تصرفک
 تأمین ایدله‌مش اولمسی ایدی . حالی استقبالی
 امین اولمیان ، برکون برو یا برقاج کشی
 طرفندن حق‌یه رسمیه‌ایله فضولی ضبط ایدلک

ته‌لک‌سنه معروض بولنسان اراضینک اعمار
 و اصلاحی ایچون کیسه‌نک پاره صرف ایتیه‌جکی
 طیبی دکلکی ؟ دما دونه کلنجه یه قدر کوی
 مختارینک یاخود محله امانک الله بر مجیدیه
 صیقشدیروب بر علم و خبر مهر لمدکن و طاپو
 مأهورینک‌ده کوکانی ایتدکن صوکره ایستد
 یکک حدودله صاحبلی اراضی و یاخود دیری
 اورمانلری ایچون حق قرار و یا اعمار نایله
 سند الملق کوچ برشی می ایدی ؟

انا طولیده‌عین اراضی ایچون اوچ‌ددرت کشی
 نایله طاپو سندی ظهور ایتیمی نادر اتمیدر ؟
 عین محله ادعای تصرف ایدنلردن بری
 نهایت محکمه یه مراجعت ایتیکه مجبور اولوردی
 اصل صاحب اراضی سنه لرجه محکمه قبولرنده
 اوغراشدن و برحق مصارفه بوغولدن
 صوکره یا حقی استرداد ایدر یاخود خصمنک
 نفوذی محکمه‌نک عبدالله ! ظاب کلیرسه

بیماره محو و پریشان اولور کیدردی . فقیر
برکوباشنک مەسرف اولدای . تارلاک بعض
بار بار قومشورلی طرفندن شورلری آز آزار
ضبط ایدله ایدله کیدیکه طارلاشدیرلمی
هر وقت کور یایر ، ایشیدایر وقوعات عادی دن
ایدی . برچفتجینک تارلاسی چفتک آغاسی
طرفندن ضبط ایدیلوب چفتک اذخال اولمسی
ویا خود بالکس برچفتک صاحبک متفی
کویایلر طرفندن اراضیندن قوغسولمسی ده
نادرتدن دکلدی . بوکی حقسز طالر بعض
چنتاکات هایین مأمورلری طرفندن وقوعه
کتیر یایوردی . هر برده هر کون وقوعه کلن
حدود منازعه لری ، تصرف دعوالری ، دوائر
حکومتی شبتله اشغال ایتدیکی حالده حکومت
سابقه کیمز ومسکنتندن شیچ بر اجرا آت
کورلی . ور ، بویوزدن اوتده بریده جنسایتلر
وقوعی اکسک اولیوردی . اراضی تیجازه
اوغرایان کیمسهر شکمهیه مراجعت ایدرک
سنه لرجه اوغرایان شندن ومسرف ایدجسکی
پارولره اراضینی بکیدن مساتون آتقیدن
ایسه متجاوزه دفع بلا قیاندن بش اون غروش
ویره رک صالح اولمی دها خیرلی بولیوردی .
تصرف اراضی ایچون مسایدیلمز تمهیکلر
هنوز زائل اولماشدر . انشاء سایه حریتده
جهلمسی اصلاح اولورده ذراعتک ترقیسنه
مانع اسبابک باشلیجهسی اورتادن قالدیر یایر .
ایلریده هر برخی آیری آیری تدقیق رتفیل
ایدجکمز وجیه امنیت ذراعتک حبسولی

ایچون آسایش عمومیشک تقریری ، قضاالده ،
منظم ذراعت اولملری ، ودمشان اداره لری
تشکیله مسؤولاتک خرایندن ، حیواناتک
سرفندن محافظه سی ، قیودی قاریتیق وملوت
اولان دفتر شاقاتی واملاک اداره لری معاملات
تنک یکیدن تنظیم واصلاسی ومسقیم مأمورلر
اقامه سی ودنا ایدی اراضیشک شربطه لر
اوزرینه ترسیمیه قادیستروصولک قبولی
وشکمه لرک اصلاح وعدالت دائرهنه ارجایی
لازمدر .

انیت ؛ تجارت عمومیته نکده روحیدر
زیرا تجارتک مابه الاحتیاجی اولان اعتبار ،
انیت اوزرینه مسوسدر . عالم تیجاریته
انیت عارض اولان جزئی کلی برخلی بر
شهرک وبار حکومتک معاملات تیجاریه سی
سکته یه اوغرایدر . بعضاً زیروز بر ایدیه یایر .
برماکتده ، قوانین ونظامات غیر مضبوط ،
اجرا آت حکومت مقنود اولورسه کیمسه
سرمایه سی میدانه جیقارمنه جسات ایدمز ،
بانقهلر تیجاردن اعتبار ش شخص بی قطع ایدر
پیا سده دائمی پردورغوناق ، بر بخران مالی
باش کوستر .

پیا سده اعتبار بوله یان تیجار وقت . میتده
وعددلی بورجاری نی تأدیندن عاجز قالدینندن
اعلان افلاس ایتمک مجبور اولور .

قاریقلر تعلیل انقاله مجبور اولدینندن
عمله ایشسر قالیر حاصلی انیتدن محروم اولان
نماکتده فقر وضرورت حکم سوره کباشلانر .

۱۴- لواوقضالره زراعت معلملری و بیطر

ماهورلری تعیینی

۱۵- قرا و قصابنده بولان ابتدائی مکتبلرینک

اصلاحیه پروغراملرینسه عملی زراعت

درسلری علاوهسی

۱۶- رشدی واعدادی مکتبلرینک پروغرام

ملرینه زراعت، تجارت و صنایع درسلری

علاوهسی

۱۷- در سعادته عمومی، ولایت مرکز لرنده

خصوصی زراعت و صنایع سرکیلری کئادی

۱۸- زراعت و تجارت شرکتلری تأسیسی

ایچون اهلایه تئویقات و تسهیلات اجرایی

۱۹- صنایع زراعیه دن پنیجیایک، طاووس

قییاق، تونسرو دجیایک، شکر جیایک اسپرتو

جیایق و سائره فن و صنعتلرنده اختصاص پیدا

اوزره اوورپا و امریکه آنک مختلف شهر

لرینه زراعت مکتبی مأذوللری اعزامی

۲۰- علی العموم مقیاساتک تنظیم و توحیدی

۲۱- بر عمیه نظاه نامه سی قامه النمی

۲۲- زراعت بانکه سنک بر اعتبار بانکه سی

حائنه افراخی

۲۳- ولایات شاهانه نک مساعد یرلرنده

حارالر تأسیسی

نمونه تارلارلی وفالده سی

ارباب علم و معرفتک یوزلرجه سنه لرندن بری

اجرا ایتدکلری تجر بهلر نتیجه سنده بولمش

اولادکلری بر حلقام فاندولی اصللرله، بنفعته

نایجه، بر مملکتکند زراعت، تجارت و صنایعک

ترقیسی اول امرده امنیت داخابه و خارجه نک

حسن محافظه سنه وابسته دره بناء علیه مملکتکمزده

زراعتک و اکا تبعاً تجارتک ترقیسی ایچون

آئیده یازیلان وادک برر برر تطبیقی الزمدر

۱- نفوسک تکثیری اسبابنک استکمالی

۲- امنیت عمومی و خصوصیه نک تقریری

۳- معارف ابتدائی نک تعمیمی

۴- اعشار و اتزام اصولنک لغویله قداسترو

اصولنک تدریجاً تطبیقی

۵- هر ولایت مرکز نده و بعض بیوک لوارده

زراعت مکتبلری تأسیسی

۶- لوا و قضا سرکز لرنده برر تجر به تارلاسی

و نمونه آخوری کئادی

۷- تجارتکاه محالرده عملی تجارت مکتبلری

تأسیسی

۸- صنایع مکتبلرینک اصلاحیه دهیر جیایک

ما کینستلک صنعتک اهمیتله تعلیمی

۹- دمییر یوللرینک تکثیری

۱۰- اسکله و استاسیونلردن و قضا مرکز لرندن

هر کو به قدر شوسه یوللری انشایی

۱۱- بیوک نهرلرک تطبیق یله سیر سفائنه قابل

برحاله و خنسی و نهرلرندن اووالره قناللر

کئادیله اراضینک اروا و اسقاسی

۱۲- لوا و قضا لرده دوائر رسمیه دن محدود

اواق اوزره موظف زراعت و تجارت اوطه لرلی

و اکا مربوط متتخام دشتبان ادارلری تأسیسی

۱۳- حیوانات خیر سزاقلر پنک منعی

عزت‌آبادی در و جلاله

بازار

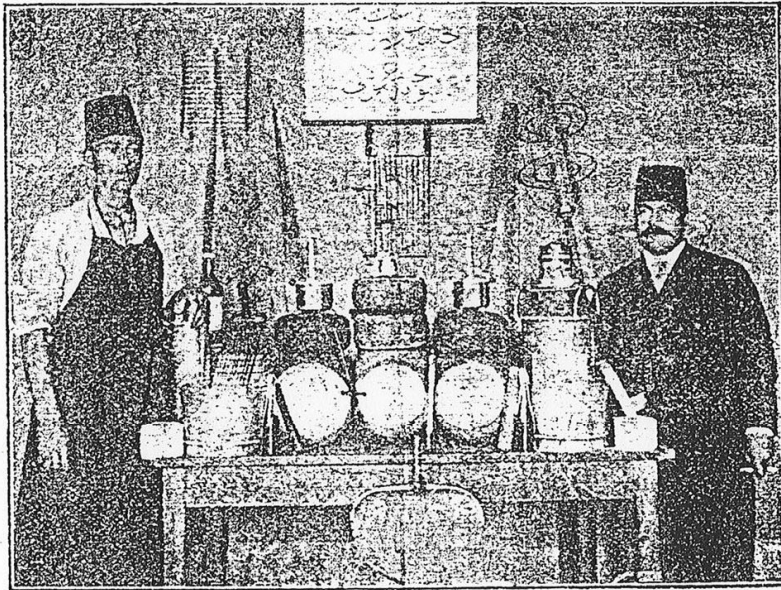
۱۳۲۵

نومرد ۴۱

۱۰ شباط سنه ۱۳۲۳

روز قاسم ۱۰۸

۲۱ محرم سنه ۱۳۲۶

حلقه‌لی زراعت مکتب عالیسی سؤدخانه ممولای

اولورسه اولسبده قوتدن دوشر. کونکله
قوتنه کوره دالمی آز اولان هر رلونه‌بان
قوتلی بیورکون و یورد.
قوتلی یعنی آغین بو یوین بردالده میودن

باغچیلوق

باغلرک بودامه‌سی

برنسان دالی ، بوداغی نه قیدر جوق

